

PEKKA LITH

KÄSITYÖALAN SUHDANNE- JA TOIMIALA- RAPORTTI 2019

Raportti käsityöalan yrityksistä, yritysprofiilista, markkinoista kasvuyrittäjyydestä ja lähiajan suhdanneodotuksista.

taito
TAITOLIITTO

Onni elää käsityössä.

www.taito.fi

Raportin laatijan alkusanat

Taitoliitto (Käsi- ja taideteollisuusliitto Taito ry) ja alueelliset taitoyhdistykset muodostavat valtakunnallisen kaksikielisen käsi- ja taideteollisuusalan palvelu- ja asiantuntijajärjestön Taitoliiton, johon kuuluu koko maassa 17 alueellista taitoyhdistystä. Vuonna 1913 perustettu Taitoliitto hoitaa koko järjestön yhteisiä asioita, toimialan kehittämistä ja viestintää sekä kotimaisia ja kansainvälisiä yhteyksiä. Liitto on maassamme myös aktiivinen palveluiden tuottaja ja kehittäjä, joka edistää käsityökulttuuria yksityisenä elinkeinona.

Käsityöaloilla toimivista yrityksistä, yritystoiminnan laajuudesta ja kehityksestä on vaikea saada kattavia hallinnollisia tilastotietoja. Tämä johtuu pääosin virallisista EU:n toimialaluokitusta noudattavista yritys- ja muista talustilastoista, joissa käsityöalat hajoavat eri jalostus- ja palvelualoja koskeville toimialoille. Siksi Taitoliitto on teettänyt kahden vuoden väliajoin Käsityö- ja muotoilualan yrittäjät -selvityksiä, joissa on kartoitettu käsityöalan yrittäjyyden kehitystä, ajankohtaista tilannetta ja tulevaisuuden näkymiä. Viimeksi selvitys tehtiin vuonna 2017.¹

Raportin tavoitteet

Tämän suhdanne- ja toimialaraportin tarkoituksena on tuottaa Taitoliitolle, käsityöyrittäjille ja alan sidosryhmille mahdollisimman kattavaa ja ajantasaista tilastotietoa käsityöalan yritystoiminnan laajuudesta, työllisyyden ja liikevaihdon kehityksestä, yrityskannan vaihtuvuudesta (yritystoiminnan aloittamiset ja lopettamiset) sekä yritysten taloudellisesta asemasta muutamilla keskeisillä avaintunnusluvulla mitattuna. Keskeisiä hallinnollisia tilastolähteitä ovat Tilastokeskuksen yritysten rakenne- ja tilinpäätöstilasto sekä alueellinen yritystoimintatilasto.

Hallinnollisiin tilastoihin nojaavaa kuvausta täydentää käsityöalojen yrittäjille suunnattu kyselytutkimus, jossa on selvitetty yrittäjien näkemyksiä yleisestä suhdannekehityksestä. Kyselytutkimuksessa on kartoitettu myös yrittäjien tärkeitä menestystekijöitä, kasvuhakuisuutta, ulkomaisen toiminnan laajuutta ja kuluttajien ostopäätöksiin liittyviä tekijöitä. Lisäksi kyselyllä on selvitetty yrittäjien työn kuormittavuutta, terveydentilaa ja sosiaaliturvaa. Sosiaaliturvan osalta keskeisessä asemassa ovat YEL-työtulot, sillä ne määrittelevät pitkälti yrittäjien sosiaaliturvan tason.

Raportin on laatinut tutkija Pekka Lith (Suunnittelu- ja tutkimuspalvelut Pekka Lith). Taitoliitossa selvitystyötä on ohjannut toiminnanjohtaja Minna Hyytiäinen.

¹ Käsityöalan yrittäjyyttä koskevat suhdanne- ja toimialaraportit löytyvät Taitoliiton verkkosivuilta (<https://www.taito.fi/meista/tutkimukset-ja-julkaisut/>).

Sisältö

	sivu
Raportin laatijan alkusanat	2
1 Yhteenveto	4
2 Käsityöalan yritykset ja yritys rakenne	8
2.1 Käsityöyrittäjyyden määritelmä	8
2.2 Alan yritysten määrä	9
2.3 Yritysten henkilöstö ja kokoluokka	10
2.4 Sivutoiminen yrittäjyys	13
3 Yritysten uusiutuminen, kasvu ja kansainvälisyys	16
3.1 Yrityskannan vaihtuvuus	16
3.2 Kasvuyrittäjyys	18
3.3 Kansainvälinen toiminta	21
4 Liikevaihdon kehitys ja alan suhdannenäkymät	25
4.1 Liikevaihdon kehitys	25
4.2 Käsityöalan suhdannenäkymät	28
5 Alan yritystoiminnan kehittäminen	32
5.1 Yritysten menestystekijät	32
5.2 Kuluttajien käyttäytyminen ja ostopäätökset	35
5.3 Ulkoisen toimintaympäristön tila	36
5.4 Yrittäjän sosiaaliturva ja YEL-vakuuttaminen	39
5.5 Tulevaisuuden näkemyksiä ja yrittäjän jaksaminen	43
Lähteitä	47
Liite 1: Käsityöalan vuoden 2019 yrittäjäkyselyt	48

TAITOLIITTO

Käsi- ja taideteollisuusliitto Taito ry

2019

Suunnittelu- ja tutkimuspalvelut Pekka Lith Projektering och Analys.

Kansikuva Kapina Productions.

1 Yhteenveto

Käsityöalojen yritykset ja yritystoiminnan laajuus

Suomessa oli Tilastokeskuksen yritysten rakenne- ja tilinpäätöstilastojen mukaan 6 620 alle kymmenen henkilöä työllistävää käsityöalojen yritystä, jotka työllistivät suoraan 8 200 henkilöä vuonna 2017. Niiden liikevaihto oli vuotta 2016 koskevien tietojen mukaan 1,22 miljardia euroa. Vuositilastojen ulkopuolelle jääneet sivutoimiset yrittäjät kasvattavat yritysten ja työllisten määrää edelleen. Alan vaikutukset kansantalouden kokonaistyöllisyyteen ovat arviolta 13 900 henkilöä, kun välilliset työllisyysvaikutukset muilla toimialoilla otetaan huomioon.

Käsityöalojen yritysten ja työllisyyden määrä on vähentynyt 2010-luvulla. Vuodesta 2014 yritysten määrä oli vähentynyt yritysten rakenne- ja tilinpäätöstilastojen mukaan noin 610 yrityksellä ja työllisyys oli heikentynyt noin 1 200 henkilöllä, kun on kysymys vuositilastoihin sisältyvistä yrityksistä. Syinä ovat koventunut kilpailu ja yrittäjien eläköityminen. Osa yritysten määrän vähenemisestä voi johtua siitä, että sivutoimisia yrityksiä on pudonnut vuositilastojen ulkopuolelle. Supistukset olivat suurimmat puusepän tuotteiden ja huonekalujen valmistuksessa

Suhdanneodotukset yhä myönteisiä

Taitoliiton vuoden 2019 yrittäjäkyselyyn vastanneista 44 prosenttia ilmoitti, että liikevaihto on kasvanut viimeksi kuluneen vuoden aikana. Liikevaihdon pienenemisestä kertoi vain 23 % kyselyihin vastanneista. Käsityöalan yritysten liikevaihto on jatkanut nousuaan, vaikka kehitys on tasaantunut vuodesta 2017. Vielä vuoden 2015 yrittäjäkyselyssä liikevaihdon kasvusta ilmoittaneiden määrä oli pienempi kuin liikevaihdon laskusta kertoneiden määrä. Liikevaihdon tuotantokustannuksia nopeampi kasvu on parantanut myös käsityöalan yritysten kannattavuutta.

Käsityöalojen yrittäjät suhtautuvat myönteisesti tulevaisuuteen, sillä 46 prosenttia alan yrittäjäkyselyihin vastanneista arveli yleisten kysyntä- ja suhdannenäkymien paranevan seuraavan vuoden (2019–20) aikana ja vain kymmenen prosenttia uskoi näkymien heikkenevän. Loppuosa oli sitä mieltä, että kysyntä- ja suhdannenäkymät pysyvät suurin piirtein ennallaan. Optimismi lisääntyy käsityöaloilla, kun yleisiä talousnäkymiä tarkastellaan kolmen vuoden perspektiivillä. Silloin 53 % alan yrittäjistä odottaa yleisen taloustilanteen paranemista.

Alan yritysten optimismi näkyy liikevaihdon kasvuodotuksissa. Noin 64 prosenttia Taitoliiton vuoden 2019 yrittäjäkyselyihin vastanneista oli sitä mieltä, että yrityksen liikevaihto kohoaa seuraavan vuoden aikana. Liikevaihdon laskua ennusti yhdeksän prosenttia käsityöalojen yrityksistä. Liikevaihdon ennakoitu kasvu ja tuotantokustannusten hitaampi kasvuvauhti merkitsevät sitä, että kannattavuus kohenee myös ensi vuonna. Liikevaihdon ja kannattavuuden kasvuodotuksiin verrattuna aikomukset palkata uutta henkilökuntaa ovat yhä varsin vaatimattomat.

Yritysprofiili

Tilastokeskuksen yritysten rakenne- ja tilinpäätöstilastojen mukaan käsityöala on hyvin pienyritysvaltaista toimintaa, sillä 75 prosenttia yrityksistä työllisti vuonna 2017 alle kaksi henkilöä vuosityöllisyyden käsitteellä mitattuna. Nämä yritykset ovat yksinyrittäjien omistamia. Pienyritysvaltaisinta

toiminta on keraamisten tuotteiden valmistuksessa ja kellojen ja kultasepäntuotteiden korjauksessa, joissa yli 90 % yrityksistä on yksinyrittäjien hallussa. Tästä huolimatta alle kahden henkilön yritykset muodostivat vain neljänneksen käsityöalojen työllisyydestä.

Käsityöalalle on tunnusomaista suuri sivutoimisten ja osa-aikaisten yrittäjien määrä. Vuoden 2019 yrittäjäkyselyihin vastanneista enää 55 % oli päätoimisia yrittäjiä. Päätoimisten yrittäjien osuus on alentunut vuodesta 2017, sillä nyt 35 % saa tulonsa pääasiassa muista lähteistä palkansaajina, eläkeläisinä tai opiskelijoina. Joka kymmenes totesi, että yritystoiminta ei ole edes sivutoimista vaan harrastusluonteista. Harrastusluonteisen toiminnan lisääntyminen merkitsee uusia haasteita markkinoilla, jos kilpailua käydään päätoimisten yrittäjien kanssa.

Yksinyrittäjyydestä kertoo yritysten tärkein yritysmuoto, sillä 69 % kyselyihin vastanneista yrittäjistä harjoitti yritystoimintaa elinkeinonharjoittajana yksityisellä toiminimellä. Kahdeksalla prosentilla oli henkilöyhtiö (avoin yhtiö tai kommandiittiyhtiö), 18 prosentilla osakeyhtiö ja viisi prosenttia toimi osuuskunnissa. Yrittäjäkyselyjen mukaan liikevaihto jäi alle 30 000 euroon 60 prosentissa yrityksissä vuonna 2018. Vain runsaassa neljäsosassa yrityksissä liikevaihto kohosi yli 50 000 euroon, mikä tarvitaan normaalisti päätoimisena yrittäjänä toimimiseen.

Yrityskannan vaihtuvuus heikentynyt

Vuosina 2014–17 toimintansa aloitti keskimäärin noin 638 uutta käsityöyritystä vuodessa. Sitä vastoin toimintansa lopettaneiden yritysten määrä on lisääntynyt, minkä vuoksi yritysten määrän nettolisäys on ollut miinusmerkkinen vuodesta 2011 lukien. Samalla yritystoiminnan uudistuskykyä kuvaava yrityskannan vaihtuvuus on vähentynyt, joskin yrityskannan vaihtuvuuden heikkeneminen on hidastumassa. Vaihtuvuus tarkoittaa sitä, että vanhat kilpailukykyensä menettäneet yritykset poistuvat markkinoilta ja antavat tilaa uusille innovatiivisille yrityksille.

Yrittäjistä löytyy kasvuhakuisuutta

Taitoliiton vuoden 2019 yrittäjäkyselyihin vastanneista käsityöalan yrityksistä voimakkaasti kasvuhakuisia oli 8 % ja mahdollisuuksien mukaan kasvavia oli 45 %. Voimakkaasti kasvuhakuisia yrityksiä on käsityöalalla suhteellisesti yhtä paljon kuin maamme koko yritys kentässä keskimäärin Suomen Yrittäjien pk-yritysbarometrin mukaan. Tärkein kasvukeino on myynnin ja markkinoinnin lisääminen. Seuraavaksi tärkeimpiä keinoja ovat tuotevalikoiman laajentaminen ja tuotekehitys sekä markkina-alueen laajentaminen.

Ulkomainen toiminta kiinnostaa

Kiinnostus ulkomaiseen toimintaan on lisääntymässä, sillä neljännes yrittäjistä panostaa voimakkaasti tai jonkin verran kansainvälistymiseen, mutta vain muutamalla vuoden 2019 yrittäjäkyselyyn osallistuneista yrityksistä kansainvälinen toiminta oli vakiintunutta. Lisäksi kuusi prosenttia haluaisi kansainvälistyä, mutta sen suhteen on ongelmia. Keskeiset ongelmat liittyvät yrittäjäkyselyjen mukaan vähäisiin taloudellisiin voimavaroihin, kielitaitoon, markkinointikanaviin ja jälleenmyyntiverkostoihin, joiden kautta tuotteita saisi ulkomaisille markkinoille.

Yhden tai muutaman henkilön työllistämät käsityöalan yritykset ovat niin pieniä, että kansainvälistymisapua on hankala saada yrityspalveluja tuottavilta julkisrahoitteisilta organisaatioilta, kuten Business Finlandilta. Myöskään yksityisiä tai julkisia rahoittajia ei ole helppoa saada, jolloin ei ole varaa ostaa tarvittavia palveluja ja markkinointiosaamista. Esimerkiksi vain joka kymmenes yrittäjäkyselyyn vuonna 2019 vastanneista oli joskus hakenut ja saanut joskus ELY-keskuksen myöntämiä yritysten kehittämisavustuksia, joilla voidaan kehittää vientivalmiuksia.

Alan menestystekijät ja kehittämistarpeet

Taitoliiton yrittäjäkyselyjen mukaan käsityöalan yrittäjät nostavat tärkeimmiksi yrityksen menestystekijöiksi laadun ja laadunvalvonnan, toimitusvarmuuden, kestävät materiaalit ja erottautumisen kilpailijoista. Näkemykset saavat tukea kuluttajien ostopäätöksiä kuvaavista näkemyksistä. Käsityöalan yrittäjät eivät kilpaile hinnalla, vaan tuotteen yksilöllisyydellä ja korkealla laadulla. Myös kotimaisen tuotteen ekologisuudella on kasvava merkitys, sillä esimerkiksi halpavaatteiden ja -tekstiilien rahtaaminen toiselta puolelta maapalloa on erittäin saastuttavaa.

Etenkin verkkokaupassa olisi paljon kehittämisen varaa, sillä verkkokauppa kasvaa jatkuvasti ja kuluttajat tekevät yhä enemmän ostopäätöksiä verkossa. Kehitystä ovat jarruttaneet pienten yritysten rajalliset voimavarat. Kuitenkin verkkokaupalla voidaan palvella laajempaa asiakaskuntaa ajasta ja paikasta riippumatta kuin myymäläkaupalla ja kansainvälistyminen on helpompaa. Verkkokaupalla on mahdollista lisätä tietoisuutta tuotteesta ja kasvattaa nopeasti toiminnan brändiarvoa. Verkkokauppa voi lisätä myös kivijalkamyymälän myyntiä varsinkin asutus- ja ostoskeskuksissa.

Käsityöalan yrittäjille verkkokaupan perustamiseen liittyvät asiat ja toiminta verkossa eivät ole kuitenkaan välttämättä tuttua. Tämän takia yrittäjät voivat tarvita tietotekniikka-alan ammattilaisten opastusta verkkosivustojensa muotoilussa, jotta palvelu verkossa ja verkkokauppa olisivat helppoa, sujuvaa ja luotettavaa. Hyvän verkkosivuston luonti vaatii usein ulkopuolista ammattiosaamista ja siihen pienen rahallisen panostuksen. Ennen verkkokaupan perustamista olisi myös syytä tutkia potentiaalinen markkinakysyntä asiantuntijan avustuksella.

Arvonlisäverotuksen halutaan muutoksia

Ulkoiden liiketoimintaympäristön kehittämisen painopiste on vahvasti verotuksessa. Käsityöalojen yrittäjät kokevat erityisesti arvonlisäveron liian korkeaksi, sillä kysymys on yrittäjän työn verottamisesta markkinoilla, joilla tuotteiden pääasialliset ostajat ovat loppukuluttajia, jotka eivät voi vähentää ostoihin liittyvää arvonlisäveroa omassa verotuksessaan. Yrittäjät toivovat, että arvonlisäverollisen liikevaihdon nykyistä alarajaa nostetaan 10 000 eurosta reilusti ylöspäin. Esimerkiksi Virossa arvonlisäverollisen myynnin alaraja on tällä hetkellä 40 000 euroa.

Yrittäjien sosiaaliturva ja YEL-vakuutusjärjestelmä

Yrittäjien ensisijainen sosiaali- ja eläketurva perustuu lakisääteiseen YEL-vakuutusjärjestelmään, jossa keskeisessä asemassa on YEL-tulojen taso. Taitoliiton vuoden 2019 yrittäjäkyselyn mukaan YEL-vakuuttamisen piirissä on alle 60 % alan yrittäjistä. Heistäkin lähes 50 % vakuuttamisen pohjana olevat YEL-tulot jäävät alle 12 816 euroon. Noin 35 prosentilla YEL-työtulo oli vähintään

12 816–14 999 euroa, neljällä prosentilla 15 000–19 999 euroa, yhdellätoista prosentilla 20 000–29 999 euroa ja vain yhdellä prosentilla vähintään 30 000 euroa.

Saadut tulokset osoittivat myös, että 60 prosentilla YEL-vakuutetuista YEL-tulot ovat todellista työpanosta pienemmät. 31 prosentilla työtulot vastasivat tehtyä työpanosta ja yhdeksällä prosentilla ne ylittävät työpanoksen arvon. Yleisesti voidaan todeta, että kunnollinen sosiaaliturva edellyttäisi vähintään 20 000–30 000 euron YEL-työtuloja, mutta alivakuuttaminen on yleistä maamme koko yrityskentässä. Eläketurvakeskus ETK:n mukaan 50 prosentilla yrittäjistä YEL-työtulo oli alle 16 000 euroa ja vain kolmasosalla se ylitti 25 000 euroa vuonna 2017.

Suhteellisen alhaisesta keskimääräisestä YEL-tulosta huolimatta 87 % käsityöalan yrittäjistä katsoi yrittäjäkyselyssä, että nykyinen eläkevakuutusmaksu on kohtuuton siitä saataviin eläke- ja muihin etuuksiin verrattuna. Noin 84 % oli sitä mieltä, että he eivät tule saamaan YEL-maksuja vastaavaa eläkettä ja uskovat, että eläkejärjestelmä muuttuu ennen heidän eläkkeelle jäämistään. Edelleen 78 % yrittäjistä totesi, että eläke- ja sosiaaliturvan taso paranisi, jos he saisivat itse sijoittaa YEL-vakuutusjärjestelmään laittamansa rahat toisin.

2 Käsityöalan yritykset ja yritys rakenne

- Suomessa toimi Tilastokeskuksen yritysten rakenne- ja tilinpäätöstilastojen mukaan 6 620 käsityöalojen yritystä, jotka työllistivät 8 200 henkilöä vuonna 2017. Alan välittömät ja välilliset työllisyysvaikutukset kansantaloudessa olivat 13 900 henkilöä, eli lähes 1,7-kertaiset alan yritysten henkilöstöön nähden.
- Sivutoiminen tai osa-aikainen yrittäjyys on käsityöalalla tavallista. Taitoliiton vuoden 2015 yrittäjäkyselyjen mukaan päätoimisten yrittäjien yrityksiä oli vain 63 % kaikista alan yrityksistä vuonna 2017. Osa sivutoimisten yrittäjien yrityksistä jää myös Tilastokeskuksen yrityksiä kuvaavien vuositilastojen katveeseen.
- Käsityöalan yritysten määrä ja niiden työllisyysvaikutukset ovat myös pienentyneet vuosien mittaan. Vuodesta 2014 lukien alan yritysten määrä on vähentynyt 610 yrityksellä. Samalla työllisyys on pienentynyt 1 200 henkilöllä. Työllisyyden supistukset olivat suurimmat puusepän tuotteiden ja huonekalujen valmistuksessa.

2.1 Käsityöyrittäjyyden määritelmä

Käsitteellä ”käsityö” tarkoitetaan erilaisten esineiden ja tuotteiden suunnittelua ja valmistusta, jossa painotetaan tekijöiden ”taiteellisuutta ja luovuutta”. ”Käsityöyritykset” on määritelty puolestaan yrityksiä, jotka valmistavat muotoiltuja tuotteita käsityönä tai käsin ohjattuja koneita apuna käyttäen. Pääosa käsityöyritysten valmistamista tuotteista on yksittäiskappaleita tai pienimuotoista sarjatuoantoa. Käsityöyritysten valmistamat tuotteet ovat tavallisesti käyttöesineitä sisustukseen (huonekalut, tekstiilit), kotitaloustarvikkeita, vaatteita tai jalkineita.

Käsityöyrityksen lähtökohtana on usein yrittäjän oma ammatillinen osaaminen ja tuoteidea. Kaikki itsenäiset käsityön ammattilaiset eivät miellä itseään varsinaisesti yrittäjiksi vaan esimerkiksi taiteilijoiksi tai muotoilijoiksi. Yritys tai oman toiminnan yhtiöittäminen on vain tekninen väline toteuttaa haluttu tuoteidea ja kanavoida toiminnasta aiheutuneet tulot ja menot. Valtaosa käsityöyrittäjistä on yksinyrittäjiä, eikä heillä ole oman perheen ulkopuolista palkattua työvoimaa. Osalle käsityöläisistä yrittäjyys on sivutoimista tai osa-aikaista tai kausiluonteista.

Käsityöllä ja käsityöyrittäjyydellä voidaan tarkoittaa myös palveluja. Esimerkiksi kampaajat, kosmetologit ja hierojat tuottavat palveluja käsityönä. Käsityön ulottaminen laajasti palveluihin voi aiheuttaa hankalia määrittelyongelmia, minkä vuoksi käsityöyrittäjyys rajataan tässä raportissa fyysisiä käsityötuotteita valmistaviin tai tuotteiden korjauspalveluja tarjoaviin mikroyrityksiin eli yrityksiin, jotka työllistävät alle kymmenen henkilöä, ja jotka toimivat tietyillä EU:n virallisen toimialaluokituksen (Nace) toimialoilla (käsityötoimialat).²³

² Käsityöyrityksen määritelmä perustuu kauppa- ja teollisuusministeriö KTM:n (nyk. työ- ja elinkeinoministeriö TEM) vuonna 2005 valmistuneeseen selvitykseen (ks. Lith, Pekka: Käsityöyrittäjyys Suomessa 2000-luvulla, Yritykset ja alan keskeiset kehityslinjat, KTM:n julkaisuja 10/2005, Helsinki 2005).

³ Rajaus mikroyrityksiin ei poissulje sitä mahdollisuutta, etteikö käsityötyyppisistä työskentelytapaa voisi noudattaa myös suuremmissa yrityksissä. Vastaavasti alle kymmenen henkilöä voi harjoittaa teollista sarjatuoantoa.

Luokittelumuuttujana on käytetty toimialaluokitusta, koska sitä hyödynnetään lähes kaikissa tuotantoa, työllisyyttä ja yrityksiä kuvaavissa koti- ja kansainvälisissä tilastoissa. Tässä käsityötoimialat on määritelty toimialaluokituksen pohjalta samoin kuin KTM:n vuonna 2005 teettämässä selvityksessä. Siinä yksityiskohtaisten käsityötoimialojen valinta perustui asiantuntijoiden ja selvityksen tekijän näkemyksiin käsityötoimialoista, minkä taustalla oli pääasiassa se, mille toimialaluokituksen toimialoille käsityöammattien työllisyys on keskittynyt.

KTM:n selvityksessä käsityötoimiyrietykset oli poimittu silloin käytössä olleen vuoden 2002 toimialaluokituksen pohjalta, minkä vuoksi yrityksille oli löydettävä vastaavat toimialat nykyisin käytössä olevasta vuoden 2008 luokituksesta.⁴ Kaikkien yksittäisten käsityötoimialojen osalta vuoden 2002 toimialaluokitus ei ole täysin yhdenmukainen vuoden 2008 luokituksen kanssa, mutta vastaavuus on suuri.⁵ Käsittelyn helpottamiseksi yksittäiset käsityötoimialat on luokiteltu 17 karkean tason toimialaryhmään samoin kuin KTM selvityksessä seuraavasti:

- *Tekstiilien valmistus*
- *Vaatteiden valmistus*
- *Nahan ja nahkatuotteiden valmistus*
- *Puusepän ja muiden puutuotteiden valmistus*
- *Painaminen ja kirjansidonta*
- *Lasin ja lasituotteiden valmistus*
- *Keraamisten tuotteiden valmistus*
- *Kivituotteiden valmistus*
- *Metallin takominen ja metallituotteiden valmistus*
- *Laivojen ja veneiden valmistus ja korjaus*
- *Huonekalujen valmistus*
- *Kultasepäntuotteiden valmistus*
- *Soitinten valmistus*
- *Urheiluvälineiden valmistus*
- *Pelien, leikkikalujen ja muiden tuotteiden valmistus*
- *Jalkineiden ja nahkatuotteiden korjaus*
- *Kellojen, kultasepäntuotteiden ja yms. tuotteiden korjaus*

2.2 Alan yritysten määrä

Tilastokeskuksen yritysten tilinpäätös- ja rakennetilastojen mukaan Suomessa toimi noin 6 610 käsityöyritystä vuonna 2017, mikä oli arviolta 2,3 % maamme koko yrityskannasta (pl. alkutuotanto).⁶ Vuodesta 2014 käsityöyritysten määrä väheni lähes 610 yrityksellä eli 8,4 %. Yritysten määrä on supistunut suhteellisesti eniten pelien, leikkikalujen yms. tuotteiden, keraamisten tuotteiden, sekä tekstiilien valmistuksessa vuosina 2014–17. Määrä on lisääntynyt lähinnä vain soitinten, urheiluvälineiden, nahan ja nahkatuotteiden valmistuksessa (Taulukko 1).

⁴ Vastaavuus haettiin pääosin niin sanotun luokitusavaimen avulla (ks. Toimialaluokitus 2008 käsikirja).

⁵ Yksittäisiä 5-numerotason käsityötoimialoja löytyy toimialaluokituksen pohjalta noin 50-60.

⁶ Tilastokeskuksen yritysten rakenne- ja tilinpäätöstilastoihin kuuluivat vuonna 2017 ne yritykset, jotka olivat toimineet tilastovuonna yli puoli vuotta, ja jotka työllistivät enemmän kuin puoli henkilöä vuosityöllisyyden käsitteellä mitaten tai muodostivat yli 11 376 euron liikevaihdon. Lisäksi vuositilastoihin ovat sisältyneet vuodesta 2013 lukien ne yritykset, joiden taseen loppusumma 170 000 euroa, vaikka henkilöstö- ja liikevaihtorajat eivät täytyisikään.

Alan yritysten määrä on pienentynyt koko 2000-luvun ajan, mikä on liittynyt meillä kaiken kokoisten tuotevalmistusta harjoittavien yritysten määrän vähenemiseen. Vielä vuonna 2003 käsityöyrityksiä oli KTM:n selvityksen mukaan lähes 9 400. Toteutuneen kehityksen taustalla ovat elinkeinorakenteen muutos, tuotannon siirtyminen halvan kustannustason maihin, ulkomaisen tuonnin kasvun myötä tapahtunut kilpailun kiristyminen kotimaan markkinoilla. Digitaalinen vallankumous ja uudet valmistusteknologiat voivat vähentää yritysten määrää myös jatkossa.

Käsityöalan yritysten määrän vähenemisen taustalla ovat myös yrittäjien eläköityminen ja kuluttajien ostovoiman vaimea kehitys 2010-luvulla. Lähivuosina suurimmat haasteet käsityöaloilla liittyvät kuluttajien ostotavoissa ja ostopäätöksenteossa tapahtuviin muutoksiin kohti ekologisempaa tavaroiden ja palvelujen käyttöä samalla, kun tavarapaljous on johtanut ostokielteisen elämäntavan yleistymiseen. Tämä tarkoittaa muutoksia siihen kulutusyhteiskuntaan, joka on kannustanut meitä eri tavoin ostamaan ja omistamaan aina vain enemmän uutta tavaraa.

Kotitalouksissa on nykyisin valtavasti enemmän tai vähemmän tarpeellisia käyttötavaroita, muisto- ja koriste-esineitä verrattuna esimerkiksi 40-50 vuoden takaiseen aikaan. Asuntoihin viedään uusia tavaroita enemmän kuin niitä tuodaan ulos ja kuolinpesät pullistelevat tavarapaljoutta, jolle perillisillä ei ole järkevää käyttöä. Käsityöaloilla ulospääsynä voi olla suuntautuminen yksilöllisesti suunniteltuihin laatutuotteisiin, jotka on valmistettu modernia teknologiaa hyödyntävällä tavalla kestäviksi, kierrätettäviksi ja uusiutuviin raaka-aineisiin perustuvista materiaaleista.

Taulukko 1 Käsityöyritykset toimialoittain 2017 ja niiden määrän muutos vuodesta 2014 (Lähde: Yritysten rakenne- ja tilinpäätöstilastot ja yritys- ja toimipaikkarekisteri, Tilastokeskus).

	Yrityksiä 2017 lkm	Määrän muutos 2014-17, lkm	Määrän muutos 2014-17, %
Puusepän ja muiden puutuotteiden valmistus	877	-122,0	-12,2
Metallituotteiden valmistus	876	-19,0	-2,1
Vaatteiden valmistus	819	-48,0	-5,5
Huonekalujen valmistus	724	-93,0	-11,4
Kellojen, kultasepäntuotteiden yms. korjaus	659	2,0	0,3
Painaminen ja kirjansidonta	541	-59,0	-9,8
Tekstiilien valmistus	522	-81,0	-13,4
Kultasepän tuotteiden valmistus	284	-1,0	-0,4
Laivojen ja veneiden valmistus ja korjaus	245	-16,0	-6,1
Jalkineiden ja nahkatavaroiden korjaus	187	-17,0	-8,3
Kivituotteiden valmistus	186	-20,0	-9,7
Nahan ja nahkatuotteiden valmistus	166	2,0	1,2
Urheiluvälineiden valmistus	144	24,0	20,0
Pelien, leikkikalujen ja muiden tuotteiden valmistus	131	-138,0	-51,3
Keraamisten tuotteiden valmistus	88	-20,0	-18,5
Soitinten valmistus	84	4,0	5,0
Lasin ja lasituotteiden valmistus	74	-7,0	-8,6
Yhteensä	6 607	-609,0	-8,4

2.3 Yritysten henkilöstö ja kokoluokka

Käsityöyritykset työllistivät Tilastokeskuksen yritysten rakenne- ja tilinpäätöstilastojen mukaan noin 8 240 henkilöä vuonna 2017 **kokovuosityöllisyyden** käsitteellä mitattuna. Vuodesta 2014 työllisyys heikentyi 1 180 henkilöllä (-12,5 %). Tilastokeskuksen yritysten rakenne- ja tilinpäätöstilastojen mukaan työllisyys supistui suhteellisesti eniten pelien, leikkikalujen, jäljitelmäkorujen, yms. valmistuksessa sekä myös kultasepän tuotteiden ja huonekalujen valmistuksessa. Työllisyys on lisääntynyt vain lasituotteiden, urheiluvälineiden ja soitinten valmistuksessa (Taulukko 2).

Käsityöyritysten toiminnalla on **välittömien työllisyysvaikutusten** ohella **välillisiä työllisyysvaikutuksia** muilla toimialoilla, kuten aineita ja tarvikkeita valmistavissa yrityksissä ja alihankintayrityksissä, kaupassa ja muilla yksityisillä palvelualoilla, kuten taloushallinnon palveluja yrityksille tuottavissa tilitoimistoissa. Tilastokeskuksen panos-tuotostutkimusten perusteella arvioituna käsityöalojen laskennallinen välitön ja välillinen työllisyysvaikutus oli kansantaloudessa vuonna 2016 karkeasti arvioiden yhteensä noin 13 900 henkilöä eli sama kuin edellisenä vuonna.⁷

Eli välilliset työllisyysvaikutukset olivat 35-40 prosenttia alan työllisyyden kokonaisvaikutuksista. Laskelmat perustuvat siihen, että käsityöalojen vuoden 2016 liikevaihto⁸ kerrotaan toimialoittain Tilastokeskuksen panos-tuotostutkimuksen työllisyyskertoimilla, jotka kuvaavat työllisyysvaikutuksia toimialoittain yhtä miljoonan euron tuotosta kohden. Tosin arviot perustuvat alle 10 työntekijän käsityöyritysten välittömiin ja välillisiin työllisyysvaikutuksiin. Myös suuremmissa yrityksissä on kädentaitoihin nojaavaa käsityömaista tuotantoa, mikä lisää työllisyysvaikutuksia.

Taulukko 2 Käsityöyritysten henkilöstö toimialoittain 2017 ja työllisyyden suhteellinen muutos vuodesta 2014 (Lähde: Yritys- ja toimipaikkarekisteri, Tilastokeskus).

	Henkilöstö 2017, lkm	Määrän muutos 2014-17, lkm	Määrän muutos 2014-17, %
Metallituotteiden valmistus	1416	-89	-5,9
Huonekalujen valmistus	1276	-292	-18,6
Puusepän ja muiden puutuotteiden valmistus	1237	-217	-14,9
Painaminen ja kirjansidonta	1085	-114	-9,5
Vaatteiden valmistus	556	-15	-2,6
Tekstiilien valmistus	496	-96	-16,2
Kellojen, kultasepäntuotteiden yms. korjaus	375	-32	-7,9
Laivojen ja veneiden valmistus ja korjaus	353	-24	-6,4
Kivituotteiden valmistus	321	-49	-13,2
Jalkineiden ja nahkatavaroiden korjaus	201	-32	-13,7
Kultasepän tuotteiden valmistus	199	-43	-17,8
Nahan ja nahkatuotteiden valmistus	178	-16	-8,2
Lasin ja lasituotteiden valmistus	162	14	9,5
Urheiluvälineiden valmistus	137	24	21,2
Pelien, leikkikalujen, jäljitelmäkorujen, yms. valmistus	102	-201	-66,3
Soitinten valmistus	78	3	4,0
Keraamisten tuotteiden valmistus	69	-1	-1,4
Käsityöyritykset yhteensä	8 241	-1180	-12,5

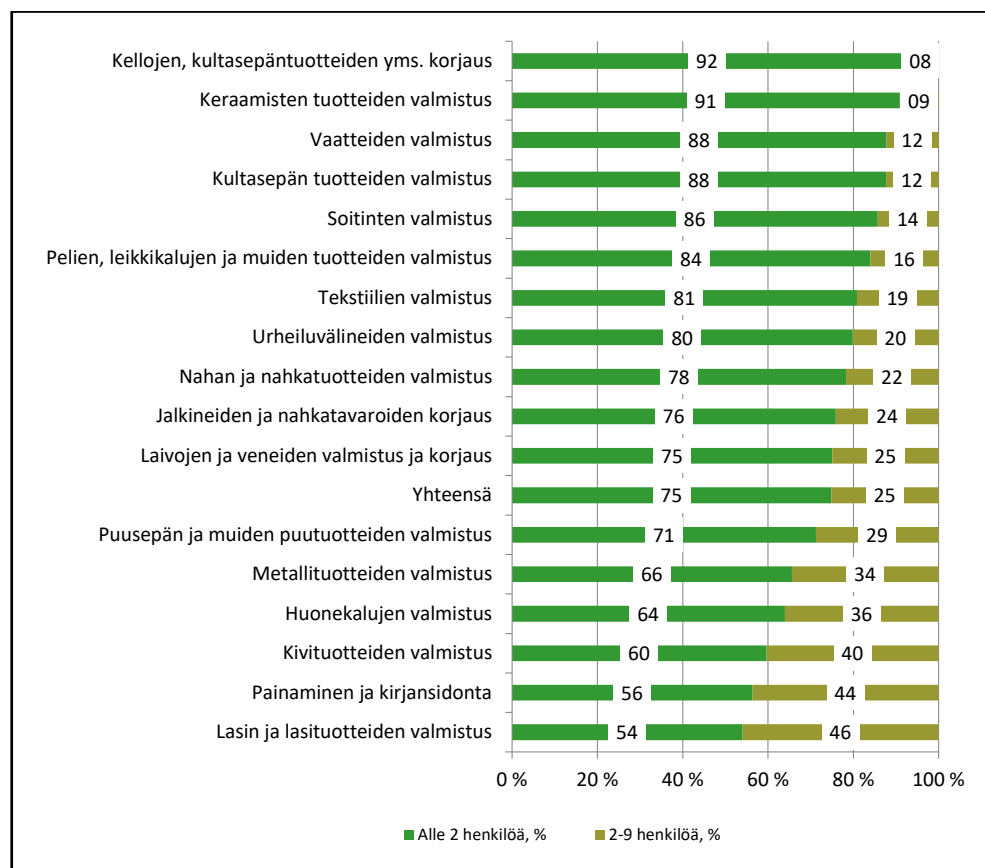
⁷ Tuotoksella tarkoitetaan määrättyinä aikana, kuten esimerkiksi kalenterivuoden aikana, tuotettujen tavaroiden ja palvelujen arvoa. Kansantalouden tilinpidossa tuotoksen laskenta perustuu jalostusaloilla pitkälti yritystoimipaikkojen liikevaihtotietoon (ml. valmisteväestön muutos, liiketoiminnan muut tuotot ja valmistus omaan loppukäyttöön).

⁸ Kansantalouden tilinpidossa toimipaikkojen liikevaihto käytetään yritystoiminnan tuotoksen estimaattina.

Yritysten kokoluokat

Kun tarkastellaan käsityöyritysten kokoa henkilöstön pohjalta, havaitaan, että keskimäärin miltei kolme neljäsosa yrityksistä on **yksinyrittäjien tai ammatinharjoittajien** omistamia. Yksinyrittäjien yritykseksi on määritelty yritys, jossa henkilöstön määrä on alle kaksi henkilöä kokovuosityöllisyyden käsitteellä mitattuna. 2-9 henkilön mikroyrityksiä nimitetään **pientyönantajaksi**. Yksinyrittäjien määrä on suurin keraamisten tuotteiden, soitinten, vaatteiden ja kultasepän tuotteiden valmistuksessa sekä kellojen, kultasepäntuotteiden ym. korjauksessa (Kuvio 1).

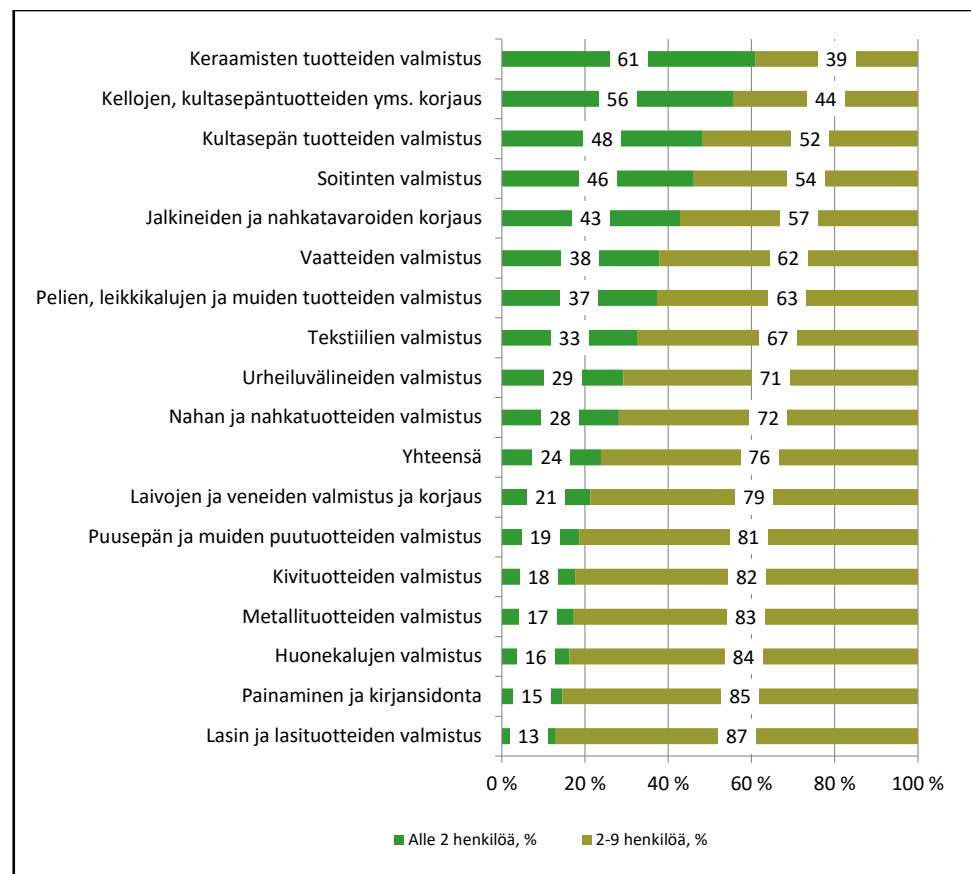
Kuvio 1 Käsityöalan yritykset jaettuna alle kahden henkilön yksinyrittäjien omistamiin yrityksiin ja 2-9 henkilöä työllistäviin pientyönantajiin 2017, prosenttia (Lähde: Yritysten rakenne- ja tilinpäätöstilastot, Tilastokeskus).

Käsityöalan yritysten määrästä yksinyrittäjien osuus oli 75 %, mutta työllisyydestä vain runsas neljännes vuonna 2017 (Kuvio 2). Yksinyrittäjien työllisyysosuus oli korkein (yli 50 %) kellojen, kultasepäntuotteiden ym. korjauksessa ja keraamisten tuotteiden valmistuksessa. Yli 35 % työllisyysosuus nousi kultasepäntuotteiden, soitinten, vaatteiden, pelien, leikkikalujen ja jäljitelmäkorujen valmistuksessa sekä jalkineiden ja nahkatavaroiden korjauksessa. Tosiasiassa monet yksinyrittäjät toimivat alalla sivutoimisesti tai osa-aikaisesti.

Käsityöyritysten pieni keskimääräinen koko on saanut vahvistusta Käsi- ja taideteollisuusliitto Taito ry:n vuoden 2019 yrittäjäkyselystä. Kyselytutkimukseen osallistuneista yrityksistä 96 % kuului alle kymmenen henkilön mikroyrityksiin, joista ainoastaan yhden henkilön työllistäviä (yksinyrittäjiä) oli 75 %. Pienestä yrityskoosta kielii myös vaatimaton keskimääräinen liikevaihto ja käsityöyritysten pääasiallinen yritysmuoto. Vuoden 2019 kyselyihin vastanneista yrittäjistä 69 % oli yksityisiä elinkeinoharjoittajia eli toiminimiyrittäjiä.⁹

Kuvio 2 Käsityöalan alle kahden henkilön yksinyrittäjien omistamien yritysten ja 2-9 henkilöä työllistävien pientyöantajien työllisyysosuudet 2017, prosenttia (Lähde: Yritysten rakenne- ja tilinpäätöstilastot, Tilastokeskus).

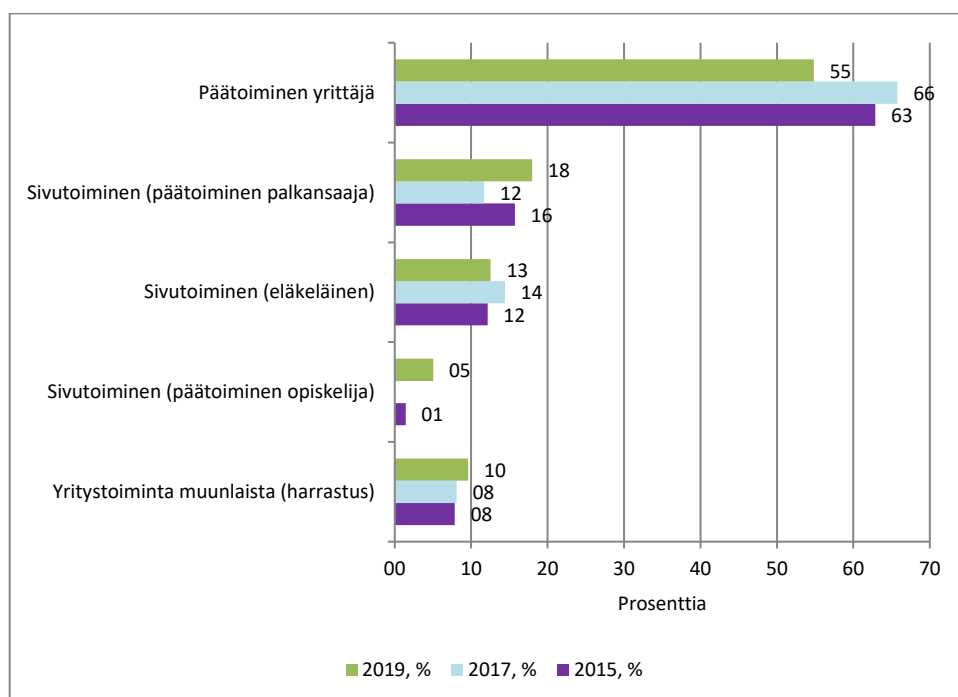
2.4 Sivutoiminen yrittäjyys

Taitoliiton vuoden 2019 yrittäjäkyselyjen mukaan yrittäjistä vain 55 % oli päätoimisia yrittäjiä (Kuvio 3). Noin 35 % oli pääasiallisesti palkansaajia, opiskelijoita tai eläkeläisiä, mutta he kokivat olevansa sivutoimisia yrittäjiä. Joka kymmenes totesi, että yritystoiminta ei ole varsinaisesti sivutoimista vaan lähinnä **harrastusluonteista**. Vuoden 2015 jälkeen tapahtunut kehitys osoittaa, että päätoimisten yrittäjien osuus on alentunut. Samanaikaisesti sivutoimisten yrittäjien ja alalla harrastusluonteisesti toimivien henkilöiden osuus on lisääntynyt.

⁹ Yksinyrittäjävältaisuus ja yksityinen toiminimi yritysmuotona on maassamme tyypillistä naisvaltaisille toimialoille. Taito ry:n vuoden 2019 yrittäjäkyselyyn vastanneista käsityöalan yrittäjistä keskimäärin 93 prosenttia oli naisia. Saatu tulos kuitenkin liioittelee naisryttäjien todellista osuutta käsityöalan yrittäjistä. Kauppa- ja teollisuusministeriö KTM:lle vuonna 2005 tehty selvitys osoittaa, että tosiasiaassa hyvin monet käsityöalat ovat miesvaltaisia.

Yrittäjyys voi olla myös **osa-aikaista tai kausiluonteista**, vaikka henkilöllä ei olisi päätointa tai ulkopuolista tulonlähdettä, kuten eläkettä tai palkkaa. Nämä osa-aikayrittäjät luetaan Tilastokeskuksen työllisyystilastoissa yrittäjiin toisin kuin sivutoimisesti yrittäjänä toimivat palkansaajat, jotka ovat työllisyystilastoissa päätoimensa mukaisesti palkansaaajia. Sivutoimisista käsityöyrittäjistä ei ole kuitenkaan tuoreita hallinnollisia tilastotietoja ja käytettävissä olevat tiedot perustuvat vanhaan tilastovuotta 2012 koskevaan erillistutkimukseen sivutoimista yrityksistä.¹⁰

Kuvio 3 Kyselyihin vastanneiden yrittäjien yritystoiminnan laatu 2015, 2017 ja 2019

Pohdintoja sivutoimisesta yrittäjyydestä

Sivutoiminen yrittäjyys voi sopia hyvin erilaisiin elämäntilanteisiin. Esimerkkeinä ovat kotiäidit, joille kotoa käsin tapahtuva yritystoiminta tarjoaa vaihtelua elämään, ylläpitää ammattitaitoa tai tuo tarpeellisia sivutuloja. Joskus kysymys voi olla eräänlaisen mahdollisuus- ja pakkoyrittäjyyden yhdistelmästä, mikä vähentää toimeentuloon liittyvää epävarmuutta. Sivutoimiset yritykset voivat olla myös yhtiömuotoisia tiimiyrityksiä, joiden kautta omistajat kanavoivat satunnaisia sivutulojaan, mikä on edullista ja joustavaa tulonsaajalle ja työnteettäjälle.

Taitoliiton vuoden 2019 kyselyssä sivutoimiseksi yrittäjäksi oli päädytty esimerkiksi siksi, että oman alan palkkatöitä ei ole saatavilla tai kädentaitoihin liittyvä palkkatyöt ovat satunnaisia ja tulot niistä pieniä. Joillakin yrittäjyys on paras tapa hyödyntää monialaisuutta, kehittää ammattitaitoa ja saada arvostusta. Jotkut ovat kiinnostuneita vanhasta käsityöperinteestä ja säilyttävät sitä sivutoimisena yrittäjänä tai

¹⁰ Kohdejoukkoa olivat konserneihin kuulumattomat yritysrekisteriin kuuluvat yksityiset kotimaiset yritykset, joiden toiminta-aika ylitti vuonna 2012 puoli vuotta ja joiden henkilöstö oli 0,1-0,5 henkeä vuosityöllisyyden käsitteellä mitaten. Tilastovuonna aloittaneet ja lopettaneet yritykset olivat tarkastelun ulkopuolelle. Sivutoimisia yrittäjiä oli vuonna 2012 kaikilla käsityöaloilla. Saatujen tulosten mukaan sivutoimisia yrittäjiä oli eniten vaatteiden, keraamisten tuotteiden, urheiluvälineiden, nahkatuotteiden ja kultasepän tuotteiden valmistuksessa. Näillä toimialoilla yli 50 prosenttia yrityksistä oli tilastollisesti sivutoimisten tai osa-aikaisten yrittäjien omistamia. Vähiten sivutoimista yrittäjyyttä esiintyi jalkineiden ja nahkatavaroiden korjauksessa (suutarit, yms).

harrastusluonteisesti. Myös opiskelijat ovat perustaneet sivutoimisia yrityksiä, joissa he jatkavat toimintaansa tutkinnon suorittamisen jälkeen.

Monet päätoimiset palkansaajatkin haluavat kokeilla yrittäjyyttä sivutoimisesti, jos yritystoiminnan aloittaminen ei vaadi suuria pääomapanostuksia.¹¹ Myös arvonlisäverollisen liikevaihdon alarajan nosto 10 000 euroon ja verohuojennukseen oikeuttavan liikevaihdon ylärajan nosto 30 000 euroon vuonna 2016 on parantanut sivutoimisten yrittäjien asemaan etenkin, jos heidän asiakaskuntansa koostuu yksityisistä kotitalouksista.¹² Mikäli yritystoiminnasta saadut kokemukset eivät ole vastanneet odotuksia, on toiminnasta luovuttu ja keskitytty palkkatyöhön.

Varsinkin eläkeläiset muodostavat kasvavan joukon sivutoimisista yrittäjistä, mikä monipuolistaa yrittäjyyden kuvaa. Tällä hetkellä eläkkeelle siirtyä paljon henkilöitä, jotka eivät haluaisi vetäytyä kokonaan työmarkkinoilta, vaan he haluavat jatkaa työtekoa yrittäjinä joustavalla tavalla. Heille yrittäjyys voi tarjota pehmeän laskun työelämästä vanhuuseläkkeelle. Eläkeläisyrittäjillä on puolellaan määrättyjä etuja, jotka pienentävät yritystoimintaan liittyviä riskejä. Yritystoiminnasta saadut tulot voivat lisätä verotettävien tulojen progressiota, mutta eivät vähennä eläkettä.¹³

Sivutoiminen yrittäjä voi olla oikeutettu myös **soviteltuun työttömyysetuuteen**, jolloin etuuden maksaja (työttömyyskassa tai Kansaneläkelaitos Kela) ottaa huomioon yritystoiminnan tulot ja sovittelee työttömyysetuuden yritystoiminnan laajuuden mukaan. Sivutoiminen yrittäjyys ei saa olla henkilöllä kuitenkaan esteenä kokoaikatyön vastaanottamiselle. Viime kädessä ratkaisun työttömän yrittäjäasemasta eli yrittäjyyden pää- ja sivutoimisuudesta tehdään TE-toimistossa, sillä päätoiminen yrittäjä ei ole oikeutettu maassamme työttömyysetuuteen.¹⁴

Nyky säännösten mukaan työtön henkilö voi silti aloittaa yritystoiminnan työttömyysaikana ja saada neljän ensimmäisen kuukauden ajalta soviteltua työttömyysetuutta eikä yritystoiminnan pää- ja sivutoimisuutta arvioida tänä aikana. Jos yritystoiminta muuttuu päätoimiseksi neljän kuukauden jälkeen, työttömyysturvaetuuden saanti lakkaa. Mikäli yritystoiminta todetaan sivutoimiseksi, työttömyysturva jatkuu. Työtön sivutoiminen yrittäjä voi olla vaihtoehtoisesti oikeutettu myös **starttirahaan**, jos tarkoituksena on laajentaa yritystoiminta päätoimiseksi.¹⁵

Starttirahan saannin edellytyksenä on, että henkilöllä on edellytykset ja valmiudet päätoimiseen sekä kannattavaan yritystoimintaan. Starttirahaa voi saada enintään 12 kk ajan ja se on peruspäivärahan suuruinen (32,40 €/pv). Työvoimapaalvelut voisivat kuitenkin nykyistä aktiivisemmin tukea yrittäjyydestä kiinnostuneen työttömän työnhakijan mahdollisuuksia työllistyä sivutoimisessa yrityksessään siten, että yrittäjyydestä tulisi vähitellen pääasiallinen tulonlähde ja ohjata heitä samalla aktiivisemmin myös neuvontapalvelujen piiriin.

¹¹ Palkansaajan mahdollisuuksia toimia sivutoimisena yrittäjänä rajoittavat tosin työehtoihin liittyvät säännökset. Työsopimuslain mukaan yksittäinen työntekijä ei saa harjoittaa työnantajaansa nähden kilpailevaa tai muutoin vahingoittavaa toimintaa. Työntekijä ei saa myöskään hyödyntää tai ilmaista muille työnantajan ammatti- ja liikesalaisuuksia. Valtiolla ja kunta-alalla virkamiehet tarvitsevat sivutoimiluvan tai tekevät sivutoimi-ilmoituksen yritystoimintaa varten. Säännökset sisältyvät virkamieslakiin ja lakiin kunnallisesta viranhaltijasta.

¹² Arvonlisäverottomuudesta saatavat hyödyt riippuvat myös siitä, kuinka paljon yrittäjällä on arvonlisäverollisia aine-, tarvike-, tavara- ja palveluostoja, joihin sisältyvää piilevää arvonlisäveroa he eivät voi vähentää omassa verotuksessaan.

¹³ Kustannushyödyt ovatkin suurimmat vanhuuseläkettä saavien sivutoimisten yrittäjien kohdalla, joiden ei tarvitse maksaa arvonlisäveroa alle 10 000 euron myyntituloista eikä heidän tarvitse maksaa myöskään lakisääteisiä yrittäjäeläkemaksuja. Vanhuuseläkkeellä oleville yrittäjille YEL-vakuuttaminen on vapaaehtoista.

¹⁴ Työttömyysturvan tarkoitus ei ole poistaa yritystoiminnan riskejä eikä toimia epävirallisena yritystukena.

¹⁵ Kokopäiväyrittäjyydestä kiinnostuneita sivutoimisia yrittäjiä voisi ohjata aktiivisemmin neuvontapalvelujen piiriin.

3 Yritysten uusiutuminen, kasvu ja kansainvälisyys

- Taitoliiton vuoden 2019 yrittäjäkyselyihin vastanneista voimakkaasti kasvuhakuisia käsityöalan yrityksiä oli kahdeksan prosenttia, mutta mahdollisuuksien mukaan kasvavia oli 45 % käsityöalan yrityksistä. Keskeisin kasvukeino on myynnin ja markkinoinnin lisääminen. Seuraavaksi tärkeimpiä keinoja ovat tuote- ja palvelukehitys ja markkina-alueen laajentaminen lisääminen.
- Käsityöalan yrityksistä 47 % harjoitti suoraan vientiä tai muuta ulkomaista toimintaa vuonna 2019, mutta pääosalla yrityksistä ulkomainen toiminta on hyvin pientä tai satunnaista. Vain muutamalla yrittäjäkyselyihin vastanneista kansainvälinen toiminta on vakiintunutta ja tasaisesti kehittyvää. Kiinnostus ulkomaiseen on kasvussa, mutta yritykset tarvitsevat siihen rahoitustukea ja markkinointiapua.

3.1 Yrityskannan vaihtuvuus

Käsityöalan **toimintansa aloittaneiden** yritysten määrä oli vuosina 2010–13 keskimäärin noin 717 yritystä, mutta vuosina 2014–17 määrä on alentunut keskimäärin noin 638 uuteen yritykseen vuodessa¹⁶ (Taulukko 3). Samanaikaisesti **toimintansa lopettaneiden** yritysten määrä on lisääntynyt, mikä on painanut yritysten määrän **nettolisäyksen**¹⁷ negatiiviseksi vuodesta 2011 lähtien. Toimialoitain katsottuna yritysten määrä on pienentynyt viime vuosina määrällisesti eniten painamisessa ja kirjansidonnassa sekä puusepän tuotteiden ja huonekalujen valmistuksessa.

Toimintansa aloittaneiden yritysten osuus yrityskannasta oli sen sijaan vuosina 2015–17 urheiluvälineiden valmistuksessa, laivojen ja veneiden valmistuksessa sekä korjauksessa ja mutta myös vaatteiden valmistuksessa. Tosin aloittaneiden ja lopettaneiden yritysten tilastoon perustuvaa yritysten määrän lisäystä ei voida verrata Tilastokeskuksen vuositilastoissa tapahtuneisiin yritysten määrän muutoksiin, sillä osassa uusia yrityksiä toiminta on niin vähäistä, että yritys ei täytä vuositilastoihin pääsyn minimikriteereitä henkilöstön tai liikevaihdon suhteen.

Yritystoiminnan dynaamisuutta ja uudistuskykyä kuvataan yrityskannan **vaihtuvuudella**.¹⁸ Vaihtuvuus tarkoittaa sitä, että vanhat kilpailukykynsä menettäneet yritykset poistuvat markkinoilta ja antavat tilaa uusille innovatiivisille ja kasvuhakuisille yrityksille. Korkeaa yrityskannan vaihtuvuutta nimitetään ”luovaksi tuhoksi.” Asiaa liittyy myös terve työpaikkojen vaihtuvuus. Tällä tarkoitetaan sitä, että erikokoiset lupaaville liiketoiminta-alueille perustetut uudet yritykset ja kasvuhakuiset yritykset saavat haluamaansa ammattitaitoista työvoimaa.

¹⁶ Tilastokeskuksen aloittaneiden ja lopettaneiden yritysten tilastossa yritys merkitään aloittaneeksi silloin, kun siitä tulee arvonlisäverovelvollinen tai työnantaja. Yritys voi kirjautua tilastoon aloittaneeksi myös yhtiöittämisen tai fuusion seurauksena tai toiminimimuotoisen yrityksen muuttuessa yhtiömuotoiseksi, jolloin se saa uuden yritystunnuksen. Yritys katsotaan lopettaneeksi, kun se lakkaa toimimasta sekä työnantajana että arvonlisäverovelvollisena, ja vanha yritystunnus lopetetaan. Toimintansa lopettaneeksi yritys voidaan katsoa myös silloin, kun se sulautuu toiseen yritykseen. Yli 18 kuukauden toimimattomuuden jälkeen aktivoitua yritys määritetään uudestaan aloittaneeksi ja edeltävä lopetustieto jää voimaan. Mikäli lopettaneeksi merkitty yritys aktivoituu ennen 18 kuukauden ajan täyttymistä, lopetustieto kumotaan ja yritys katsotaan toimivaksi koko ajanjaksolla.

¹⁷ Yritysten nettolisäys on toimintansa aloittaneet miinus toimintansa lopettaneet yritykset tietyinä ajanjaksona.

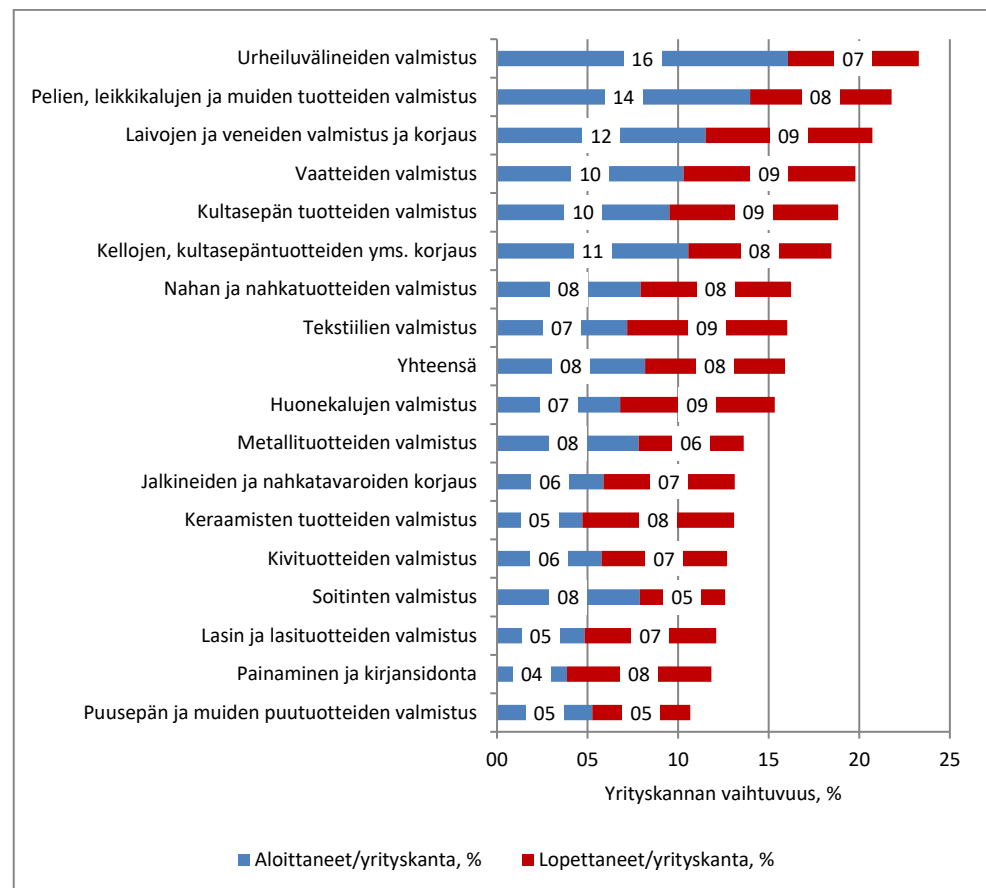
¹⁸ Vaihtuvuudella tarkoitetaan toimintansa aloittaneiden ja lopettaneiden yritysten prosenttiosuutta yrityskannasta tietyinä ajanjaksona.

Yrityskannan vaihtuvuus on yhteydessä **innovaatioihin**, jotka ovat tärkein tuottavuuden kasvutekijä. Tällä ei tarkoiteta pelkästään tuotantoteknologiaa, vaan myös uusia innovatiivisia tuotteita ja palveluja, uudenlaista työn organisoitua, edistyksellisiä työolosuhteita tai liiketoimintamalleja.¹⁹ Korkea vaihtuvuus ei ole suinkaan välttämättä osoitus eteenpäin vievästä muutosvoimasta. Osa vaihtuvuudesta voi olla tulosta yritystoiminnan alhaisesta aloittamiskynnyksestä, puutteellisista yrittäjätaidoista, tarjonnan ylikapasiteetista, kovasta ja epäterveestä hintakilpailusta.²⁰

Käsityöaloilla yrityskannan vaihtuvuus heikkeni vuosina 2012-15, mutta kääntyi sitten loivaan nousuun. Vaihtuvuus on käsityöaloilla kuitenkin pienempää kuin koko yrityskentässä keskimäärin. Monilla käsityöaloilla vaihtuvuus on perustunut nykyään lopettaneiden yritysten enemmyyteen, kun se ennen oli aloittaneiden yritysten enemmyyttä. Suurinta vaihtuvuus oli vuosina 2016-17 urheiluvälineiden valmistuksessa sekä pelien yms. tuotteiden valmistuksessa. Pienintä se oli painamisessa ja kirjansidonnassa, puusepän ja muiden puutuotteiden valmistuksessa (Kuvio 4).

Kuvio 4

Käsityöyritysten yrityskannan vaihtuvuus toimialoittain vuoden 2016 alun ja vuoden 2017 ensimmäisen neljänneksen välisenä aikana (Lähde: Aloittaneiden ja lopettaneiden yritysten tilasto, Tilastokeskus).

¹⁹ Uudessa liiketoimintamallissa yritys luo joko kokonaan tai osittain uuden tavan ansaita.

²⁰ Tilastokeskuksen aloittaneiden ja lopettaneiden yritysten tilastoihin perustuva vaihtuvuus on osittain myös tilastollista ja esimerkiksi yritysmuodon muutosten aiheuttamaa.

Taulukko 3

Käsityöaloilla toimintansa aloittaneet ja lopettaneet yritykset ja yrityskannan vaihtuvuus 2010-17 (Lähde: Aloittaneiden ja lopettaneiden yritysten tilasto, Tilastokeskus).

	Aloittaneet yritykset, lkm	Lopettaneet yritykset, lkm	Yritysten nettolisäys, lkm	Yrityskannan vaihtuvuus, %
2010	744	682	62	12,0
2011	712	730	-18	12,1
2012	713	820	-107	12,9
2013	668	831	-163	12,6
2014	624	851	-227	12,4
2015	600	699	-99	11,5
2016	635	688	-53	11,8
2017	693	-	-	-

3.2 Kasvuyrittäjäyys

Liiketaloustieteen mukaan yrityksen orgaaninen kasvu ilmenee markkinaosuuden kasvuna tai markkina-alueen laajenemisena (**geneerinen kasvu**), liiketoiminnan kehittymisenä uusiin tuotteisiin ja palveluihin (**diversifiointi**) taikka yrityksen epäorgaanisena kasvuna yrityskauppojen (osake- ja substanssikaupat). Reaalitaloudessa kasvu perustuu yritysکوhtaisiin kilpailuetuihin, joita kilpailijoiden on vaikea kopioida ja joista asiakkaiden on vaikea luopua. Ilmiön monimuotoisuudesta kertoo se, että kasvu voi tapahtua yritysryppäiden tai verkottumisen kautta.

Yrityksen kasvua on kutsuttu talusteoreettisessa kirjallisuudessa monitahoiseksi sosiaalitaloudelliseksi ilmiöksi, joka tapahtuu tietyssä taloudellisessa, sosiaalisessa ja kulttuuriympäristössä. Yritysten erilaisuus voimavarojen, toimintatavan ja liiketoimintamallin suhteen vaikuttavat kasvumahdollisuuksiin onnekaasta ajoituksesta puhumattakaan. Esimerkiksi kaikilla pienillä aloittavilla yrityksillä ei ole riittävästi nopeaan orgaaniseen kasvuun tarvittavia henkilöstö- ja taloudellisia voimavaroja tai edes uskottavuutta markkinoilla asiakkaiden tai rahoittajien mielestä.

Avuksi tulevat silloin aloittavien yritysten vastuhenkilöiden viralliset ja epäviralliset verkostosuhteet ja niiden kautta tulevat suuremmat voimavarat. Verkottuminen muiden yritysten ja yhteistyöasiakkaiden kanssa edistää innovaatioita ja antaa pienelle, uudelle yritykselle tarpeellisia voimavaroja. Luonnollisesti yritykset, jotka ovat syntyneet yritys- ja omistusjärjestelyjen kautta vanhoista yrityksistä, voivat päästä paremmin alkuun kuin puhtaalta pöydältä aloittavat aidosti uudet yritykset, koska niillä on useimmiten tuotannon tekijät, markkinat ja asiakkaat valmiina.

Viime kädessä yrityksen kasvuhalu ja -kyky riippuvat yrittäjien tahtotilasta ja kyvykkyydestä. Varsinkin pienissä yrityksissä kasvutavoitteet ovat vahvasti sidoksissa itse yrittäjän persoonaan, kokemustaan, elämäntilanteeseen ja henkilökohtaisiin tavoitteisiin. Keskeisiä ominaisuuksia ovat yrittäjän halu luoda ja tunnistaa uusia taloudellisia mahdollisuuksia sekä valmius kohdata kovaa kilpailua ja ottaa taloudellisia ja muita henkilökohtaisia riskejä. Riskinottovalmius tarkoittaa varmojen markkinoiden ja hyväksi havaittujen palvelujen tai tuotteiden hylkäämistä.

Riskinottovalmius ei tarkoita suinkaan holtitonta uhkapeliä, vaan tietoisien riskien ottamista. Kasvuun voi liittyä usein tulevaisuuteen katsova näkökulma. Taustalla on valistunut näkemys markkinoiden tai markkina-alueen ostovoiman kehityksestä, asiakkaiden uusista tai muuttuvista tarpeista taikka kehittyvän teknologian ja osaamisen antamista uusista mahdollisuuksista. Hyvällä tulevaisuuden ennakkoinnilla voidaan saavuttaa huomattavia kilpailuetuja, vaikuttaa kysynnän ja asiakkaiden tarpeiden muotoutumiseen ja asettaa kilpailijat haastajan asemaan.

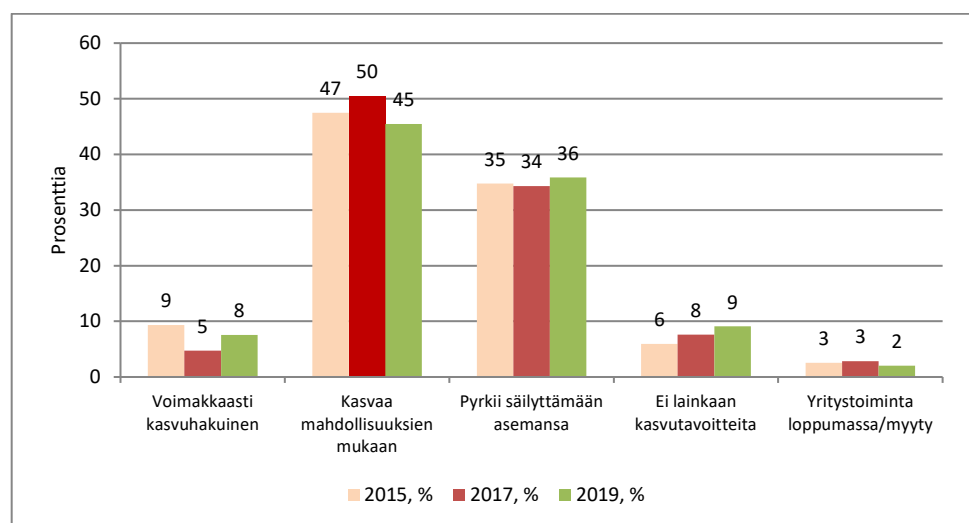
Käsityöalojen kasvuyritykset

Suomessa Tilastokeskuksen tilastoista ei saada tietoja käsityöalan kasvuyrittäjyydestä, sillä käytettävissä olevat kasvuyritystilastot eivät ulotu riittävän tarkalle toimialatasolle eikä kasvuyrittäjyyttä ole tutkittu toimialaryhmässä kunnolla muutoinkaan. Tässä raportista toimialaryhmän yritysten kasvuhalukkuutta on kartoitettu Taitoliiton vuosien 2015, 2017 ja 2019 yrittäjäkyselyjen pohjalta. Saaduista vastauksista ilmenee, että 8 % alan yrityksistä oli vuonna 2019 voimakkaasti kasvuhakuista ja 46 % pyrkii kasvuun mahdollisuuksien mukaan (Kuvio 5).

Voimakkaasti kasvuhakuisten yritysten osuus oli vuonna 2019 suurempi kuin kaksi vuotta aiemman. Sen sijaan mahdollisuuksien mukaan kasvuun pyrkiviä oli vähemmän vuonna 2019 kuin pari vuotta aiemmin. Asemansa säilyttämiseen tyytyi 36 % kyselyihin vastanneista, joskin myös asemien säilyttäminen voi edellyttää kasvua. Asemansa ennallaan pitämiseen tyytyvien osuus on pysynyt samana viime vuosina. Loppuosalla yrityksistä ei ollut kasvutavoitteita tai yritys oli lopettamassa toimintaansa. Heidän osuutensa oli hieman kasvanut viime vuosina.

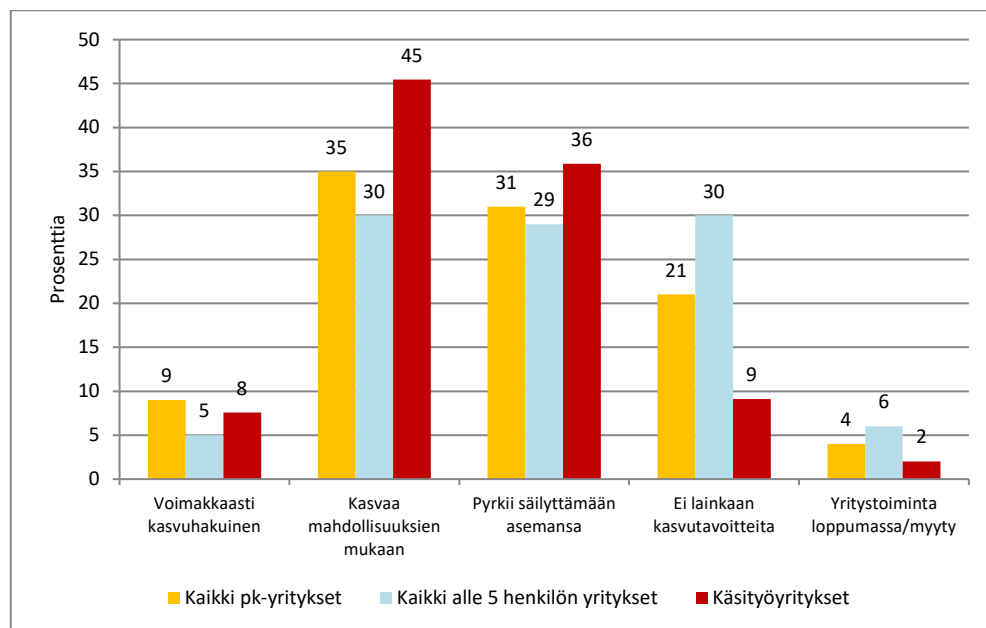
Taitoliiton yrittäjäkyselyjen mukaan käsityöalan kasvuhakuisuus vaihtelee erityyppisissä yrityksissä samalla tavalla kuin muillakin jalostus- ja palvelualoilla. Voimakkaasti kasvuhakuisten ja mahdollisuuksien mukaan kasvavien yritysten keskuudessa on hieman enemmän nuoria alle kymmenen vuotta toimineita ja 2010-luvulla toimintansa aloittaneita yrityksiä kuin kaikkien kyselyyn vastanneiden joukossa. Kasvuhakuisuus lisääntyy yrityskoon kasvaessa, ja kasvuyritysten joukossa on keskimääräistä enemmän pientyöntantajina toimivia käsityöyrityksiä.

Kuvio 5 Yritysten kasvuhakuisuus käsityöaloilla 2015, 2017 ja 2019, prosenttia vastanneista (Lähde: Taito ry:n yrittäjäkyselyt 2015, 2017 ja 2019).

Käsityöalalla oli lähes saman verran voimakkaasti kasvuhakuisia yrityksiä kuin pk-yrityksissä keskimäärin Suomen Yrittäjien, Finnveran ja työ- ja elinkeinoministeriö TEM:n vuonna 2019 teettämän pk-yritysbarometrin mukaan.²¹ Sen sijaan mahdollisuuksien mukaan kasvavia yrityksiä oli käsityöalalla selvästi enemmän. Suhteelliset erot ovat kuitenkin suurimmat ilman kasvutavoitteita toimivien yritysten keskuudessa, sillä niitä oli käsityöalalla paljon vähemmän kuin koko pk-yrityskentässä tai alle viisi henkilöä työllistävässä yrityksissä keskimäärin (Kuvio 6).

Kuvio 6 Yritysten kasvuhakuisuus käsityöaloilla ja koko pk-yrityskentässä talvella 2019, prosenttia vastanneista (Lähde: Taito ry:n yrittäjäkyselyt 2019; pk-yritysbarometri 1/2019).

Keskeiset kasvukeinot

Vuoden 2019 yrittäjäkyselyjen mukaan noin 47 % käsityöalojen voimakkaasti ja maltillisesti kasvuhakuisista yrityksistä uskoo **myynnin ja markkinoinnin kehittämiseen**²² (Kuvio 7). Vaikka myynnin ja markkinoinnin kehittäminen on tärkeää, toiminnan on perustuttava osaamiselle ja asiakkuuden kehittämiseksi, sillä menestys ei riipu vain markkinointiosaamisesta. Sen rinnalle olisi nostettava valmiudet tunnistaa ja ymmärtää asiakkaan tarpeet ja ongelmat. Kyky löytää näihin ratkaisut tulisi olla kasvuhakuisissa yrityksissä osaamisen ydinalueita.

Myönteistä kyselytuloksissa on, että aiempaa useampi vastanneista kasvuhakuisista yrityksistä nojaa oman toimintansa aktiiviseen kehittämiseen, eli panostaa **organiseen kasvuun**.²³ Organisen kasvun muotoja ovat maantieteellisen markkina-alueen suurentaminen, verkottuminen tai tuotevalikoiman laajentaminen ja monipuolistaminen, mikä edellyttää uusien tuotteiden ja palvelukonseptien kehittämistä. Kasvun perusta on siinä, että yritykset tuovat markkinoille tuotteita, jotka ovat asiakaslähtöisiä, laadukkaita, eettisesti tehtyjä, ja jotka eivät kohtaa paljon kilpailua.

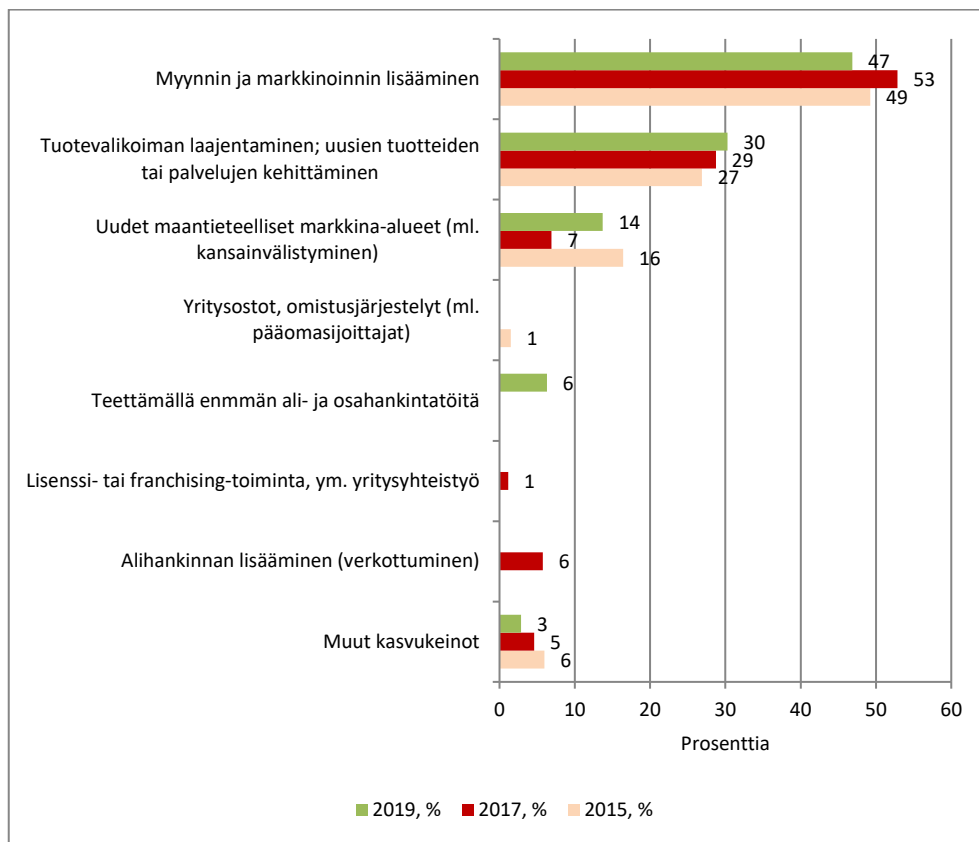
²¹ Suomen Yrittäjien, Finnveran ja TEM:n pk-yritysbarometri perustuu yritysten vastuuhenkilöille suunnattuihin kyselyihin, joiden piirissä oli talvella 2019 noin 4 562 pk-yritystä.

²² Maltillisesti kasvuhakuisilla tarkoitetaan mahdollisuuksien mukaan kasvavia muotoilualan yrityksiä.

²³ Yritys voi kasvaa **epäorganisesti** yrityskaupoilla. Yrityskaupat (yrityksen tai sen liiketoiminnan ostaminen) on nopea tapa kasvaa yrityksenä, mutta niihin voi liittyä paljon riskejä. Vuoden 2017 yrittäjäkyselyihin vastanneissa ei ollut yhtään yritystä, joka olisi turvautunut yrityskauppoihin.

Kuvio 7

Käsityöalan yritysten tärkeimmät kasvukeinot, prosenttia kasvuhakuisista yrityksistä 2015, 2017 ja 2019
(Lähde: Taito ry:n yrittäjäkyselyt 2015, 2017 ja 2019).

3.3 Kansainvälinen toiminta

Taitoliiton yrittäjäkyselyjen mukaan käsityöalan haasteena on kotimarkkinoiden pienuus ja suhdannevaihtelujen vaikutus tuotteiden ja palvelujen kysyntään. Pitkällä aikavälillä yritystoiminnan jatkuvuus ja menestyminen edellyttäisivät yritykseltä jonkinlaista kansainvälistymistä. Yhtenä syyinä Suomen suhteellisen pieneen kasvuyritysten määrään pidetäänkin pienten ja keskisuurten yritysten vähäistä kansainvälistymistä ja ulkomaisen toiminnan keskittymistä harvalukuisen joukkoon suuria yrityksiä, joiden osuus Suomen viennistä on noin 80 %.

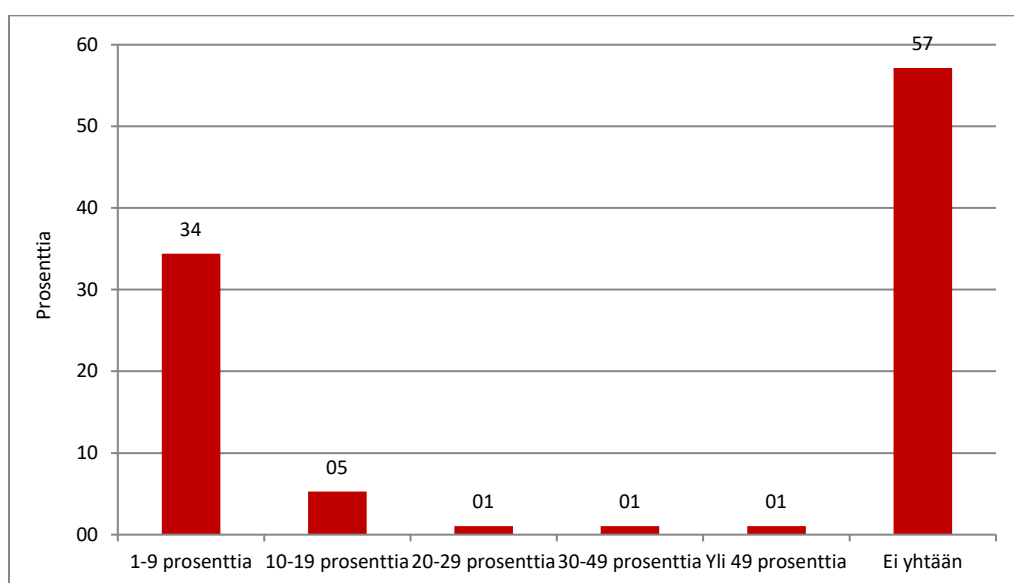
Tullitilastojen mukaan pk-yritysten osuus tavaraviennistä oli vain 16 % vuonna 2017. Tästä mikroyritykset olivat vain yhden prosenttiyksikön. Keskiarvoa suurempaa pk-yritysten viennin osuus on konepajateollisuuden tuotteissa ja sähkö- ja elektroniikkateollisuudessa. Suomessa oli silti 18 828 tavaravientiä harjoittavaa yritystä, mutta niistä yli 15 100 yrityksellä viennin arvo oli alle 100 000 euroa. Näistäkin monilla vienti jäi alle 10 000 euroon. Tullihallituksen tilastot osoittavat myös, että pienten vientiyritysten ulkomainen toiminta on usein satunnaista.²⁴

Vaikka käsityöala on ollut vahvasti kotimarkkinasuuntautunutta, harjoitti noin 47 prosenttia vuoden 2019 yrittäjäkyselyihin vastanneista käsityöalan yrityksistä suoraa vientiä tai muuta ulkomaista

²⁴ Satunnaisella vientiyrityksellä tarkoitetaan yritystä, jonka viennin arvoa on alle 100 000 euroa ja se ajoittui vain yhdelle kuukaudelle.

toimintaa. Valtaosalle ulkomainen toiminta on hyvin pientä tai satunnaista. Yritykset, joissa ulkomainen toiminta oli vähintään kymmenesosa liikevaihdosta, oli 9 % kaikista kyselyyn vastanneista ja viidennes kaikista ulkomaista toimintaa harjoittaneista yrityksistä (Kuvio 8). Osuudet olivat samaa luokkaa kuin vuosien 2015 ja 2017 kyselyissä.

Kuvio 8 Viennin ja muun kansainvälisen toiminnan osuus käsityöyritysten liikevaihdosta 2018, prosenttia vastanneista (Lähde: Taito ry:n yrittäjäkyselyt 2019).

Ulkomainen toiminta kiinnostaa

Yrittäjäkyselyt paljastavat, että vain yhdellä prosentilla kyselyihin vastanneista kansainvälinen toiminta on vakiintunutta tai tasaisesti kehittyvää. Kiinnostus kansainväliseen toimintaan on kasvussa, sillä 24 prosenttia kyselyihin vastanneista on panostanut voimakkaasti tai ainakin jonkin verran ulkomaiseen toimintaan (Kuvio 9). Lisäksi kuusi prosenttia haluaisi kansainvälistyä, mutta sen suhteen on ongelmia. Kansainvälisellä toiminnalla tasoitetaan kotimaan suhdannevaihteluja ja tavoitetaan asiakasryhmiä laadukkaissa erikoistuotteissa.

Verkkokauppa, asiakaskohtainen palvelu verkossa ja toiminnan muu digitalisoituminen tarjoavat rajat ylittävälle toiminnalle antavat uusia mahdollisuuksia. Suoran viennin tai pysyväisluonteisen ulkomaille sijoittautumisen sijasta yritykset voivat kansainvälistyä muillakin tavoin, kuten toimimalla ulkomailla kolmannen osapuolen kautta. Kolmannen osapuolen kautta tapahtuvan kansainvälistymisen päämuotoja ovat franchising, lisensiointi ja mitä erilaisimmat yhteistyösopimukset.²⁵ Kansainvälistymisessä yritykset voivat tarvita kuitenkin tukipalveluja ja markkinointiapua.

Yrittäjäkyselyjen mukaan keskeiset ongelmat liittyvät vähäisiin taloudellisiin voimavaroihin, kieltaitoon, markkinointikanaviin ja jälleenmyyntiverkostoihin, joiden kautta tuotteita saisi ulkomaisille

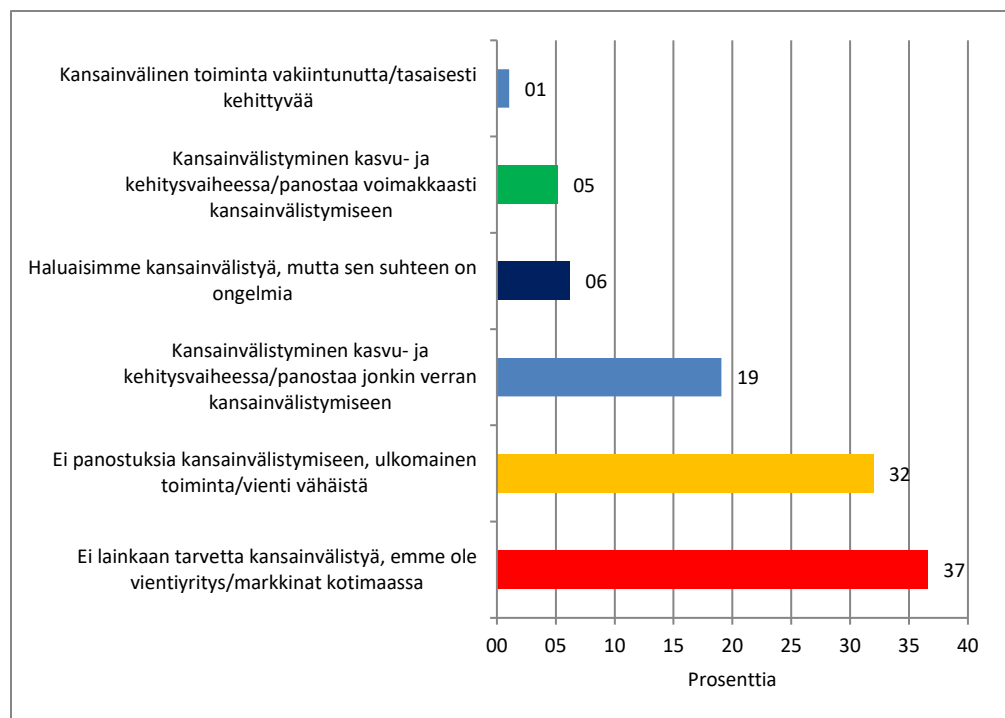
²⁵ **Franchising-sopimus** tehdään kahden itsenäisen yrityksen välillä. Siinä franchise-antajalla on valmiiksi kehitetty toimintamalli tai liikeidea, jonka käyttöoikeus luovutetaan franchise-ottajalle määrätyn sopimusajaksi korvausta vastaan. **Lisensioinnissa** toiselle osapuolelle luovutetaan käyttöoikeus patenttiin, mallioikeuteen, tavaramerkkiin tai tekijänoikeuteen, josta lisenssinottaja maksaa sopimuksen mukaista korvausta eli lisenssimaksua (kertamaksu, rojalit tai kynnysmaksu). Edellä mainituista yhteistyömuodoista franchising-mallia käytetään palvelualoilla, mutta lisensiointi liitetään yleensä fyysisiin tuotteisiin. Kansainvälisen yhteistyön muotoja ovat myös **tuotteiden sopimusvalmistus**. Sopimusvalmistuksessa ulkomainen yritys vain valmistaa tuotteen, mutta valmistustajayritys vastaa tuotteen suunnittelusta ja myynnistä.

markkinoille. Yhden tai muutaman henkilön työllistämät käsityöalan yritykset ovat niin pieniä, että kansainvälistymisapua on hankala saada yrityspalveluja tuottavilta julkisrahoitteisilta organisaatioilta, kuten Business Finlandilta. Myöskään yksityisiä tai julkisia rahoittajia ei ole helppoa saada, jolloin ei ole varaa ostaa tarvittavia palveluja ja markkinointiosaamista.

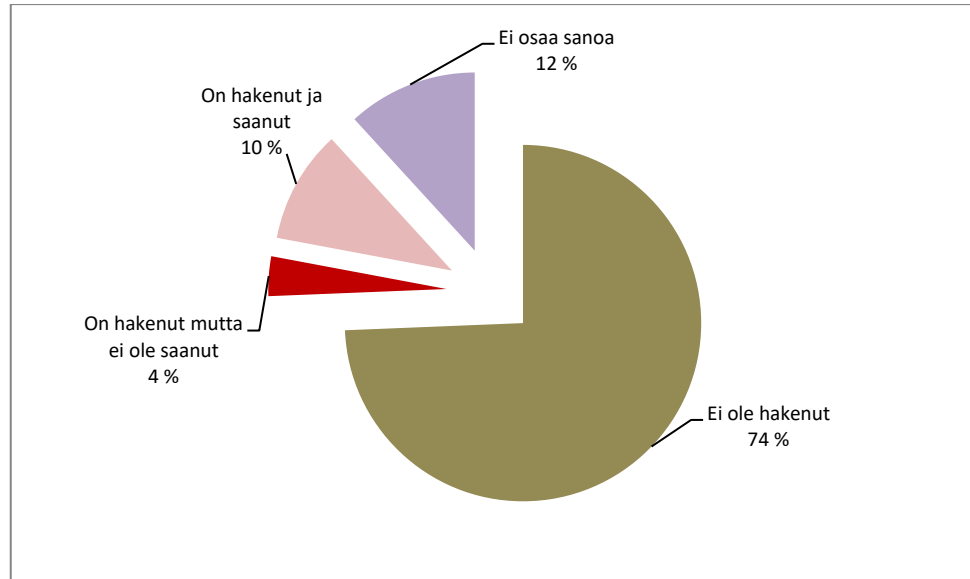
Pienten käsityöalan yritysten asemasta kertoo paljon se, että vain joka kymmenes yrittäjäkyselyihin vuonna 2019 vastanneista oli joskus hakenut ja saanut joskus ELY-keskuksen myöntämiä yritysten **kehittämisasiavustuksia**. Kolme neljäsosaa ei ollut koskaan hakenut avustuksia. Kehittämisasiavustuksilla voidaan kehittää olemassa olevaa liiketoimintaa tai luoda yritykselle uutta liiketoimintaa. Päämääränä voi olla myös vienti- ja kansainvälistymismahdollisuuksien parantaminen ja kasvun hakeminen uusi tuotteita, palveluja ja tuotantomenetelmiä kehittämällä.

Peräti 65 prosenttia vastanneista ei ollut saanut koskaan myöskään minkäänlaista koulutusta tai neuvontaa julkisilta yritystoimintaa tukevilta organisaatioilta, joita tarjoavat esimerkiksi ELY-keskukset ja Business Finland tai sen edeltäjinä toimineet Tekes ja Finpro. Varsinaisesti ELY-keskuksilta oli saanut apua 24 prosenttia, Business Finlandilta tai sen edeltäjiltä neljä prosenttia ja muilta julkisilta toimijoilta kolmetoista prosenttia kyselyyn vastanneista. Muita julkisia toimijoita ovat muun muassa paikalliset yrityskeskukset, yrittäjäjärjestöt ja oppilaitokset.

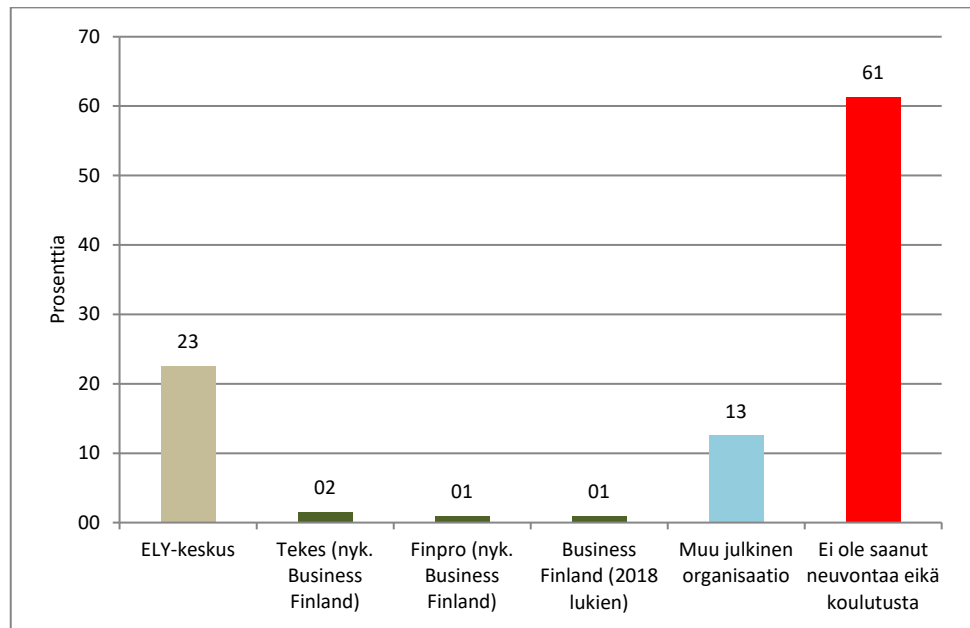
Kuvio 9 Yrityksen ulkomaista toimintaa ja kansainvälistymistä koskevat tavoitteet käsityöalojen yrityksissä 2019, prosenttia vastanneista (Lähde: Taito ry:n yrittäjäkyselyt 2019).

Kuvio 10 Yrityksen / yrittäjän (joskus) saama / hakema ELY-keskuksen yrityksen kansainvälistymisavustus, prosenttia vastanneista (Lähde: Taito ry:n yrittäjäkyselyt 2019).

Kuvio 11 Yrityksen / yrittäjän (joskus) saama neuvonta / koulutus julkisilta yritystoimintaa tukevilta organisaatioilta, prosenttia vastanneista (Lähde: Taito ry:n yrittäjäkyselyt 2019).

4 Liikevaihdon kehitys ja alan suhdannenäkymät

- Taitoliiton yrittäjäkyselyihin vastanneista 44 % ilmoitti, että liikevaihto oli kohonnut vuonna 2018. Liikevaihdon pienenemisestä ilmoitti 23 %, joten liikevaihdon kehitystä kuvaava saldoluku oli 21 prosenttia plusmerkkinen. Vielä vuoden 2015 kyselyssä saldoluku oli miinus kahdeksan prosenttia.
- Myös kannattavuus on parantunut, sillä liikevaihto on kasvanut enemmän kuin tuotantokustannukset. Suhdanteiden uskotaan paranevan edelleen vuosina 2019–0. Plusmerkkisistä liikevaihdon ja kannattavuuden saldoluista huolimatta suhdanneodotukset ovat maltillistuneet vuodesta 2017.
- Euromääräisesti käsityöalan yritysten liikevaihto oli noin 1,219 miljardia euroa vuonna 2016. Summasta alle kahden henkilön yritysten osuus oli 320 miljoonaa ja 2–9 henkilön yritysten 900 miljoonaa euroa. Kaikista samoilla toimivien yritysten kokonaisliikevaihdosta käsityöyritysten osuus oli 14,2 %.

4.1 Liikevaihdon kehitys

Tilastokeskuksen yritysten rakenne- ja tilinpäätöstilastojen mukaan käsityöyritysten liikevaihto oli 1,219 miljardia euroa vuonna 2016. Summa muodosti 0,3 prosenttia maamme koko yrityskentän liikevaihdosta. Liikevaihdoltaan suurimpia toimialoja ovat metallin takominen ja metallituotteiden valmistus, puusepän ja muiden puutuotteiden valmistus sekä huonekalujen valmistus. Seuraavaksi tulevat painaminen ja kirjansidonta sekä tekstiilien ja vaatteiden valmistus, joten järjestys on suurin piirtein samanlainen kuin työllisyyden osalta (Taulukko 4).

Taulukko 4 Käsityöyritysten liikevaihto toimialoittain ja yritysten kokoluokittain 2016 (Lähde: Yritysten rakenne- ja tilinpäätöstilasto, Tilastokeskus).

	Alle 2 henkilön yritykset, 1000 euroa	2-9 henkilön yritykset, 1000 euroa	Käsityöyritykset yhteensä, 1000 euroa
Metallituotteiden valmistus	62 207	158 007	220 214
Puusepän ja muiden puutuotteiden valmistus	40 560	150 765	191 325
Huonekalujen valmistus	31 226	151 911	183 137
Painaminen ja kirjansidonta	24 539	130 686	155 225
Vaatteiden valmistus	30 659	52 015	82 674
Tekstiilien valmistus	23 298	48 731	72 029
Laivojen ja veneiden valmistus ja korjaus	16 152	55 223	71 375
Kivituotteiden valmistus	8 515	38 854	47 369
Kellojen, kultasepäntuotteiden yms. korjaus	26 282	18 335	44 617
Pelien, leikkikalujen ja muiden tuotteiden valmistus	12 580	25 115	37 695
Kultasepän tuotteiden valmistus	11 426	15 103	26 529
Nahan ja nahkatuotteiden valmistus	6 525	16 069	22 594
Lasin ja lasituotteiden valmistus	3 087	15 988	19 075
Jalkineiden ja nahkatavaroiden korjaus	8 523	9 482	18 005
Urheiluvälineiden valmistus	5 751	11 862	17 613
Soitinten valmistus	3 282	2 663	5 945
Keraamisten tuotteiden valmistus	2 557	1 624	4 181
Yhteensä	317 169	902 432	1 219 602

Liikevaihto pieneni nimellisesti 0,7 % vuosina 2014–16 (Taulukko 5).²⁶ Toimialakohtainen kehitys on ollut kuitenkin erilaista. Nimellinen liikevaihto kasvoi vuosina 2014-16 eniten laivojen ja veneiden valmistuksessa ja korjauksessa. Myös lasituotteiden valmistuksessa, kellojen, kultasepän tuotteiden ym. korjauksessa sekä urheiluvälineiden valmistuksessa liikevaihdon kasvu oli melko reipasta. Sitä vastoin liikevaihto aleni eniten nahan ja nahkatuotteiden valmistuksessa, keraamisten tuotteiden valmistuksessa sekä puutuotteiden ja huonekalujen valmistuksessa.

Käsityöalojen liikevaihdosta alle kahden henkilön yritysten osuus oli 320 miljoonaa ja 2–9 henkilön pientyöntantajyritysten 900 miljoonaa euroa vuonna 2016. Jos myös samojen toimialojen kaikki vähintään kymmenen henkilöä työllistävät yritykset otetaan mukaan, oli käsityöalojen eli alle kymmenen henkilön yritysten osuus liikevaihdosta keskimäärin 14,2 % vuonna 2016. Käsityöalojen liikevaihto-osuus oli suuri (yli 80 %) keraamisten tuotteiden, soitinten, jalkineiden ja nahkatavaroiden korjauksen sekä kellojen ja kultasepäntuotteiden korjauksen toimialoilla.

Taulukko 4 Käsityöyritysten liikevaihdon nimellinen kasvu yritysten kokoluokittain 2014-16, prosenttia (Lähde: Yritysten rakenne- ja tilinpäätöstilasto, Tilastokeskus).

	Alle 2 henkilön yritykset, %	2-9 henkilön yritykset, %	Käsityöyritykset yhteensä, %
Metallituotteiden valmistus	13,1	-2,9	1,1
Puusepän ja muiden puutuotteiden valmistus	-4,7	-8,9	-8,1
Huonekalujen valmistus	-2,3	-10,7	-9,4
Painaminen ja kirjansidonta	0,5	7,2	6,1
Vaatteiden valmistus	0,9	10,2	6,6
Tekstiilien valmistus	-6,4	4,8	0,9
Laivojen ja veneiden valmistus ja korjaus	-10,7	48,4	29,1
Kivituotteiden valmistus	-9,1	-6,5	-7,0
Kellojen, kultasepäntuotteiden yms. korjaus	4,9	13,0	8,1
Pelien, leikkikalujen ja muiden tuotteiden valmistus	-24,9	9,9	-4,8
Kultasepän tuotteiden valmistus	-3,5	4,2	0,7
Nahan ja nahkatuotteiden valmistus	-31,0	-14,3	-19,9
Lasin ja lasituotteiden valmistus	-15,5	15,9	9,3
Jalkineiden ja nahkatavaroiden korjaus	13,1	-14,1	-3,1
Urheiluvälineiden valmistus	18,6	4,5	8,7
Soitinten valmistus	14,0	-18,1	-3,0
Keraamisten tuotteiden valmistus	-21,4	-4,1	-15,5
Yhteensä	-1,5	-0,4	-0,7

Kehityksen taustatekijöitä

Käsityöalojen ja vastaavia kuluttajatuotteita valmistavien suurempien yritysten liikevaihdon kehitykset vaikuttavat kansantalouden yleinen kehitys (tuotanto ja työllisyys), kulutusrakenteessa tapahtuvat muutokset sekä kuluttajien ostovoimassa ja kulutusmenoissa tapahtuvat muutokset. Kansantalouden yleinen kehitys on ollut myönteistä vuosina 2016–18 ja myös maamme kulutta-

²⁶ Alle kymmenen henkilöä työllistävien käsityöalan yritysten liikevaihdon kehitystä kuvaavat tuoreimmat luvut ovat vuodelta 2016, mutta kaikkia samoilla toimivia yrityksiä koskevat tuoreimmat tiedot ovat vuodelta 2017.

jien ostovoima on kehittynyt suotuisasti, mikä on vaikuttanut myönteisesti käsityöalan yritysten ja vastaavilla toimialoilla toimivien suurten yritysten liikevaihdon kehitykseen.

Jos katsotaan **tuoreinta** kaikkien ”käsityöaloilla” toimivien yritysten (ml. vähintään 10 henkilöä työllistävät) liikevaihdon kehitystä vuosina 2016–17, havaitaan, että liikevaihto on kasvanut useimmilla toimialoilla lukuun ottamatta jalkineiden ja nahkatavaroiden korjausta, painamista ja kirjansidontaa sekä kivituohteiden valmistusta (Taulukko 6). Valtiovarainvarainministeriön kansantalouselosaston laatiminen ennusteiden mukaan bruttokansantuote bkt:n määrän nopein kasvu on kuitenkin tällä kertaa ohi ja kansantalouden kasvuvauhti hidastuu lähivuosina lähelle yhtä prosenttia.

Bkt:n kasvun hidastuminen on ikävä uutinen, sillä Suomi saavutti määrällisesti vuoden 2008 tason vasta vuonna 2018. Yhden prosentin kasvu tarkoittaa sitä, että työllisyyden parantuminen uhkaa pysähtyä, mikä voi heikentää kuluttajien ostovoimaa ja kulutusmenojen kasvua. Tämä saattaa vaikuttaa kielteisesti käsityöalojen liikevaihdon kehitykseen. Uusia haasteita aiheuttavat muutokset kuluttajien ostokäyttäytymisessä. Myös yksityisten yritysten ja yleishyödylliset yhteisöjen kasvanut käytettyjen tavaroiden kauppa on kiristänyt kilpailua asiakkaita.²⁷

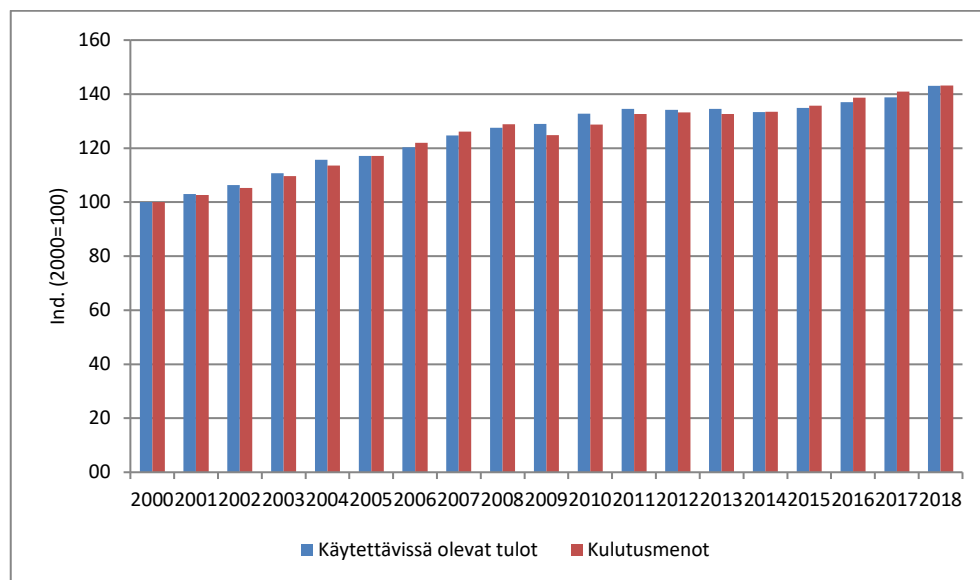
Taulukko 6 Käsityöyritysten liikevaihto toimialoittain ja yritysten kokoluokittain 2016 (Lähde: Yritysten rakenne- ja tilinpäätöstilasto, Tilastokeskus).

	Kaikki yritykset 2016, milj. euroa	Kaikki yritykset 2017, milj. euroa	Käsityöyri- tykset 2016, milj. euroa	Käsityöyri- tysten osuus 2016, %	Muutos kaikissa yrityksissä 2016- 17, %
Metallituotteiden valmistus	1237,7	1272,7	220,2	17,8	2,8
Puusepän ja muiden puutuott. valmistus	1565,3	1768,6	191,3	12,2	13,0
Huonekalujen valmistus	1090,1	1163,4	183,1	16,8	6,7
Painaminen ja kirjansidonta	902,0	889,3	155,2	17,2	-1,4
Vaatteiden valmistus	617,9	619,7	82,7	13,4	0,3
Tekstiilien valmistus	198,8	220,3	72,0	36,2	10,8
Laivojen ja veneiden valmistus ja korjaus	1538,6	1743,4	71,4	4,6	13,3
Kivituohteiden valmistus	139,9	139,7	47,4	33,9	-0,1
Kellojen, kultasepäntuott. yms. korjaus	46,4	46,8	44,6	96,3	1,0
Pelien, leikkikalujen, yms. valmistus	162,7	167,6	37,7	23,2	3,1
Kultasepän tuotteiden valmistus	106,2	132,4	26,5	25,0	24,7
Nahan ja nahkatuotteiden valmistus	222,9	237,4	22,6	10,1	6,5
Lasin ja lasituotteiden valmistus	228,2	249,2	19,1	8,4	9,2
Jalkineiden ja nahkatavaroiden korjaus	18,8	17,8	18,0	95,6	-5,5
Urheiluvälineiden valmistus	134,5	146,5	17,6	13,1	8,9
Soitinten valmistus	6,7	6,9	5,9	88,2	2,0
Keraamisten tuotteiden valmistus	4,2	4,3	4,2	100,0	1,8
Yhteensä	8220,9	8826,1	1219,6	14,8	7,4

²⁷ Käytettyjen tavaroiden kaupassa liikkuu tänä päivänä runsaasti käsityönä tai käsityömäisellä valmistustekniikalla tuotettuja laadukkaita tavaroita, kuten esimerkiksi huonekaluja, astioita, koruja ja koriste-esineitä.

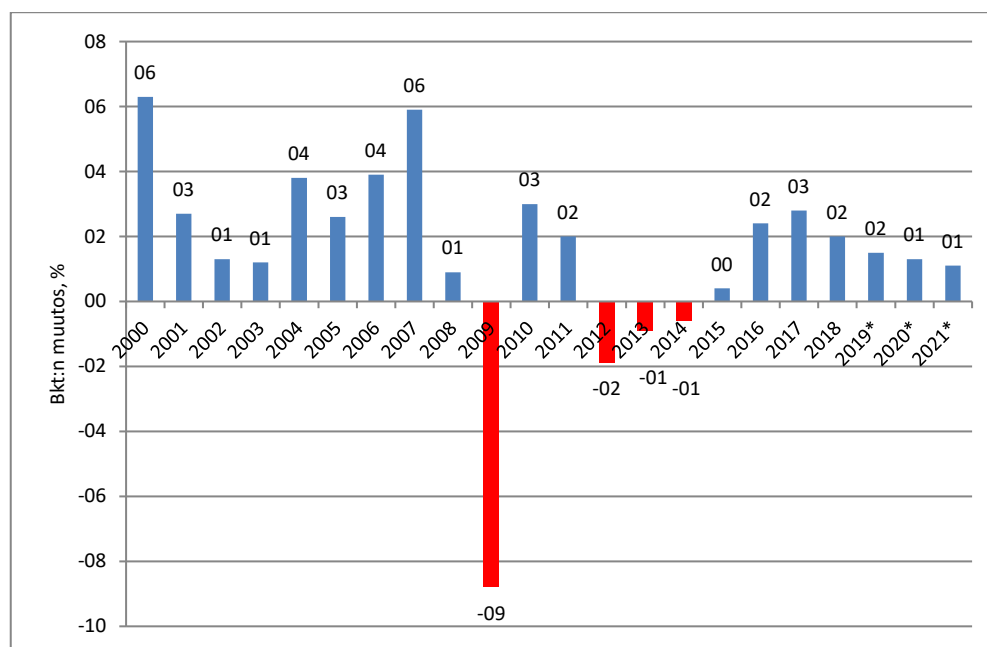
Kuvio 12

Kuluttajien käytettävissä olevien tulojen ja kulutusmenojen määrän (volyymin) kehitys 2000-18, ind. (2000=100) (Lähde: Kansantalouden tilinpito, Tilastokeskus).

Kuvio 13

Bruttokansantuote bkt:n määrän kasvu vuosina 2000-18 ja ennustettu kehitys vuosina 2019-21, prosenttia (Lähde: Kansantalouden tilinpito ja ToimialaOnlinepalvelu, Tilastokeskus).

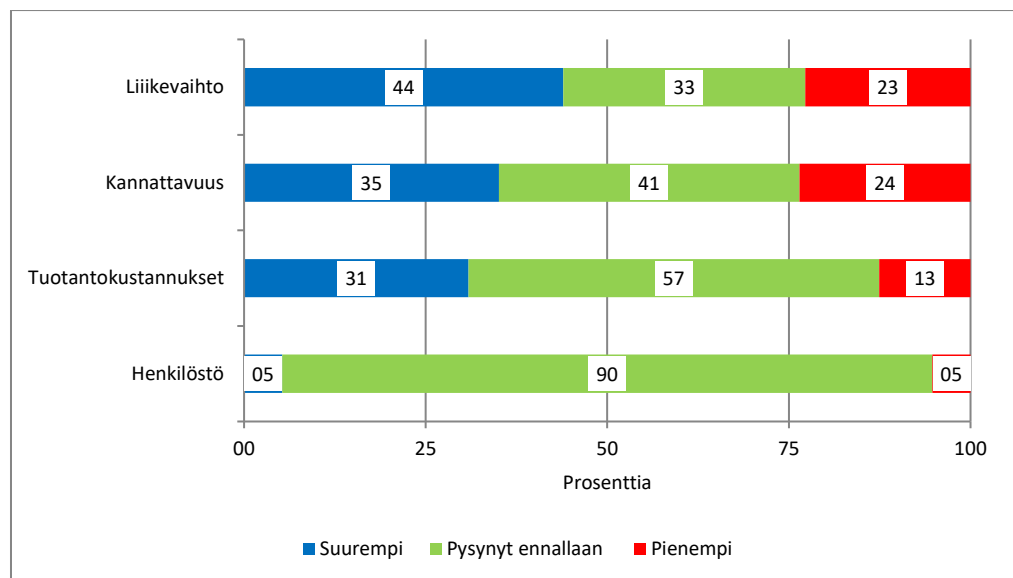
4.2 Käsityöalan suhdannenäkymät

Noin 44 % käsityöalan yrityksistä ilmoitti talvella 2019, että liikevaihto on kasvanut kuluneen vuoden aikana. Liikevaihdon pienenemisestä kertoi 23 % vastanneista, joten liikevaihdon kehitystä kuvaava saldoluku (liikevaihdon kasvua ilmoittaneiden %-osuus miinus liikevaihdon pienenemistä ilmoittaneiden %-osuus) oli 21 prosenttia plusmerkkinen (Kuvio 14). Käsityöalan yritysten liikevaihto on jatkanut nousuun, vaikka kehitys on tasaantunut vuodesta 2017. Vielä vuoden 2015 kyselyssä saldoluku oli kahdeksan prosenttia miinusmerkkinen.

Kannattavuuden saldoluku oli plus 12 %, mikä osoittaa kannattavuuden yhä parantuneen. Tulos on linjassa sen kanssa, että tuotantokustannukset ovat nousseet käsityöalalla hitaammin kuin liikevaihto. Tosin kannattavuuden saldoluku oli hieman pienempi ja tuotantokustannusten saldoluku oli hieman suurempi kuin 2017. Tuotantokustannukset koostuvat yritysten aine-, tarvike- ja palveluostoista, työvoimakustannuksista, toimitilavuokrista ja muista liiketoiminnan kuluista. Uusia työntekijöitä oli palkannut kuitenkin vain viisi prosenttia yrityksistä.

Valtaosassa yrityksiä henkilöstön määrä on pysynyt ennallaan. Monet käsityöalan yritykset ovat yksinyrittäjien omistamia tai perheyrittäjiä, jossa oman perheen ulkopuolisten työntekijöiden palkkaamiseen ei ole edes tarvetta. Asiasta kertoo se, että lähes 70 % yrittäjistä oli yksityisiä elinkeinoharjoittajia (toiminimiyrittäjät). Yksinyrittäjän kynnyksen muuttua työnantajayritykseksi on korkealla. Ulkopuolisen työntekijän palkkaaminen edellyttäisi vähintään 100 000 euroa vuotuista liikevaihtoa, mihin kyselyyn vastanneista yrittäjistä ylsi vain neljatoista prosenttia.

Kuvio 14 Käsityöalan liikevaihdon, kannattavuuden, tuotantokustannusten ja työllisyyden toteutunut kehitys 2018-19, prosenttia yrityksistä (Lähde: Taito ry:n yrittäjäkyselyt 2019).

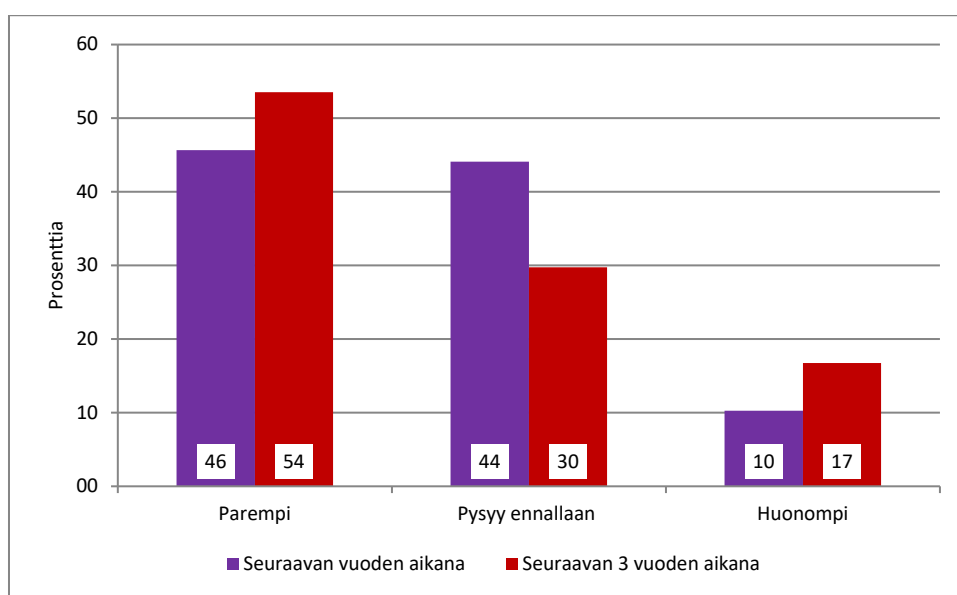
Lähtitulevaisuuden odotukset

Käsityöalan vuoden 2019 yrittäjäkyselyyn vastanneista 46 % katsoi, että yleiset kysyntä- ja suhdannenäkymät paranevat seuraavan vuoden aikana. Kymmenen prosenttia arvioi näkymien

heikkenevän, joten saldoluvuksi muodostui 35.²⁸ Optimismi lisääntyy käsityöaloilla edelleen, kun yleisiä talousnäkyelmiä tarkastellaan kolmen vuoden perspektiivillä. Silloin 53 % yrityksistä odottaa yleisen taloustilanteen paranemista ja 16 % heikentymistä (Kuvio 15). Plusmerkkisistä saldoluvuista huolimatta suhdanneodotukset ovat maltillistuneet vuodesta 2017.

Lyhyen ajan optimismi näkyy myös siten, että 64 % Taitoliiton kyselyihin vastanneista ennusti talvella 2019, että oman yrityksen liikevaihto kohoaa seuraavan vuoden aikana. Liikevaihdon laskua ennusti vain yhdeksän prosenttia käsityöalojen yrityksistä. Liikevaihdon ennakoitu kasvu ja tuotantokustannusten hitaampi kasvuvauhti merkitsevät sitä, että kannattavuus paranee ainakin seuraavan vuoden aikana. Liikevaihdon ja kannattavuuden kasvuodotuksiin verrattuna aikomukset palkata uutta henkilökuntaa ovat silti vähäiset (Kuvio 16).

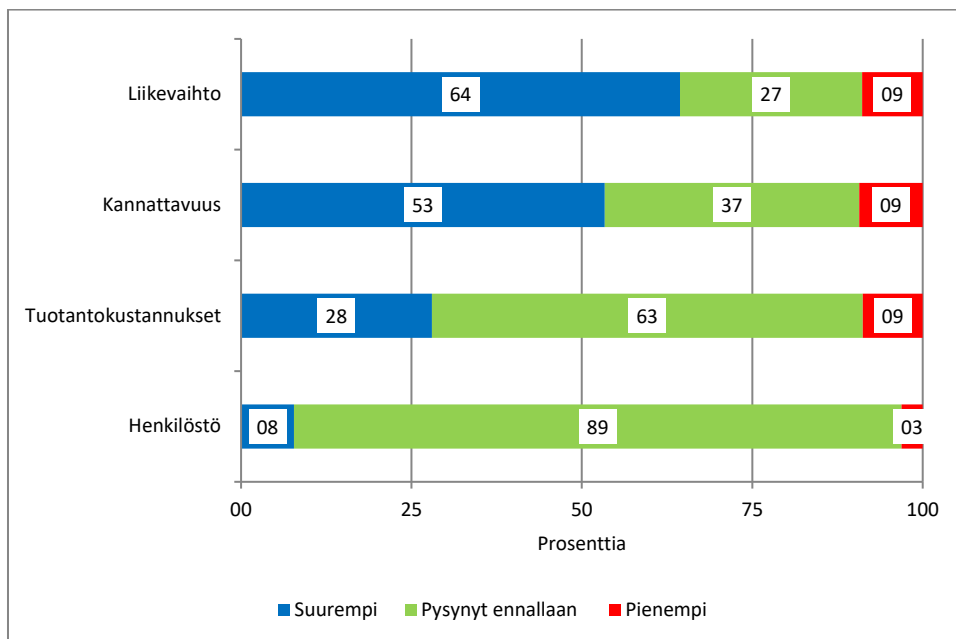
Kuvio 15 Käsityöalan yritysten näkemykset yleisistä kysyntä- ja suhdannenäkymistä seuraavan vuoden ja kolmen vuoden aikana nykytilanteeseen verrattuna, prosenttia (Lähde: Taito ry:n yrittäjäkyselyt 2019).

²⁸ Saldoluku saadaan, kun suhdanteiden paranemista odottavien prosenttiosuudesta vähennetään suhdanteiden heikkenemistä odottavien prosenttiosuus.

Kuvio 16

Käsityöalan liikevaihdon, kannattavuuden, tuotantokustannusten ja työllisyyden odotettu kehitys 2019–2020, prosenttia yrityksistä (Lähde: Taito ry:n yrittäjäkyselyt 2019).

Odotukset paremmat kuin pk-yrityskentässä keskimäärin

Käsityöalojen yritysten yleiset suhdanneodotukset ja odotukset liikevaihdon ja kannattavuuden kehityksen suhteen ovat paljon myönteisemmät kuin koko pk-yrityskentässä tai pk-teollisuudessa keskimäärin (Taulukko 7) Suomen Yrittäjien, Finnveran ja työ- ja elinkeinoministeriö TEM:in pk-yritysbarometrin mukaan.²⁹ Erot ovat suuria myös tuotantokustannusten osalta. Ainoastaan näkemykset uuden henkilökunnan palkkaamisesta ovat käsityöalalla heikommat kuin koko pk-yrityssektorilla, eli yleiseen kehitykseen verrattuna henkilöstön lisäys on alalla vähäistä.³⁰

²⁹ Yrittäjäkyselyihin perustuva pk-yritysbarometri laaditaan kaksi kertaa vuodessa. Talvella 2019 kyselyihin vastasi yhteensä 4 562 erikokoisen pk-yrityksen vastuhenkilöä.

³⁰ Kannattaa ottaa huomioon, että pääosa käsityöyrityksistä sisältyy pk-yritysbarometrissa pk-teollisuuteen.

Taulukko 7 Käsityöalan yritysten ja koko pk-yrityssektorin liikevaihdon, kannattavuuden, tuotantokustannusten ja työllisyyden ennakoitu kehitys 2019-20, prosenttia (Lähde: Taito ry:n yrittäjäkyselyt 2019, TEM:in, Finnveran ja Suomen Yrittäjien pk-yritysbarometri 1/2019).

	Parempi, %	Pysyy en- nallaan, %	Pienempi, %	Saldoluku, %
Yleiset suhdannenäkymät:				
- Käsityöala	45,6	44,1	10,3	35,4
- Pk-yritykset keskimäärin	29,0	56,0	15,0	14,0
- Pk-teollisuus	30,0	55,0	15,0	15,0
Liikevaihto:				
- Käsityöala	64,4	26,7	8,9	55,5
- Pk-yritykset keskimäärin	43,0	40,0	17,0	26,0
- Pk-teollisuus	50,0	34,0	16,0	34,0
Kannattavuus:				
- Käsityöala	53,4	37,3	9,3	44,0
- Pk-yritykset keskimäärin	31,0	49,0	19,0	12,0
- Pk-teollisuus	36,0	48,0	16,0	20,0
Tuotantokustannukset:				
- Käsityöala	28,0	63,2	8,8	19,2
- Pk-yritykset keskimäärin	44,0	49,0	7,0	37,0
- Pk-teollisuus	53,0	42,0	5,0	48,0
Henkilöstö:				
- Käsityöala	7,8	89,1	3,1	4,7
- Pk-yritykset keskimäärin	20,0	72,0	8,0	12,0
- Pk-teollisuus	26,0	66,0	9,0	17,0

5 Alan yritystoiminnan kehittäminen

- Käsityöalan yrittäjät nostavat laadun ja laadunvalvonnan, toimitusvarmuuden, kestävät materiaalit sekä erottautumisen kilpailijoista tärkeimmiksi yrityksen menestystekijöiksi. Näkemykset saavat tukea kuluttajien ostopäätöksiä kuvaavista näkemyksistä. Käsityöalan yrittäjät eivät kilpaile hinnalla, vaan tuotteen yksilöllisyydellä ja korkealla laadulla. Myös tuotteen ekologisuudella on kasvava merkitys.
- Ulkoisen toimintaympäristön kehittämisen painopiste on verotuksessa. Käsityöalojen yrittäjät kokevat etenkin arvonlisäveron liian korkeaksi. He haluavat, että arvonlisäverollisen myynnin alarajaa nostetaan nykyiseltä 10 000 euron tasolta, sillä kuluttajamarkkinoilla toimivat käsityöalan yrittäjät kokevat arvonlisäveron työn verottamiseksi. Esimerkiksi Virossa alaraja on nykyisin 40 000 euroa.
- Yrittäjien ensisijainen sosiaali- ja eläketurva perustuu lakisääteiseen YEL-vakuutusjärjestelmään, jossa keskeisessä asemassa on YEL-tulojen taso. Taitoliiton yrittäjäkyselyjen mukaan lakisääteisen YEL-vakuuttamisen piirissä on vain alle 60 prosenttia alan yrittäjistä. Heistäkin lähes 50 % vakuuttamisen pohjana olevat YEL-tulot jäävät alle 12 816 euroon.
- Käsityöalan yrittäjät suhtautuvat tulevaisuuteen enemmän myönteisesti kuin pessimistisesti. Yrittäminen vaatii raskasta työtä, mutta vain runsaat 50 % ilmoittaa palautuvansa työn kuorimuksesta hyvin ja kolmannes kohtalaisesti. Rasituksesta palautuminen olisi kuitenkin tärkeää, sillä levännyt henkilö on työssään tuottava, tarttuu aktiivisesti asioihin ja oppii helpommin uutta.

5.1 Yritysten menestystekijät

Taitoliiton yrittäjäkyselyjen mukaan käsityöalan yrityksen viisi tärkeintä menestystekijää ovat laatu ja laadunvalvonta, toimitusvarmuus, kestävä materiaali, erottautuminen kilpailijoista, kestävä materiaali ja yrittäjän oma persoona (Kuvio 17). Menestystekijöistä korkea **laadullinen osaaminen ja laadun varmistaminen** sekä toimitusvarmuus ovat toimintoja, joita käsityöyrityksen ei ole varaa laiminlyödä. Myös kestävä materiaali liittyy läheisesti tuotteen fyysiseen laatuun. **Erottautuminen kilpailijoista** on valtti markkinoilla, joita hallitsevat teollisten sarjatuotteiden tuottajat.

Tärkeiksi luetellut menestystekijät olivat pitkälti samoja kuin vuoden 2015 ja 2017 kyselyissä. Selvemmin muutokset siinä, että toimitusvarmuuden merkitys on kohonnut ja **henkilökohtaisen palvelun** merkitys **myymälässä** on vähentynyt. Tavara- ja palvelumyynnin siirtyminen tietoverkkoon on näkynyt siten, että henkilökohtainen asiakaspalvelu verkossa, verkkokaupan toimivuus, yrityksen verkkosivut ja aktiivisuus sosiaalisessa mediassa ovat nousseet lyhyessä ajassa tärkeämmäksi menestystekijäksi kuin henkilökohtainen palvelu myymälässä.

Verkkokaupassa on silti paljon kehittämisen varaa, sillä verkkokauppa kasvaa jatkuvasti ja kuluttajat tekevät yhä enemmän ostopäätöksiä verkossa. Kehitystä ovat jarruttaneet pienten yritysten rajalliset voimavarat. Jopa kunnollisten verkkosivujen rakentaminen voi olla taloudellisesti hankalaa yrittäjälle, jonka liikevaihto jää alle 20 000 euroon. Kuitenkin verkkokaupalla voidaan palvella laa-

jempaa asiakaskuntaa ajasta ja paikasta riippumatta kuin myymäläkaupalla ja kansainvälistyminen on helpompaa, jos yrittäjällä ei ole kattavaa jälleenmyynti- ja jakeluverkostoa.

Verkkokaupalla on mahdollista lisätä tietoisuutta tuotteesta ja kasvattaa nopeasti toiminnan brändiarvoa. Verkkokauppa voi lisätä myös kivijalkamyymälän myyntiä varsinkin, jos myymälä sijaitsee asutus- ja ostoskeskuksissa. Tämä johtuu siitä, että osa asiakkaista vain selailee Internetissä verkkokaupan tuotteita, mutta tekee ostoksensa vasta myymälässä. Siten verkkokauppa toimii tavallaan kivijalkamyymälän mainoksena. Taitoliiton yrittäjäkyselyjen mukaan verkkokaupan ja kivijalkamyymälän synergiaetujen hyödyntäminen ei ole kuitenkaan keskeisellä sijalla.

Kaikille käsityöalan yrittäjille verkkokaupan perustamiseen liittyvät asiat ja toiminta verkossa eivät ole myöskään tuttua tai luontevaa. Tämän takia yrittäjät tarvitsisivat tietotekniikka-alan ammattilaisten apua verkkosivustojensa muotoilussa, jotta palvelu verkossa ja verkkokauppa olisivat helppoa, sujuvaa ja luotettavaa. Hyvän verkkosivuston luonti vaatii usein ulkopuolista ammattiosaamista ja siihen pienen rahallisen panostuksen. Ennen verkkokaupan perustamista olisi myös syytä tutkia potentiaalinen markkinakysyntä asiantuntijan avustuksella.³¹

Yrittäjän oma persoona nähdään edelleen tärkeäksi menestystekijäksi. Käsityöyritys **henkilöityy** vahvasti yrittäjään ja yrittäjän osaamiseen yksinkertaisesti jo siitä syystä, että valtaosa yrityksistä on yhden henkilön yrityksiä. Silloin yrittäjä on itse oman yrityksensä tuote- tai brändimerkki, jota voi olla vaikea kopioida tai siirtää toiselle. Tämä saattaa edesauttaa tuotteiden markkinointia. Toisaalta yrityksen henkilöityminen yrittäjään voi vaikeuttaa mahdollisia omistajanvaihdoksia ja jatkajan löytymistä, jos asiakkaille yrittäjän vaihtuminen on merkittävä asia.

Käsityöyrittäjien mielestä seuraavaksi tärkeimpiä menestystekijöitä ovat tuote- ja palvelukehitys, muotoiluosaaminen (design), tuotteistaminen sekä eettinen ja ekologinen toimintatapa. Näistä **tuote- ja palvelukehitys** ja yrityksen uudistumiskyky takaavat parhaiten liiketoiminnan jatkuvuuden. **Muotoiluosaaminen** on tärkeä osa käsityötuotteiden korkeaa laatua, millä voidaan erottaa sarjatuotantona valmistetuista massatuotteista. Se voi koskea tuotteen käytettävyyttä, ergonomisuutta, huollettavuutta tai esteettisiä kauneusarvoja ja taiteellisuutta.

Eettiset ja ekologiset toimintatavat tulevat varmuudella korostumaan jatkossa, mikä saattaa parantaa käsityöalan yrittäjien markkina-asemaa. Esimerkiksi halpatekstiilien, -jalkineiden ja -vaatteiden valmistus ja kuljettaminen toiselta puolelta maapalloa saastuttaa enemmän kuin lentotai laivaliikenne, jos asiaa mitataan hiilidioksidipäästöillä. Syynä on, että pikamuotituotteita ei ole valmistettu kestäväksi tai korjattavaksi, jolloin niiden nopean kierto on tehnyt toimialasta erittäin saastuttavan. Lisäksi vain osa käytetyistä materiaaleista päätyy kierrätettäväksi.

Tekstiili-, vaatetus- ja jalkineiteollisuuden ympäristökuormasta ei ole toistaiseksi puhuttu julkisuudessa yhtä paljon kuin esimerkiksi lihansyönnistä tai siirtymisestä vähemmän ympäristöä kuormittavaan kasvisravintoon. Kuitenkin vaatteet saastuttavat ympäristöä koko elinkaarensa ajan. Esimerkiksi puuvillaraaka-aineen tuotanto tarvitsee huikean määrän vettä ja suuren maapinta-alan.

³¹ Digitaalisten palvelujen hyödyntämistä käsityöaloilla tarkasteltiin tarkemmin vuoden 2017 yrittäjäkatsauksessa.

Vaatteiden valmistuksessa ja kulutuksessa pääsee vesistöön valtava määrä mikrokuituja ja –muovia, jotka ovat vahingollisia vesistöjen eliöstölle ja juomaveden kautta ihmisille.

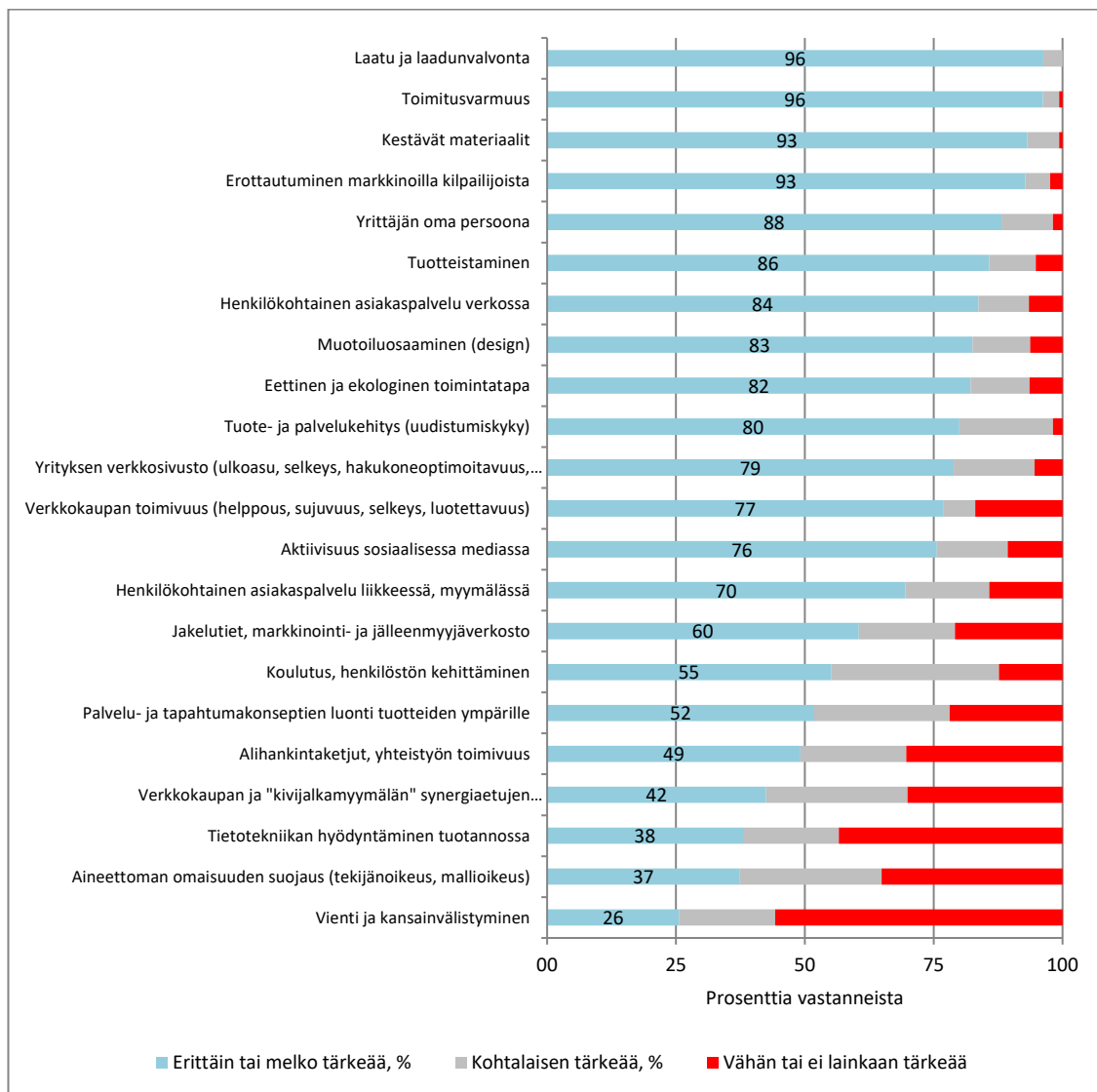
Palvelu- ja tapahtumakonseptien luonti tuotteiden ympärille, **alihankintaketjut**, **tietotekniikan hyödyntäminen tuotannossa**, **aineettoman omaisuuden suojaus** sekä vienti ja kansainvälistyminen olivat vähiten tärkeimpinä menestystekijöinä vuoden 2019 kyselyssä. Edellä mainituista esimerkiksi digitaalisuutta hyödyntävä tuotantotapa (keinoäly, 3D- ja 4D-printtaus) voi olla käsityöryityksille uhka tai suuri mahdollisuus.³² Uhkakuvana voi olla ihmistyön korvaaminen koneilla, jotka tekevät tuotteet laadukkaammin, tehokkaammin ja halvemmin.

Aineettoman oikeuksien suojaus (*Intellectual Property Rights, IPR*) sai yllättävän vähän huomiota osakseen, vaikka käsityöryityksen toiminta perustuu luovuuteen, eli kykyyn tuottaa ideoita tai taitoon tehdä niistä tuotteita. Aineettomien oikeuksien suojauksella ymmärretään patentteja sekä hyödyllisyysmallioikeuden (esineen muoto / rakenne keksintönä), mallioikeuden ja tavaramerkkioikeuden rekisteröintiä. Lisäksi on aineettomia oikeuksia, jotka saavat automaattisen suojauksen (automaattiset tekijänoikeuden / lähioikeuden kopiointi- ja julkistuskiellot).

³² Suurta mahdollisuutta merkitsee se, että tuotteiden suunnitteluun voi liittyä tukitoimintoja, joita tietokone (tekoäly) voi tehdä. Tietokoneilla voidaan tehdä esimerkiksi tiedonhakua, laskelmia ja simulointia. Siten teknologia paremminkin tukee kuin korvaa muotoilijan / käsityöläisen työtä.

Kuvio 17

Käsityöyrityksen menestystekijät tärkeysjärjestyksessä yrittäjien mukaan 2019 (Lähde: Taito ry:n yrittäjäkyselyt 2019).

5.2 Kuluttajien käyttäytyminen ja ostopäätökset

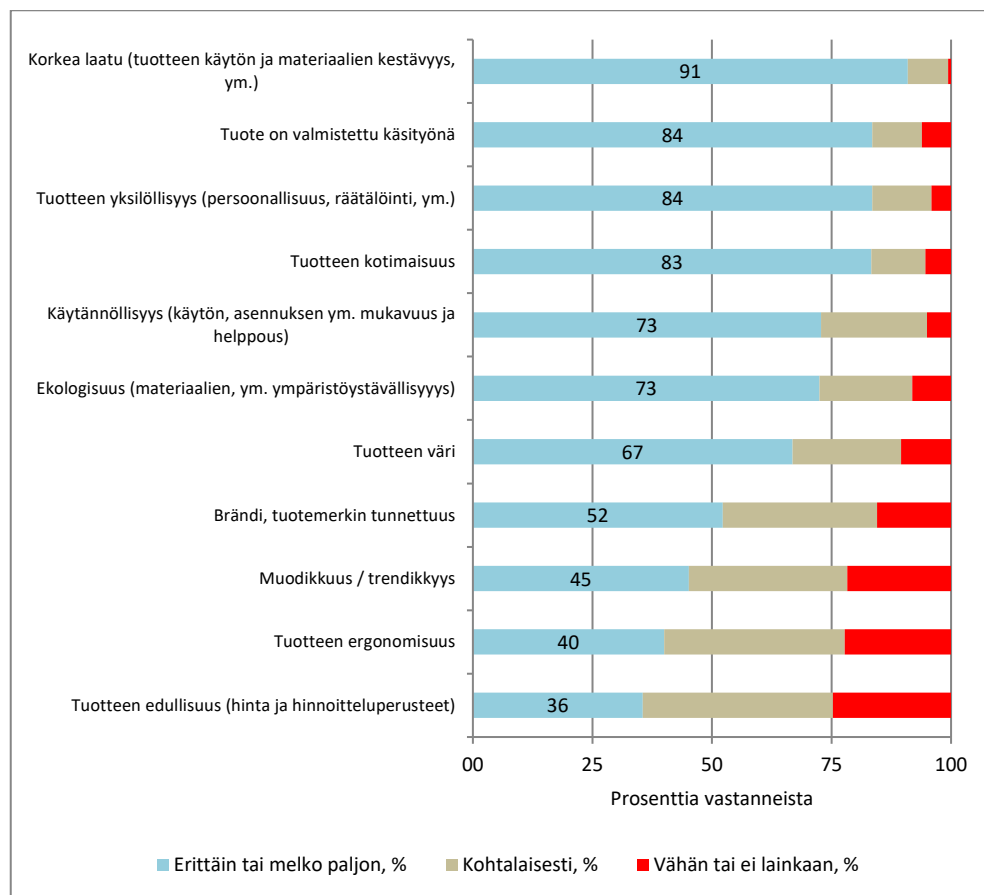
Keskeisiä menestystekijöitä koskevat näkemykset saivat vuoden 2019 yrittäjäkyselyssä tukea yrittäjien kuluttajien käyttäytymistä ja ostopäätöksiä kuvaavista näkemyksistä. Keskeinen sanoma on, että käsityöalalla ei kilpailla hinnalla, vaan tuotteen yksilöllisyydellä ja korkealla laadulla. Käsintehdyllä työllä on arvoa sinänsä. Myös tuotteen kotimaisuus ja käytännöllisyys saa paljon painoarvoa. Tulokset samoja kuin vuoden 2017 kyselyssä Sen sijaan muodikkueudella tai **brändillä eli tuotemerkin tunnettuudella** ei ole kovin suurta merkitystä kuluttajille (Kuvio 18).³³

³³ Brändi –sana tulee englannin kielestä ”brand”, mikä tarkoittaa polttomerkitsemistä. Suomessa ensimmäisenä tunnettuna brändinä voidaan pitää esimerkiksi Pohjanmaalla jo 1700-luvulla valmistettuja könnikelloja, jotka tulivat kansan keskuudessa tunnetuksi luotettavuudestaan ja korkeasta laadustaan.

Hyvin hoidettu brändi voi olla yrityksen arvokkainta pääomaa ja paras keino erottautua kilpailijoista, mitä tulisi pitää yrityksessä tärkeänä ja tavoiteltavana menestystekijänä. Hyvä brändi tarjoaa tuotteelle ylimääräistä lisäarvoa, johon muut kilpailijat eivät pysty. Brändin arvo muodostuu yrityksen nimen (logon) ja tuotemerkin tunnettuudesta, asiakkaiden merkkiuskollisuudesta, brändin mukanaan tuomasta laadun tunteesta ja brändiin liitetystä mielikuvista. Brändin merkitys on laaja-alainen, sillä sen sanotaan vahvistavan käyttäjänsä (kuluttajien) omaa identiteettiä.

Kuvio 18

Kuluttajien käyttäytymiseen ja ostopäätöksiin vaikuttavat keskeiset tekijät käsityöalan yrittäjien mukaan 2019 (Lähde: Taito ry:n yrittäjäkyselyt 2019).

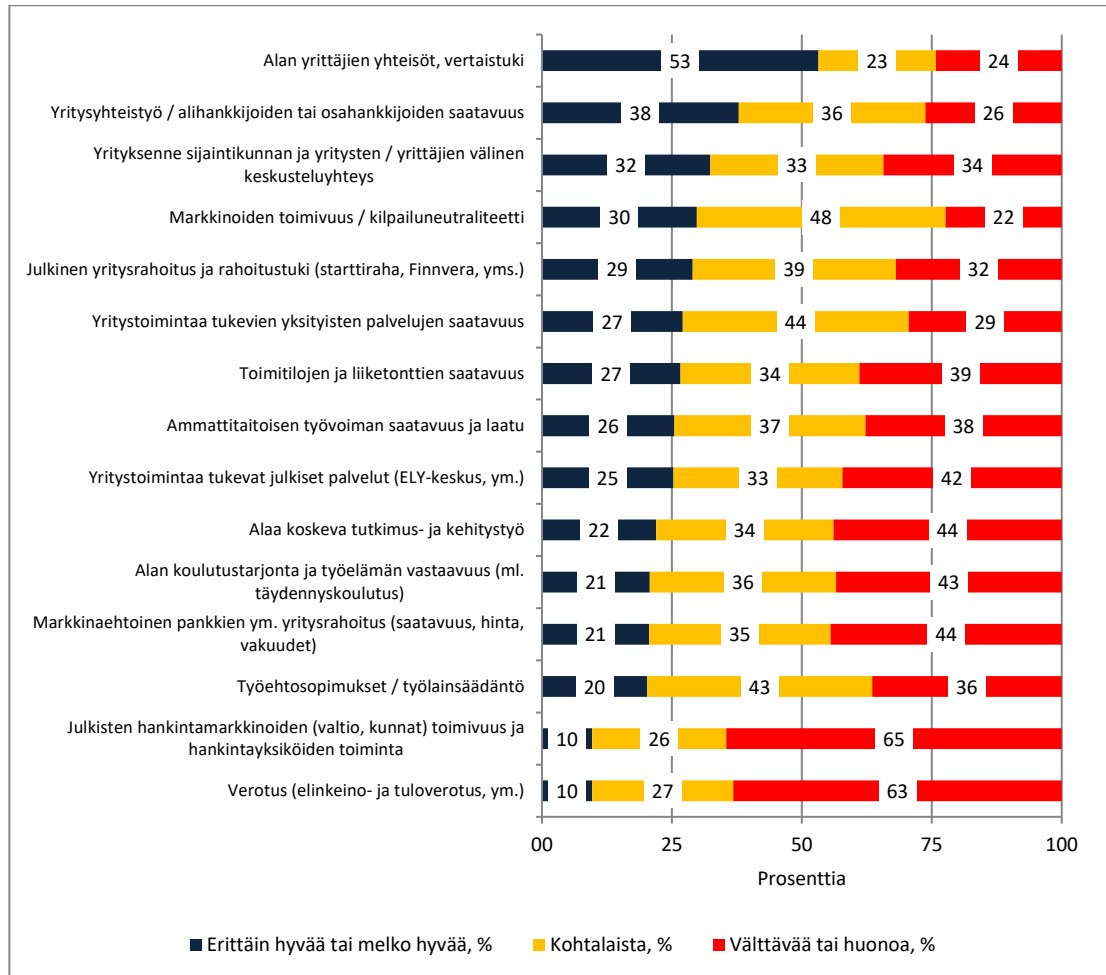
5.3 Ulkoisen toimintaympäristön tila

Yrittäjän ulkoisella toimintaympäristöllä tarkoitetaan kilpailutekijöitä, joihin yksittäisen yrittäjän omilla kehittämistoimenpiteillä on mahdotonta tai vaikea vaikuttaa. Ulkoinen toimintaympäristö ja sen kehittäminen on etupäässä julkisen keskusvallan ja paikallishallinnon edustajien ja poliittisen päätöksenjärjestelmän varassa. Maassa vallitseva hyvä oikeudellinen kehys, yleinen turvallisuus, markkinoilla valitseva kilpailuneutraliteetti, tehokkaasti ja tasapuolisesti toimiva julkinen virkamieskoneisto ovat yritysystävällisen toimintaympäristön tunnusmerkkejä.

Vuoden 2019 yrittäjäkyselyjen mukaan käsityöalan yrittäjät pitävät ulkoisessa toimintaympäristössä parhaimpina asioina yrittäjien keskinäistä vertaistukea. Yrittäjät ovat kohtuullisen tyytyväisiä

alihankkijoiden ja osahankkijoiden saatavuuteen, yrityksen sijaintikunnan ja yritysten väliseen keskusteluuyhteyteen ja markkinoiden toimivuuteen. Tyytyväisyys julkiseen yritysrahoitukseen oli yllättävän korkealla, vaikka vain harvat yrittäjät ovat saaneet rahoitustukea. Eniten parannettavaa on verotuksessa ja julkisten hankintamarkkinoiden toimivuudessa (Kuvio 19).

Kuvio 19 Käsiyöalan yrittäjien näkemykset yleisestä toimintaympäristöstä (yritysilmastosta) vuonna 2019, prosenttia vastanneista (Lähde: Taito ry:n yrittäjäkyselyt 2019).

Arvonlisäverotus

Käsiyöalan yrittäjien mielestä **verotuksessa** olisi eniten parantamisen varaa. Tällä tarkoitetaan ensisijaisesti arvonlisäverotuksen kohtuullistamista ja toissijaisesti myös elinkeinoverotukseen (yrittäjän verotukseen) kuuluvia asioita (Kuvio 19). Asiaa on korostettu kaikissa yrittäjäkyselyissä vuosina 2015-19. Arvonlisäverotus on kuluttajamarkkinoilla toimiville käsiyöyrityksille liian korkea, koska kysymys on lähinnä työn verottamisesta. Tilanne on erilainen pääomavaltaisessa tehtaantekijätoiminnassa, jossa työn osuus toiminnan kokonaiskustannuksista on paljon pienempi.

Arvonlisäverotuksessa tilikauden liikevaihdon perusteella laskettavan verovelvollisuuden alarajaa on tällä hetkellä 10 000 euroa, minkä on katsottu suosivan sivutoimisia tai harrastepohjalta toimivia yrittäjiä. Verovelvollisuuden euromääräiseen alarajaan liittyvä verohuojennuksen yläraja on

puolestaan 30 000 euroa. Liukuvaa alarajahuojennusta sovelletaan silloin, kun yrityksen liikevaihto ylittää verollisen toiminnan 10 000 euron alarajan, mutta on alle 30 000 euroa. Tämäkään ei ole riittävä päätoimiselle yrittäjälle, jolta edellytetään hieman suurempaa liikevaihtoa.

Taitoliiton vuoden 2019 yrittäjäkyselyssä useimmat käsityöalan yrittäjät totesivat, että 24 % arvonlisävero on käsityöalalla ylipäätään korkea. Arvonlisäveron alarajaa esitetään nostettavaksi 30 000 euroon tai peräti 50 000 euroon. Muun muassa Virossa arvonlisäverollisen toiminnan alarajana on jo 40 000 euroa. Rohkeaa arvonlisäveron alarajan nostoa 37 000 euroon on esittänyt jo vuonna 2015 esimerkiksi Suomen Pienyrittäjät.³⁴ Suomen Yrittäjät järjestönä on suhtautunut arvonlisäverollisen toiminnan alarajan nostoon 10 000 eurosta varauksellisesti.³⁵

Sitä vastoin Suomen Yrittäjät on suhtautunut puolestaan myönteisesti arvonlisäveron liukuvan alarajahuojennuksen nostamiseen 50 000 euroon. Kuitenkin liiton vuoden 2018 lopussa julkistaman yrittäjägallupin mukaan monet liiton jäsenyritykset kannattavat alarajan nostoa. Eniten kannatusta sai 20 000 euroa, jota kannatti neljännes gallupiin vastanneista. Nykyisen alarajan säilyttämisen kannalla oli 19 prosenttia. Saman kannatuksen sai 30 000 euron alaraja. 40 000 euroa kannatti kaksitoista prosenttia ja sitä korkeampaa alarajaa kymmenen prosenttia vastaajista.³⁶

Viisi prosenttia yrittäjägallupiin vastanneista oli sitä mieltä, että alarajaa ei tarvita ollenkaan ja kahdeksan prosenttia ei osannut sanoa. Vaatimukset arvonlisäveron kohtuullistamisesta tuntuvat oikeutetuilta käsityöalalla, jossa asiakkaat ovat pääosin yksityisiä kuluttajia. Toisaalta verotuksen alentamiseen sisältyy monia käytännön hankaluuksia. Ensinnäkin erilaiset verokannat ja arvonlisäverollisen toiminnan alarajat monimutkaistavat verotusta. Toiseksi pienet huojennukset eivät paranna päätoimisten yrittäjien asemaa ja ne voivat vääristää jopa kilpailutilannetta.

Tuloverotus

Suomessa yhteisöt, kuten osakeyhtiöt ja osuuskunnat ovat maksaneet tuloveroa niiden veronalaisten tulojen ja vähennyskelpoisten menojen erotuksena laskettavasta voitosta 20 % verokannan mukaan vuodesta 2014 lukien. Yhteisöverotus on keventynyt 10 viime vuoden aikana kuusi prosenttiyksikköä, ja se on nykyään alle EU-maiden aritmeettisen keskiarvon (21,44 %). Käsiyöyrityksistä kuitenkin valtaosa on yksityisiä toiminimiä ja henkilöyhtiöitä (avoin yhtiö ja kommandiittiyhtiö), jotka eivät ole hyötynet kannustavasta yhteisöveron laskusta.

Toiminimiyrittäjiä ja henkilöyhtiöiden yhtiömiehiä verotetaan ansiotuloverotuksen mukaan sen jälkeen, kun tuloista on vähennetty pääomatulon osuus. Jos yrittäjällä ei ole palkattua työvoimaa ja vähän käyttöomaisuutta, tuloja verotetaan lähinnä ansiotuloverotuksen mukaan, vaikka yrittäjä kantaa täyden riskin toiminnastaan. Siksi pelkät palkkaverotukseen tehdyt pienet kevennykset eivät riitä yrittäjille, vaan tarvitaan muita toimia. Yrittäjien verotusta onkin kevennetty vuonna 2017 voimaan tulleella viiden prosentin ylimääräisellä **yrittäjävähennyksellä**.

³⁴ Ks. www.pienyrittajat.fi kannanottoja.

³⁵ Yleisen alarajan nostoa 10 000 eurosta ylöspäin saattaisi aiheuttaa epätasa-arvoa pienyritysten välille ja haittaisi kasvua (ks. www.yrittajat.fi tiedote 19/08/2016).

³⁶ Kantar TNS: Yrittäjägallup 2018 (ks. www.yrittajat.fi).

Yrittäjävähennys tarkoittaa sitä, että veronalaiseksi tulokseksi katsotaan 95 % aiemman 100 % sijasta. Taitoliiton vuoden 2017 yrittäjäkyselyt kuitenkin osoittivat, että uudella viiden prosentin yrittäjävähennyksellä on käsityöalan yrittäjille yllättävän rajallinen merkitys. Vain runsaat kymmenen prosenttia totesi, että yrittäjävähennys parantaa paljon yrityksen toimintaedellytyksiä. Noin 30 % oli sitä mieltä, että asialla ei ole vaikutusta, mutta heistä monet toimivat osakeyhtiöissä, joiden yrittäjäomistajat eivät hyödy yrittäjävähennyksestä.³⁷

Yrittäjävähennys silti pienentää verotuksellisia eroja osakeyhtiömuotoisen toiminnan ja muiden yritysmuotojen välillä. Yrittäjävähennys nousi valokeilaan uudelleen vuoden 2019 eduskuntavaalien alla, kun osa puolueista haluaisi nostaa vähennyksen määrää, mutta osa puolueista on suhtautunut asiaan varauksella.³⁸ Ylipäätään 45 % Suomen Yrittäjien yrittäjägallupiin vuonna 2018 osallistuneista yrityksistä ei pitänyt verotusta kasvuun kannustavana. Vain 21 % vastaajista koki, että verotus kannustaa kasvuun. 34 % ei ottanut asiaan kantaa.

Verotusta koskevat asiat koskettavat myös osakeyhtiömuotoisia yrityksiä. Viroa käytetään usein esimerkkinä kannustavasta yritysveromallista. Siellä yritysvero on nolla, jos voittoa jää yritykseen eikä sitä jaeta osinkoina omistajille. Kaikkia ansio- ja pääomatuloja verotetaan pääsääntöisesti 20 % tasaverolla. Tosin verotusta muutettiin hieman vuodesta 2018 lukien, kun alle 2 100 euroa tuloveroihin luotiin hieman progressiota. Toisaalta myös osinkoverotusta on huojennettu siksi, että yritykset maksaisivat enemmän osinkoja eivätkä toimisi pankkeina.

Kokonaisuudessaan voidaan todeta, että tavoitteena tulisi olla mahdollisimman yksinkertainen, tasapuolinen ja neutraali verojärjestelmä, jossa investoinnit toteutetaan kannustavassa toimintaympäristössä puhtaasti liiketaloudellisin perustein. Yksinkertainen verojärjestelmä vähentää verosuunnittelun tarvetta, lisää ennustettavuutta ja veronmaksajien tasa-arvoisuutta, mahdollistaa verotusta vääristävien vähennysten karsimisen ja vähentää yritys- ja verotukien tarvetta. Pitkällä aikavälillä yksinkertainen ja selkeä verojärjestelmä pitää verorasituksen parhaiten kilpailukykyisenä.

³⁷ Osakeyhtiöissä yrittäjät ottavat tulot palkkoina ja maksamalla osinkoa yrityksen vapaasta pääomasta.

³⁸ Yrittäjävähennykseen sisältyy kuitenkin eräitä erikoisuuksia, sillä metsänomistajat voivat saada puun myynnin pääomatulosta viiden prosentin yrittäjävähennyksen, vaikka eivät olisi tehneet käytännössä mitään metsänsä eteen.

5.4 Yrittäjän sosiaaliturva ja YEL-vakuuttaminen

Yrittäjän eläkelain (YEL) (1272/2006) mukainen vakuutus ja sen perusteella määräytyvä YEL-työtulo, jolla hinnoitellaan yrittäjän työpanos yrityksessä, on Suomessa yrittäjän eläke- ja sosiaaliturvan tärkein perusta. YEL-tulon pohjalta lasketaan muun muassa yrittäjän vanhuus-, työkyvyttömyys- ja osittainen vanhuuseläke, sairauspäiväraha, äitiys-, erityisäitiys-, isyys- ja vanhempainraha sekä osittainen vanhempainraha, erityishoitoraha, kuntoutus, mahdollisuus työttömyyspäivärahaan ja perheelle maksettava perhe-eläke kuolemantapauksen yhteydessä.

YEL-vakuutus on pakollista, jos henkilö on YEL:n mukaan 18–67-vuotias yrittäjä³⁹, tekee vähintään neljä kuukautta töitä Suomessa eikä ole työsuhteessa ja hänen tekemästään työstä maksettaisiin yhtä pätevälle työntekijälle palkkaa vähintään 7 799,37 euroa vuodessa (YEL-vakuuttamisen alaraja 2019⁴⁰). Työttömyyskassan jäsenyys edellyttää lisäksi vähintään 12 816 euron suuruista YEL-työtuloa (2019). Uudet yrittäjät saavat vakuutusmaksusta alennusta⁴¹, mutta 53–62-vuotiaat maksavat korotettua YEL-vakuutusmaksua siirtymäkaudella 2017–25,

Varsinaisesti YEL:n piiriin kuuluvat ovat yksityiset liikkeen- ja ammatinharjoittajat (toiminimiyrittäjät)⁴², avointen yhtiöiden yhtiömiehet ja kommandiittiyhtiöiden vastuunalaiset yhtiömiehet. Osakeyhtiön johtavassa asemassa työskentelevän henkilön on otettava YEL-vakuutus⁴³, jos hän omistaa yksin yli 30 prosenttia tai samassa taloudessa asuvien perheenjäsentensä kanssa yhdessä yli 50 prosenttia osakepääomasta tai niiden tuottamasta äänimäärästä. Myös välillinen omistus toisen yhtiön kautta voi aiheuttaa sen, että henkilö on YEL-vakuutettava.

YEL-vakuutus tulee ottaa kuuden kuukauden kuluessa yritystoiminnan alkamisesta. Laiminlyönnistä seuraa maksukorotus. Vanhuuseläkkeellä oleva voi toimia yrittäjänä rajoituksetta ilman YEL-vakuutusta, mutta osittaisella vanhuuseläkkeellä tai työkyvyttömyys- ja osatyökyvyttömyyseläkkeellä oleva yrittäjä on YEL-vakuutettava. Jos yrittäjä laiminlyö vakuuttamisen, lähettää Eläketurvakeskus (ETK) yrittäjälle asiasta kehoituksen. Viime kädessä ETK ottaa yrittäjän kustannuksella vakuutuksen valitsemastaan eläkelaitoksesta.⁴⁴

³⁹ YEL-vakuuttamisen yläikärajat muuttuivat 1.1.2017 alkaen eläkeuudistuksen myötä. Vuonna 1957 ja sitä aiemmin syntyneillä yrittäjillä vakuuttamisen yläikäraja on 68 vuotta, vuosina 1958–1961 syntyneillä yläikäraja on 69 vuotta sekä vuonna 1962 ja sen jälkeen syntyneillä 70 vuotta. Vakuuttamisvelvollisuus on voimassa yläikärajan täyttämiskuukauden loppuun.

⁴⁰ Jos yrittäjän YEL-työtulo on pienempi kuin 7 799, 37 euroa, hänen ei tarvitse ottaa YEL-vakuutusta, mutta hän voi vakuuttaa itsensä vapaaehtoisesti. Vakuuttamisen yläraja on 177 125 euroa (vuosi 2019).

⁴¹ Ensimmäisen kerran yrittäjätoiminnan aloittava yrittäjä saa 22 prosentin alennuksen YEL-vakuutusmaksustaan ensimmäisen 48 kuukauden ajalta.

⁴² Myös yksityisen liikkeen- tai ammatinharjoittajan kanssa samassa taloudessa asuva perheenjäsenen, joka työskentelee yrityksessä ilman palkkaa, tulee ottaa YEL-vakuutus. Perheenjäseneksi katsotaan aviopuoliso, avopuoliso, rekisteröidyssä parisuhteessa elävä henkilö sekä henkilö, joka on yrittäjälle tai hänen aviopuolisolleen sukua suoraan ylenevässä tai alenevässä polvessa.

⁴³ Johtavassa asemassa olevaksi katsotaan esimerkiksi toimitusjohtaja, hallinto- tai toimialajohtaja, hallituksen jäsen tai henkilö, jolla on asemansa perusteella vastaava tosiasiallinen määräamisvalta.

⁴⁴ Kun Eläketurvakeskus ryhtyy selvittämään henkilön YEL-vakuuttamisvelvollisuutta, se hankkii selvittelyn tueksi yleensä verotus-, YTJ-, kaupparekisteri- ja osakejakaumatiedot. Lisäksi Eläketurvakeskus pyytää yrittäjältä itseltään selvityksen hänen työskentelynsä määrästä, yritystoiminnan laajuudesta ja luonteesta sekä muista vakuuttamisvelvollisuuteen vaikuttavista seikoista

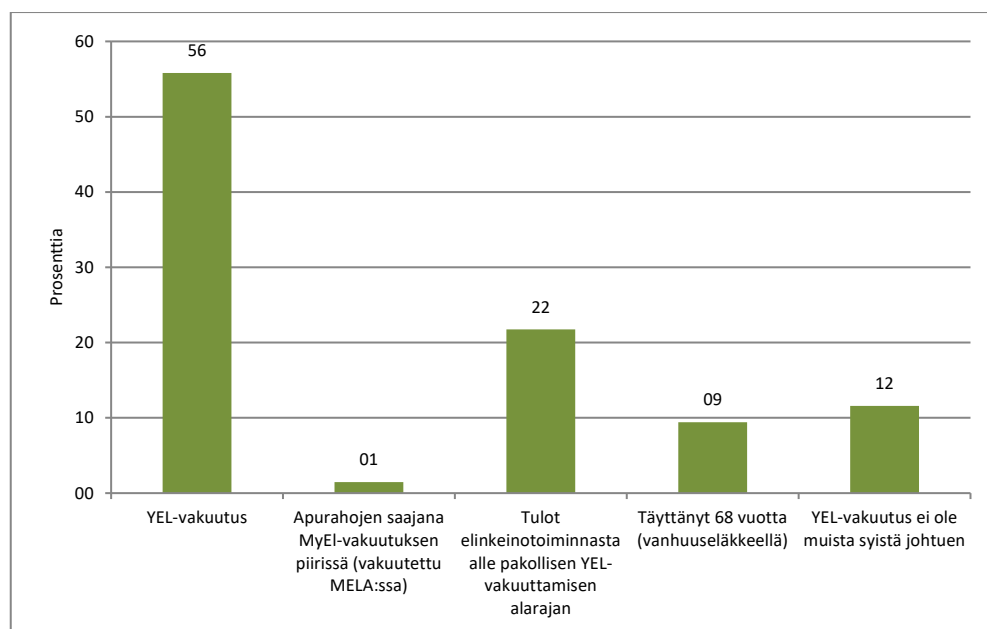
YEL-vakuutusmaksun voi maksaa yhdessä, kahdessa, kolmessa, neljässä, kuudessa tai kahdessatoista erässä, joskin vähintään puolet maksusta on maksettava ennen elokuuta.⁴⁵ Maksu erääntyy sovittujen eräkuukausien 20. päivänä. YEL-vakuutusmaksut ovat rajoituksetta vähennyskelpoisia valtion ja kunnallisverotuksessa. Yrittäjä voi vähentää vakuutusmaksunsa kokonaan henkilökohtaisessa verotuksessa joko omasta tai puolisonsa puhtaasta ansiotulosta. Jos yritys on maksanut vakuutusmaksun, vähennys voidaan tehdä yrityksen verotuksessa.

Käsityöalan yrittäjien YEL-vakuuttaminen

Taitoliiton vuoden 2019 yrittäjäkyselyihin vastanneista vain 56 % oli YEL-vakuuttamisen piirissä (Kuvio 20). YEL-vakuuttamisen ulkopuolella oli 43 % vastaajista. Pääasiallinen syy oli, että tulot elinkeinotoiminnasta olivat alle YEL-vakuuttamisen alarajan. Osa vastaajista oli jäänyt jo vanhuuseläkkeelle, joten heille YEL-vakuuttaminen on vapaaehtoista. Pari vastaaja oli vakuutettu Maatalousyrittäjän eläkelaki MyEL:n mukaan. Kaksitoista prosenttia ilmoitti, että he olivat pakollisen vakuuttamisen ulkopuolella muista syistä.⁴⁶

Noin 23 % YEL-vakuutetuista käsityöalan yrittäjistä oli ollut vakuutuksen piirissä alle viisi vuotta, 18 % 5–10 vuotta, 33 % 10–20 vuotta sekä 26 % yli 20 vuotta. Kysely paljastaa, että YEL-vakuuttamisen perusteena olevat *ilmoitetut työtulot* ovat muotoilualalla toimivien yrittäjien keskuudessa tällä hetkellä keskimäärin melko vaatimattomia, sillä 49 % yrittäjistä YEL-työtulot jäivät alle 12 816 euroon, mikä oli työttömyyskassajäsenyyden eli ansiosidonnaisen työttömyysturvan alaraja vuonna 2019.

Kuvio 20 Käsityöyrittäjien YEL-vakuuttaminen 2019, prosenttia vastanneista (Lähde: Taito ry:n yrittäjäkyselyt 2019).

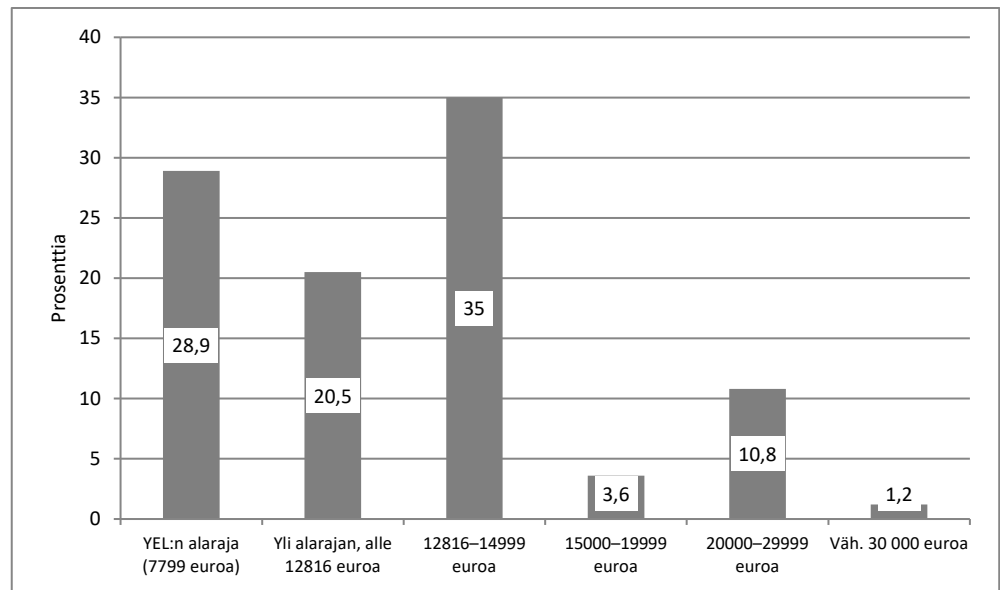
⁴⁵ Vuonna 2019 YEL-vakuutusmaksu oli 24,10 prosenttia työtulosta pois lukien 52-63 -vuotiaat yrittäjät, joiden vakuutusmaksuprosenttia oli 25,60.

⁴⁶ Muihin syihin kuuluu muun muassa se, että yritystoiminta on vasta alkuvaiheessa tai yrittäjän omistusosuus osakeyhtiömuotoisessa yrityksessä jää pieneksi (alle 30 %).

Noin 35 prosentilla YEL-työtulo oli vähintään 12 816 euroa, mutta alle 15 000 euroa, neljällä prosentilla 15 000–19 999 euroa, yhdellätoista prosentilla 20 000–29 999 euroa ja yhdellä prosentilla vähintään 30 000 euroa. Yrittäjiltä tiedusteltiin myös, vastaako YEL-maksujen pohjana oleva ilmoitettu työtulo heidän tekemäänsä työpanosta. Saadut tulokset osoittivat, että 60 prosentilla YEL-vakuutetuista YEL-tulot ovat todellista työpanosta pienemmät. 31 prosentilla YEL-tulot vastasivat tehtyä työpanosta ja yhdeksällä prosentilla ne ylittivät työpanoksen arvon (Kuvio 22).

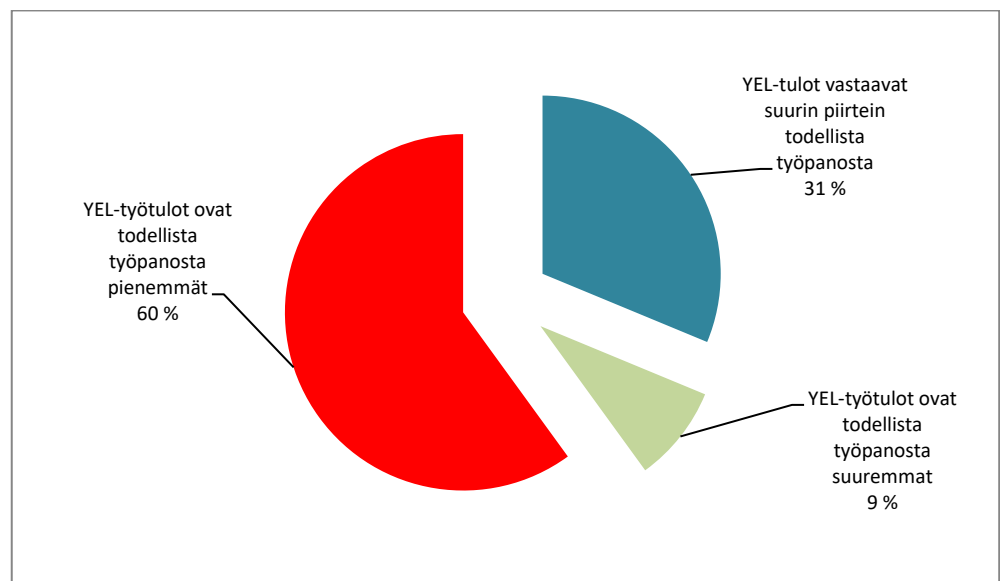
Kuvio 21

Käsityöyrittäjien YEL-vakuutettujen ilmoittamien työtulojen taso 2019, prosenttia vastanneista (Lähde: Taito ry:n yrittäjäkyselyt 2019).

Kuvio 22

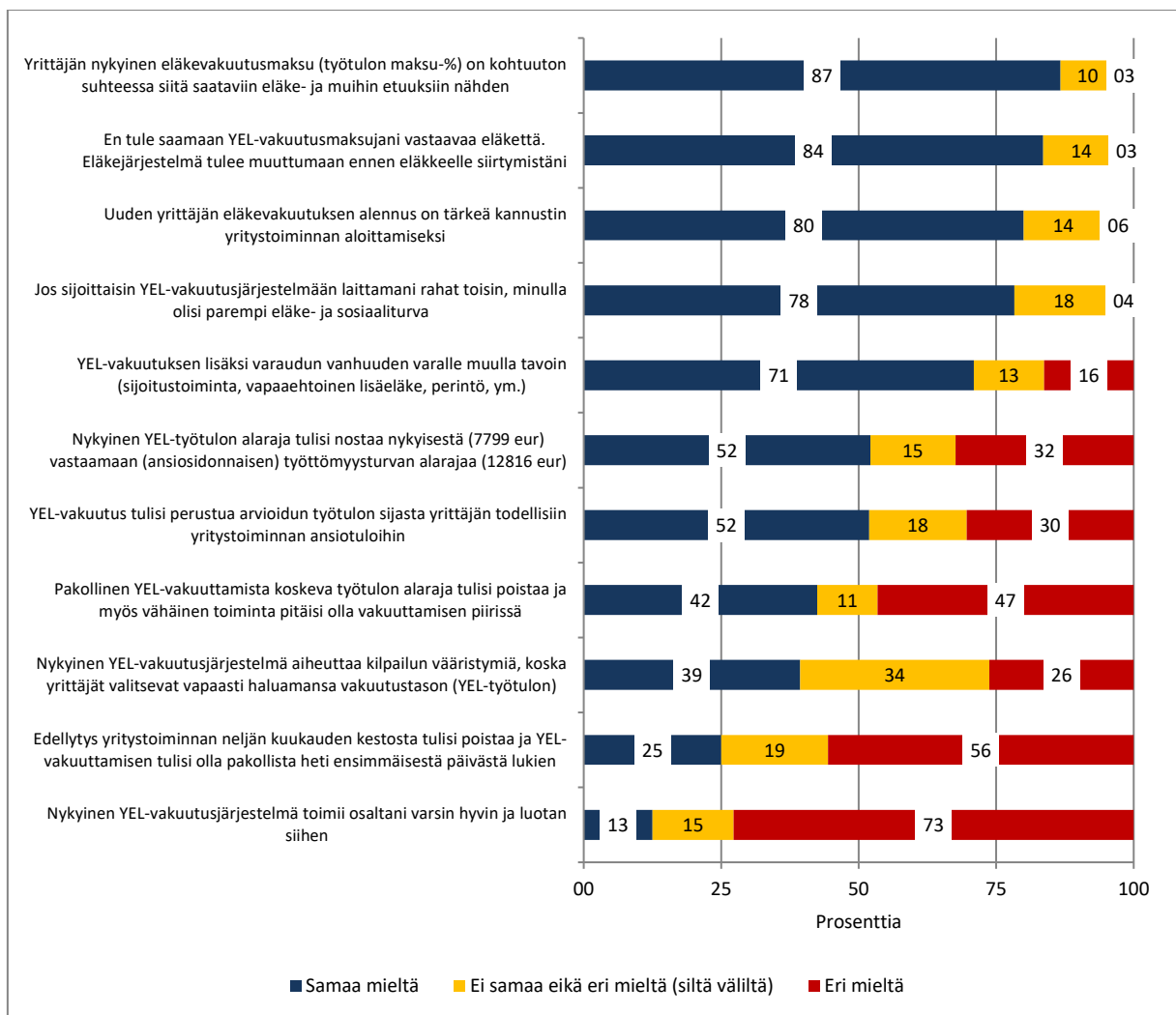
Käsityöyrittäjien YEL-vakuutettujen ilmoittamien työtulojen ja tehdyn työpanoksen vastaavuus 2019, prosenttia vastanneista (Lähde: Taito ry:n yrittäjäkyselyt 2019).

Taitoliiton vuoden 2019 yrittäjäkysely vahvisti yleisesti tiedetyn tosiasian siitä, että alivakuuttaminen on yrittäjien keskuudessa tavallista. Asiaa voidaan tarkastella Eläketurvakeskus ETK-tilastojen avulla. Niiden mukaan kaikkien yrittäjien keskimääräinen YEL-työtulo asettui 22 600 euroon vuonna 2017. Naisilla se oli 20 614 euroa ja miehillä 23 581 euroa. YEL-työtulot vaihtelevat vakuutetun iän (yrittäjäuran pituuden) ja toimialan mukaan. Yleisesti voidaan todeta, että kunnollinen sosiaaliturva edellyttäisi vähintään 20 000–30 000 euron YEL-työtuloja.⁴⁷

Suhteellisen alhaisesta keskimääräisestä YEL-tulosta huolimatta 87 % käsityöalan yrittäjistä katsoi, että nykyinen eläkevakuutusmaksu on kohtuuton siitä saataviin eläke- ja muihin etuuksiin verrattuna. Noin 84 prosenttia oli sitä mieltä, että he eivät tule saamaan YEL-maksuja vastaavaa eläkettä ja uskovat, että eläkejärjestelmä muuttuu ennen heidän eläkkeelle jäämistään. Edelleen 78 prosenttia yrittäjistä totesi, että eläke- ja sosiaaliturvan taso paranisi, jos he saisivat itse sijoittaa YEL-vakuutusjärjestelmään laittamansa rahat toisin (Kuvio 23).

Kuvio 23 Käsiyöyrittäjien näkemyksiä ja mielipiteitä nykyisestä YEL-vakuutusjärjestelmästä 2019, prosenttia vastanneista (Lähde: Taito ry:n yrittäjäkyselyt 2019).

⁴⁷ 50 prosentilla yrittäjistä YEL-työtulo oli alle 16 000 euroa ja vain kolmasosalla se ylitti 25 000 euroa vuonna 2017.

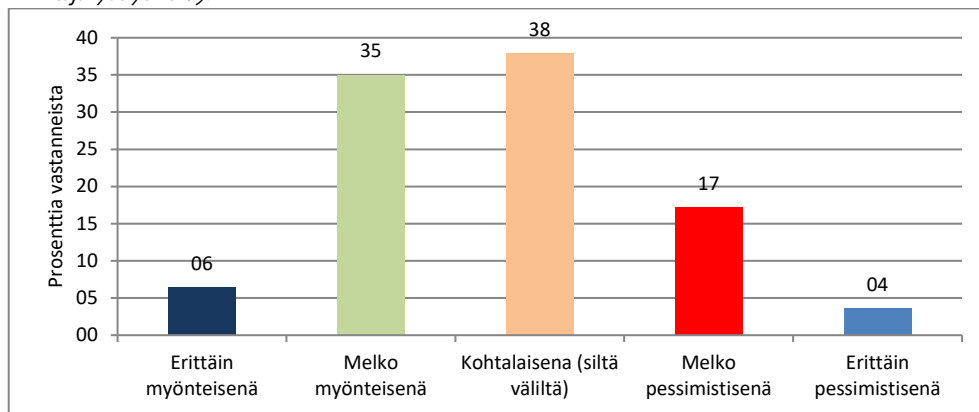
5.5 Tulevaisuuden näkemyksiä ja yrittäjien jaksaminen

Taitoliiton yrittäjäkyselyjen mukaan käsityöalan yrittäjät suhtautuvat alan tulevaisuuteen suhteellisen myönteisesti tai vähintään kohtalaisesti. Myönteisesti tulevaisuuteen suhtautuvien osuus (41 %) on kasvanut vuodesta 2017 ja heitä on selvästi enemmän kuin pessimistejä (21 %), mutta pääosa asettuu keskivälille (Kuvio 24). Käsityöyrittäjänä toimimisen tärkeimmät eksistentiaaliset haasteet koskevat arvonlisäverotusta, ulkomaista halpatuontia (ml. verkkokauppa) ja vääristynyttä hintakilpailua päätoimisten käsityöläisten ja harrastelijoiden välillä.

Osasyynä vääristyneeseen hintakilpailuun pidetään sitä, että harrastelijat eivät ole arvonlisäverovelvollisia ja myyvät tuotteitaan materiaalien hinnoilla tai jopa niiden alle. Tällaisessa markkinaolosuhteessa päätoimisten yrittäjien asema voi olla hankala. Taitoliiton vuoden 2019 yrittäjäkyselyjen mukaan noin 78 prosenttia ”laskuttaa” alle 50 euroa työtunnista. Se, kuinka paljon alle 50 euron laskutustaso todellisuudessa jää, ei paljastunut kyselyssä. Noin 15 prosentilla laskutus on 50-69 prosenttia ja seitsemällä prosentilla työtuntilaskutus on vähintään 70 euroa.

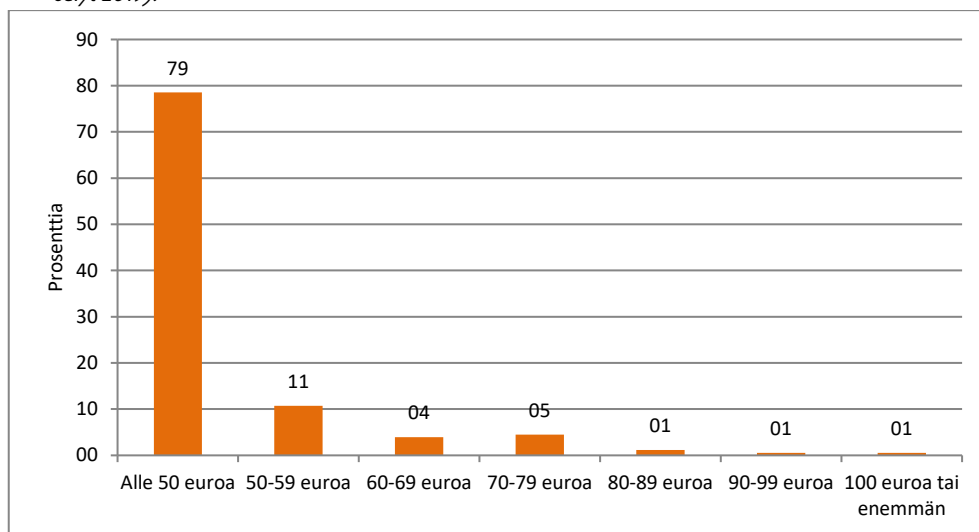
Kuvio 24

Käsityöyrittäjien näkemykset alan yrittäjyyden tulevaisuudesta Suomessa 2019 (Lähde: Taito ry:n yrittäjäkyselyt 2019).

Kuvio 25

Käsityöyrittäjien ”työtuntilaskutuksen” tasoa 2019, prosenttia vastanneista (Lähde: Taito ry:n yrittäjäkyselyt 2019).

Osa yrittäjistä haluaisi Taitoliiton kiinnostävän enemmän huomiota myynnissä olevien tuotteiden ja niissä käytettyjen materiaalien ekologisuuteen ja eettisyyteen, mikä on tulevaisuuden megatrendi. Jotkut kyselyihin vastanneista kiinnitti huomiota myös Taito Shop -toiminnan kehittämiseen. Yrittäjät tarvitsevat edullisia myyntikanavia tuotteilleen, mutta Taito Shopit kuten muutkin myyntikanavat ovat varovaisia tilauksissaan. Lisäksi Taito Shoppeihin toivottaan monipuolisempaa ilmettä ja tarjontaa, joka vastasi paremmin käsityöalan tuotekirjoa.⁴⁸

Paikallisten taitoyhdistysten haluttaisiin edistävän tähänastista aktiivisemmin paikallisten eri toimialoja edustavien yritysten yhteistyötä, jolloin pystyttäisiin tarjoamaan uudentyyppisiä tuotekokonaisuuksia. Esimerkkeinä voidaan mainita käsityöalan yrittäjien sekä muotoilijoiden ja matkailu- ja ravitsemisalalan, elintarvikealan ja maatalousyrittäjien välinen yhteistyö. Taitoliiton tulisi panostaa enemmän käsityöalan näkyvyyteen isoissa tapahtumissa, jolloin voitaisiin herättää päättäjiin kiinnostusta sekä hyödyntää paremmin luovien alojen nostetta kuluttajien silmissä.⁴⁹

Yrittäjät haluavat Taitoliitolta myös vankempaa ja määrätietoisempaa edunvalvontaa esimerkiksi yrittäjien verotuskysymysten ja toimeentulon (sosiaaliturvan) osalta, mikä voisi tarkoittaa aktiivista yleistä keskustelua, yhteistyötä muiden yrittäjäjärjestöjen kanssa ja yhteydenpitoa päättäjiin. Myös käsityöalan koulutusta voisi lähteä muokkaamaan enemmän yhdessä alan yrittäjien kanssa. Kysyntää on sopimus- ja tekijänoikeuskoulutuksesta sekä ammatillisesta lisäkoulutuksesta tuoteistamisen, hinnoittelun, palvelumuotoilun ja vientitoiminnan osalta.

Yrittäjän työn kuormittavuus

Taitoliiton vuoden 2019 yrittäjäkyselyyn vastanneista peräti 74 % tunnusti, että työn kuormittavuus on heillä ajoittain tai jatkuvasti liian suuri (Kuvio 26). Vain neljänneksen mielestä kuormittavuus on sopivalla tasolla. Liiallinen kuormitus voi ilmetä psyykkisinä tai psykosomaattisina oireina. Haitallisen työkuormituksen merkit voivat näkyä esimerkiksi käyttäytymisen muutoksina, tunnetasolla, erilaisina muistivaikeuksina, työn hallinnan katoamisena sekä fyysisinä kipuina ja elimistön toimintahäiriöinä, uupumuksena tai ylipäättään liian suurena stressinä.

Työterveyslaitos TTL:n mukaan työstä palautuminen tarkoittaa sitä, että antaa aivojen, kehon ja mielen irrottautua ja elpyä työstä. Kun palautuu välillä, jaksaa tehdä työnsä hyvin ja elää tasapainoista, kokonaista elämää. Hyvä vertauskuva palautumiselle on akun lataaminen. Rasituksesta palautunut on tuottavampi työssään ja vapaa-aikanaan, tarttuu aktiivisesti asioihin ja oppii helpommin uutta. Taitoliiton kyselyyn vastanneista yrittäjistä 52 % kertoi palautuvansa työn kuormituksesta hyvin, 34 % kohtalaisesti ja 14 % heikosti (Kuvio 27).

Suomessa päätoimisen pienyrittäjien työviikot ovat jopa 50-60 tunnin mittaisia ja lomaa voi olla vaikea pitää. Vain Maatalousyrittäjän eläkelaki MyEL:in alaisilla maatalousyrittäjillä on Suomessa oikeus 26 päivän vuosilomaan, mutta tavallisten yrittäjien on ansaittava ja järjestettävä vuosilo-

⁴⁸ Taito Shop -ketjuun kuuluu 20 myymälää eri puolella Suomea. Taito Shop -myymälät ovat Taitojärjestön liiketoiminnan brändi, joka perustettiin vuonna 2000 TEM:n rahoittaman hankkeen tuloksena. Myymälät ovat olleet merkittäviä yhteistyökumppaneita käsityöläisille ja pienyrittäjille. Myymälöiden tuotto menee kokonaisuudessaan käsityöryhtäjäyden ja -kulttuurin edistämiseen. Tuotteiden suunnittelusta vastaavat kotimaiset muotoilijat ja käsityöläiset. Valmistus tapahtuu pääosin käsityövaltaisissa yrityksissä eri puolella Suomea (ks. www.taitoshop.fi).

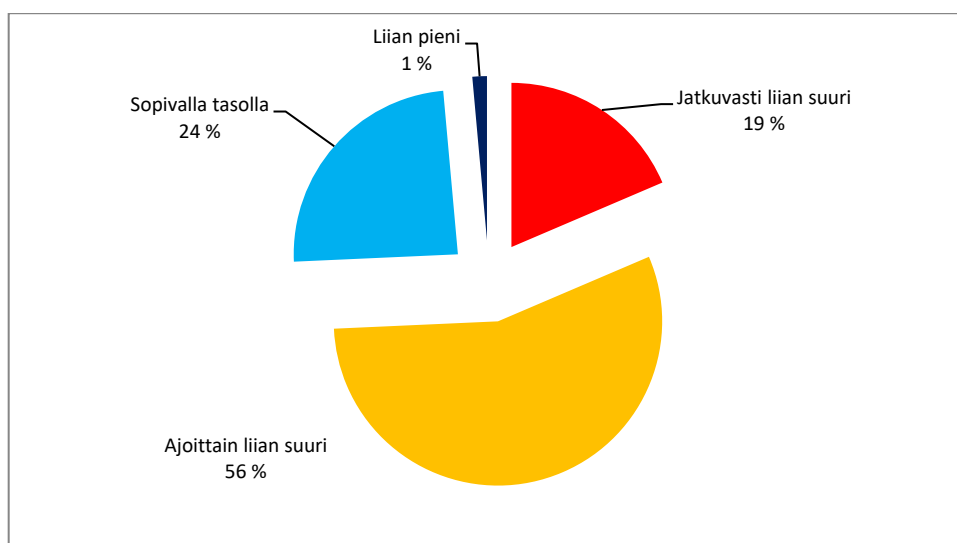
⁴⁹ Käsityöalan yleistä julkisuuskuvausta saattaa vääristää yhä näkemykset askartelusta, näpertelystä ja räitti -bisneksestä.

mansa muilla tavoin. Lomien pitämättä jättäminen voi johtua töiden vähyydestä ja heikosta taloudellisesta tilanteesta, joka johtuu alhaisesta hintatason ja töiden korkeasta laskutettavuusasteesta tai siitä, että lisätyövoiman palkkaaminen on eri syistä johtuen hankalaa.

Vaikka lomiam ei pystyisikään säännöllisesti pitämään, olisi työstä kyettävä irrottumaan kuitenkin jokaisen työviikon aikana. Etenkin riittävästä unen saannista, liikunnasta ja terveellisestä ravinnosta huolehtiminen ovat tärkeitä asioita. Hyvä improvisointikyky auttaa yrittäjää sopivien henkilökohtaisten palautumistapojen löytämisessä vähäiselläkin vapaa-ajalla. Henkisesti raskas työ aiheuttaa helposti unettomuutta tai yleisen uupumistilan ja fyysisesti raskas työ tuki- ja liikuntaelinsairauksia. Lopputuloksena voi olla työkyvyn väliaikainen tai lopullinen menetys.

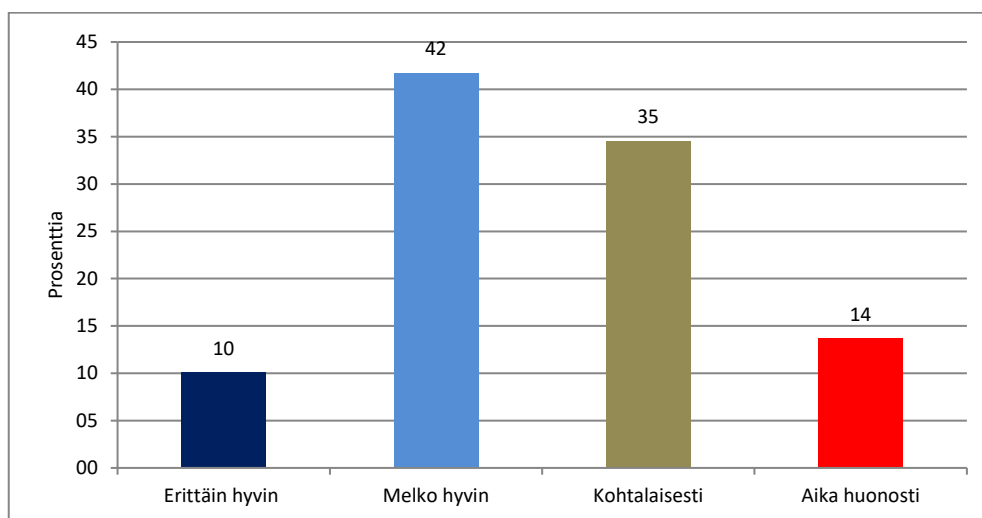
Kuvio 26

Yrittäjän työn kuormittavuuden taso käsityöalalla 2019, prosenttia yrittäjistä (Lähde: Taito ry:n yrittäjäkyselyt 2019).

Kuvio 27

Yrittäjän työn kuormittavuudesta palautumisen taso käsityöalalla 2019, prosenttia yrittäjistä (Lähde: Taito ry:n yrittäjäkyselyt 2019).

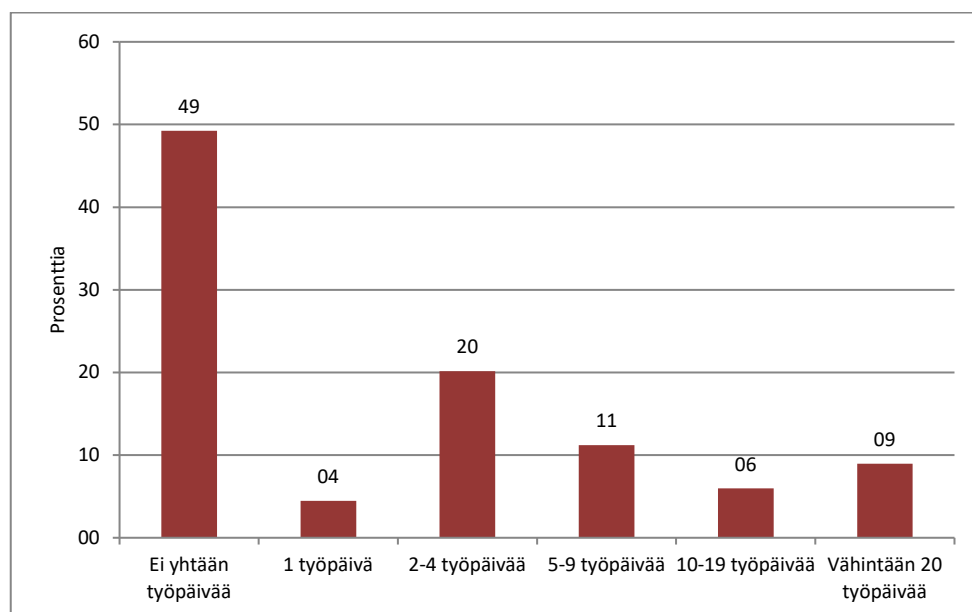

Jossain määrin huolestuttavaa Taitoliiton kyselyssä oli, että vain 61 prosentilla yrittäjistä yleinen terveydentila ja työkyky vastasivat hyvin työtehtävien fyysisiä vaatimuksia tällä hetkellä. Henkisten vaatimusten osalta vastaava suhdeluku oli hieman parempi eli 66 %. Stressitila ja uupumus vähentävät työn tuottavuutta ja laatua sekä lisäävät sairauspoissaolojen määrää. Vajaalla 50 prosentilla kyselyyn vastanneista yrittäjistä ei ollut lainkaan sairauspoissaolopäiviä vuonna 2018. Neljänneksellä niitä 1–4 päivää ja neljänneksellä viisi päivää tai enemmän (Kuvio 28).

Hyvin pieni osa yrittäjistä pitää vain yhden sairauspoissaolopäivän. Tämä johtuu kai siitä, että yrittäjän sairauspäivärahan omavastuu-aika on sairastumispäivä sellaisella yrittäjällä, jolla on lakisääteinen YEL-vakuutus. Jos henkilö harjoittaa pienimuotoista yrittäjätoimintaa ilman YEL-vakuutusta, omavastuu-aika on sairastumispäivä ja sitä seuraavat yhdeksän arkipäivää. Sairauspäivärahaa haetaan Kansaneläkelaitos Kelasta. Pelkällä omalla ilmoituksella sairauspäivärahaa ei silti saa, vaan todisteeksi sairauden aiheuttamasta työkyvyttömyydestä tarvitaan lääkärinlausunto.

Kuvio 28

Yrittäjän sairauspoissaolot käsityöalalla 2018, prosenttia yrittäjistä (Lähde: Taito ry:n yrittäjäkyselyt 2019).

Lähteitä

Mm.

Elo työeläkeyhtiö: YEL-vakuutus, yrittäjän opas 2019. (www.elo.fi)

Kantar TNS: Yrittäjägallup joulukuu 2018. (www.yrittajat.fi)

Käsi- ja taideteollisuusliitto Taito ry: Käsityöalan yrittäjäkyselyt 2019.

Käsi- ja taideteollisuusliitto Taito ry: Käsityö- ja muotoilualan yrittäjä 2015 ja 2017 -selvitykset. (www.taito.fi).

Suomen Yrittäjät ry: IPR-kysely 2008, Helsinki 2008. (www.yrittajat.fi)

Suomen Yrittäjät ry: Työmarkkinat toimiviksi, työnteko kannattavaksi, työllistäminen helpoksi, Helsinki 2014

Suomen Yrittäjät, Finnvera Oyj ja työ- ja elinkeinoministeriö: Pk-yritysbarometri talvi 2019, Helsinki 2019.

Teollisuustaitteen Liitto Ornamo: Muotoilualan suhdannekatsaus 2018 (toim. Pekka Lith, Suunnittelu- ja tutkimuspalvelut Pekka Lith), Helsinki 2018. (www.ornamo.fi)

Teollisuustaitteen Liitto Ornamo: Muotoilualan työmarkkinat 2019 (toim. Pekka Lith, Suunnittelu- ja tutkimuspalvelut Lith), Helsinki 2019. (www.ornamo.fi)

Tilastokeskus: Toimialaluokitus TOL 2008, käsikirjoja 4. (www.tilastokeskus.fi)

Tilastokeskus: Tieto&trendi –lehti 1/2016: kulutuksen hiilijalanjäljen seurantaan tarvitaan.

Tilastokeskus: Yritysten rakenne- ja tilinpäätöstilastojen, alueellisen yritystoimintatilaston, aloittaneiden ja lopettaneiden yritysten tilaston, yritys- ja toimipaikkarekisteri YTR:n ja kansantalouden tilinpidon tietoja 2000-luvulta.

Tullihallitus: Tavaroiden ulkomaankauppa yritystyypeittäin 2017, Kauppa 2018, Helsinki 2018. (www.tulli.fi)

Työ- ja elinkeinoministeriö: Kasvuyrityskatsaus 2012, TEM:n julkaisuja 20/2012, Helsinki 2012. (www.tem.fi)

Yle-uutiset 12/08/2018: Harva tietää halpavaatteen todellisen hinnan: Pikamuoti saastuttaa enemmän kuin lento- ja laivaliikenne, koska vaatteita ei tehdä kestäväksi. (www.yle.fi)

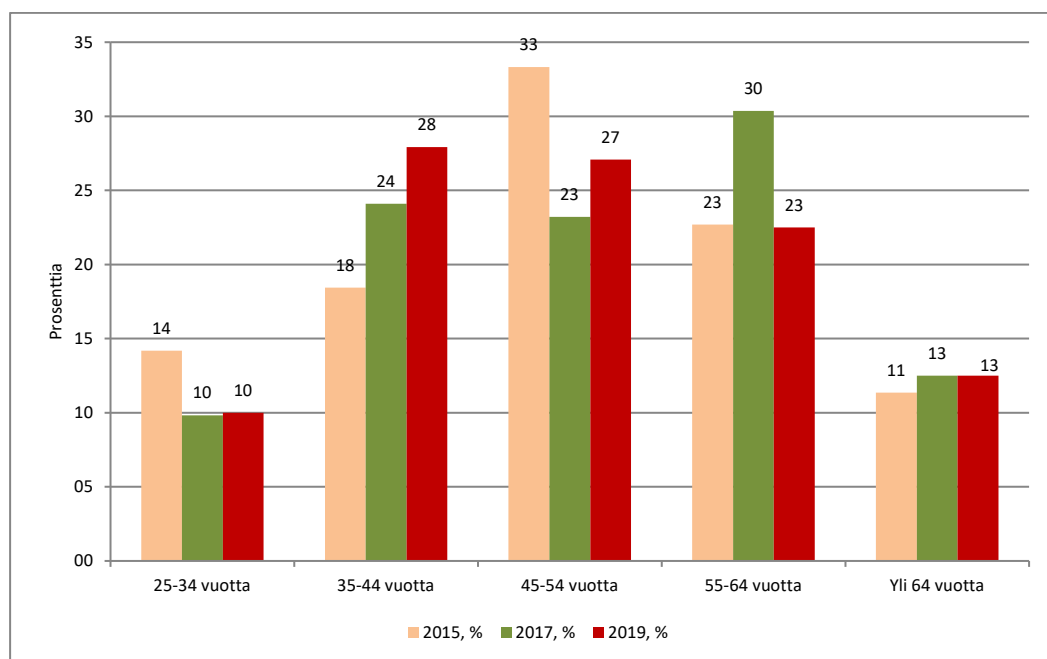
Liite 1: Käsityöalan vuoden 2019 yrittäjäkyselyt

Taitoliiton Käsi- ja muotoilualan yrittäjyyttä ja markkinatilannetta kartoittava kysely suoritettiin tammi-helmikuussa 2019 avoimen nettilinkin kautta. Määräaikoihin mennessä kyselyyn saatiin 242 vastausta, joista muutamat vastasivat vain yrittäjän ja / tai yrityksen profiilia koskeviin peruskysymyksiin. Vastaajat eivät siis vastanneet eri syistä johtuen kaikkiin kysymyksiin, mutta heidän antamansa vastaukset ovat mukana loppuraportissa. Vastanneiden kokonaismäärä oli tuntuvasti suurempi kahdella edellisellä kerralla vuosina 2015 (141 kpl) ja 2017 (112 kpl).

Vastaajien taustat

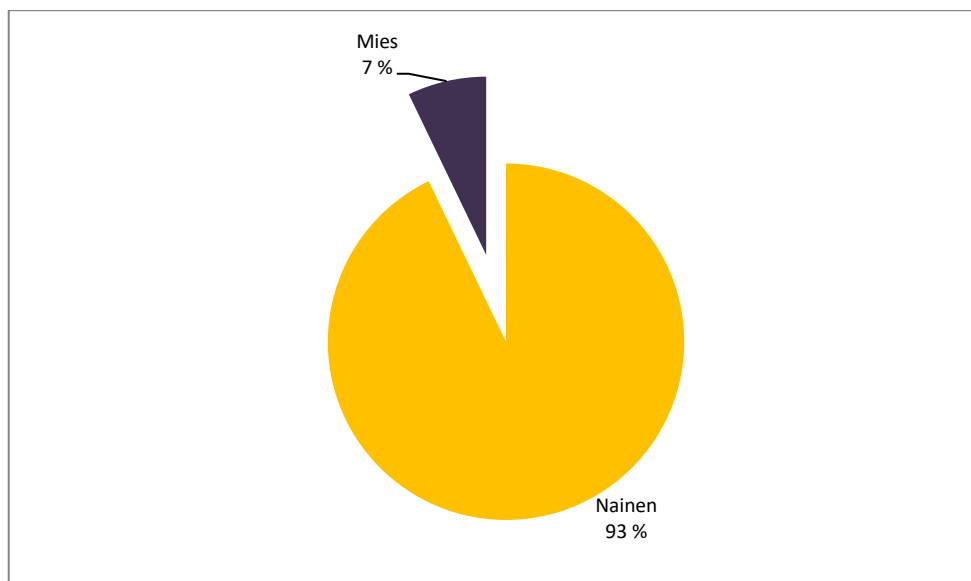
Vuoden 2019 kyselyyn vastanneista 35 % oli täyttänyt 55 vuotta. Vastaajat olivat keskimäärin hieman vanhempia kuin vuoden 2017 kyselyssä (Kuvio 1). **Sukupuolen** mukaan tarkasteltuna 93 % vastaajista oli naisia. Naisten toimialoja ovat vaatteiden, tekstiilien ja keraamisten tuotteiden valmistus sekä myös lasi- ja nahkatuotteiden valmistus. Miehiä oli vain seitsemän prosenttia (Kuvio 2). Tosin kyselystä välittynyt näkemys yrittäjien sukupuolijakaumasta ei vastaa täysin todellisuutta, sillä käsityöaloihin kuuluu vahvoja miesten toimialoja.⁵⁰

Kuvio 1 Kyselyihin vastanneet yrittäjät ikäryhmittäin 2015, 2017 ja 2019.

⁵⁰ Miesten käsityöaloja ovat esimerkiksi veneiden rakentaminen sekä soitinten, urheiluvälineiden, kivi- ja metallituotteiden valmistus, minkä lisäksi miesyrittäjät ovat enemmistönä kultasepän tuotteiden valmistuksessa ja korjauksessa, puutuotteiden valmistuksessa sekä jalkineiden ja nahkatuotteiden korjauksessa (suutarit). (ks. Lith, Pekka: Käsityöyrittäjyys Suomessa 2000-luvulla. Yritykset ja alan kehityslinjat, KTM:n julkaisuja 9/2005).

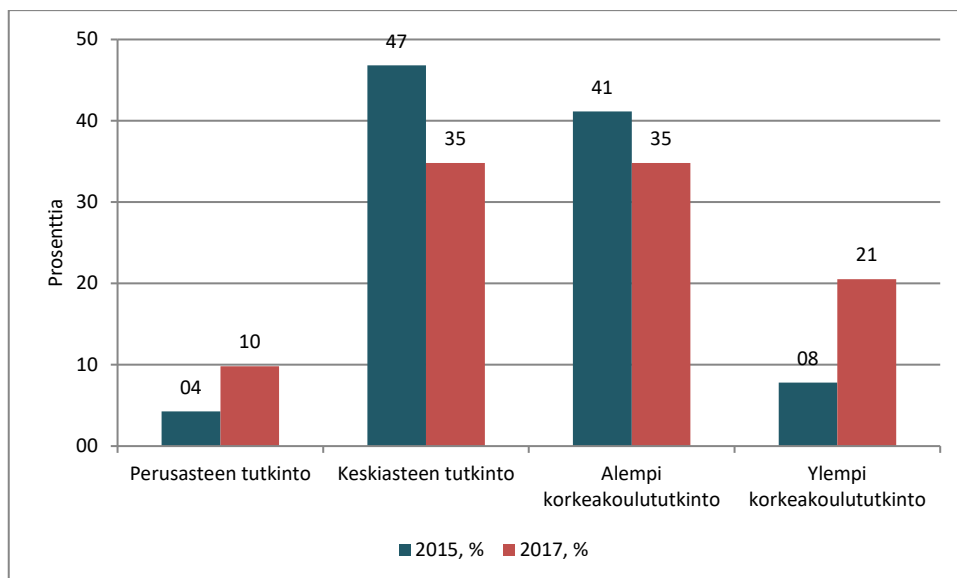
Kuvio 2

Kyselyihin vastanneet yrittäjät sukupuolittain 2019.⁵¹

Kyselyyn vastanneista yrittäjistä 43 % on keskiasteen **koulutus** (Kuvio 3). Alempi ja ylempi korkeakoulututkinto (ammattikorkeakoulu, yliopisto, yms.) oli 48 prosentilla. Heidän osuuteensa oli pienempi kuin vuosina 2015 ja 2017. Vain 54 prosentilla kyselyyn vastanneista oli sellainen käsi-työ- ja muotoilualan pohjakoulutus, mikä vastasi heidän nykyistä toimialaansa yrittäjänä (Kuvio 4). **Päätoimisia yrittäjiä** kyselyihin vastanneista oli 63 prosenttia vuonna 2019. Loppuosa oli **sivu- ja osa-aikaisia yrittäjiä**, kuten päätoimisia palkansaajia ja eläkeläisiä (Kuvio 5).

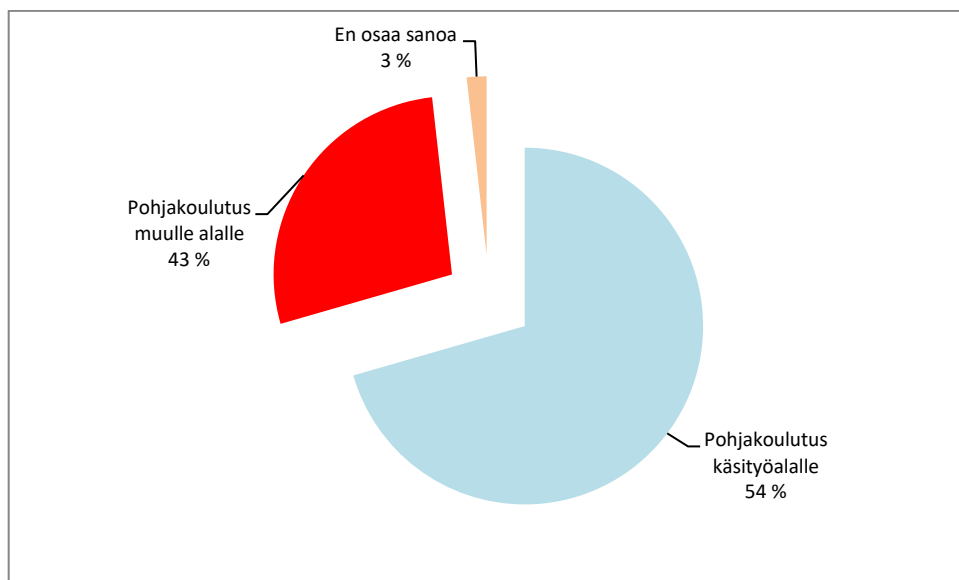
Kuvio 3

Kyselyihin vastanneiden yrittäjien koulutustausta 2015, 2017 ja 2019.

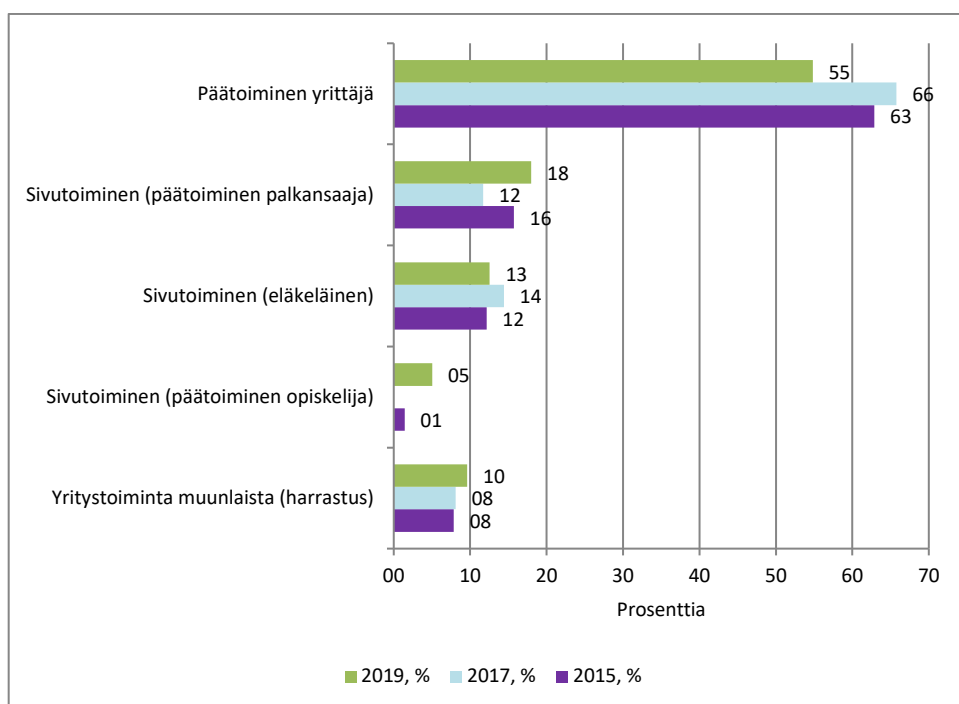

⁵¹ Vuoden 2015 kyselyyn vastanneista miehiä oli 14 prosenttia.

Kuvio 4 Kyselyihin vastanneiden yrittäjien pohjakoulutuksen ja nykyisten työtehtävien vastaavuus 2019.

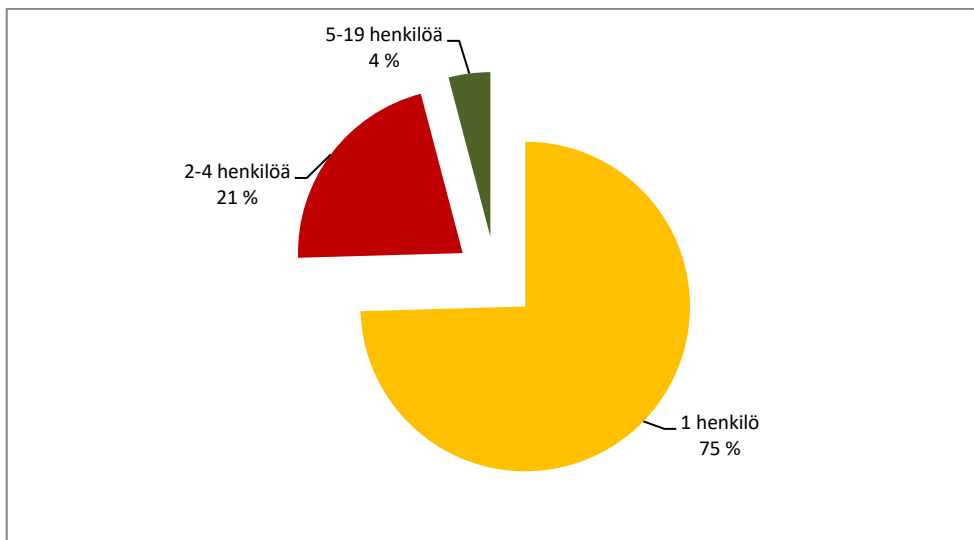
Kuvio 5 Kyselyihin vastanneiden yrittäjien yritystoiminnan laatu 2015, 2017 ja 2019.

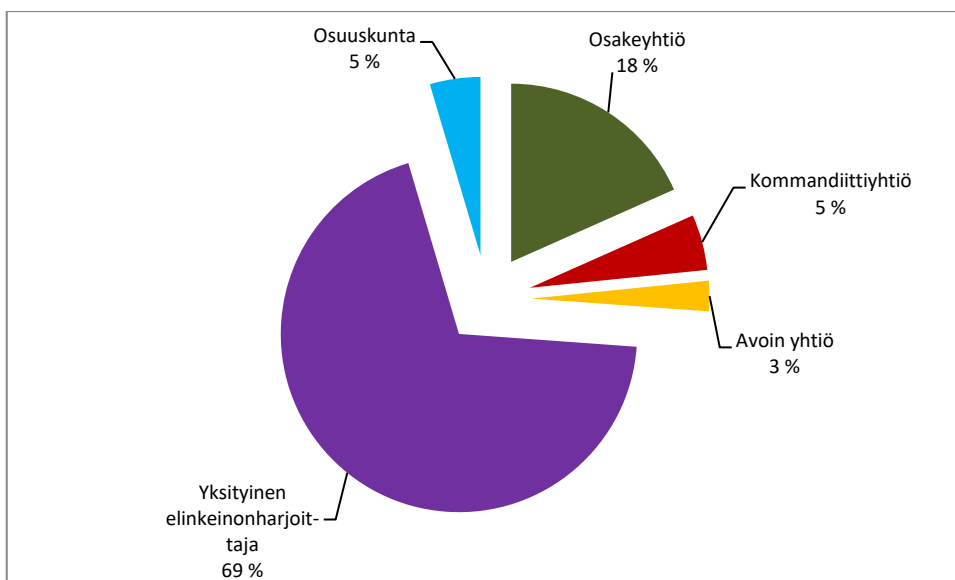
Yritysprofili

Vastanneista yrittäjistä korkeintaan neljännes toimi **työnantajina**. Valtaosa (75 %) oli päätoimisia tai sivutoimisia **yksinyrittäjiä** (Kuvio 6). Yksinyrittäjyydestä kertoo myös yritysten tärkein **yritysmuoto**, sillä 69 prosenttia yrittäjistä oli yksityisiä elinkeinoharjoittajia (liikkeen- ja ammatinharjoittajia; toiminimiyrittäjiä). Toiminimiyrityksen hyviä puolia on, että yritystoiminnan aloittaminen ja lopettaminen on helppoa. Kahdeksalla prosentilla oli henkilöyhtiö (avoin yhtiö tai kommandiitti-yhtiö, 18 prosentilla osakeyhtiö ja viisi prosenttia toimi osuuskunnissa (Kuvio 7).

Kuvio 6 Yritykset henkilöstön kokoluokittain 2019.

Kuvio 7 Yritykset yritysmuodon mukaan 2019.

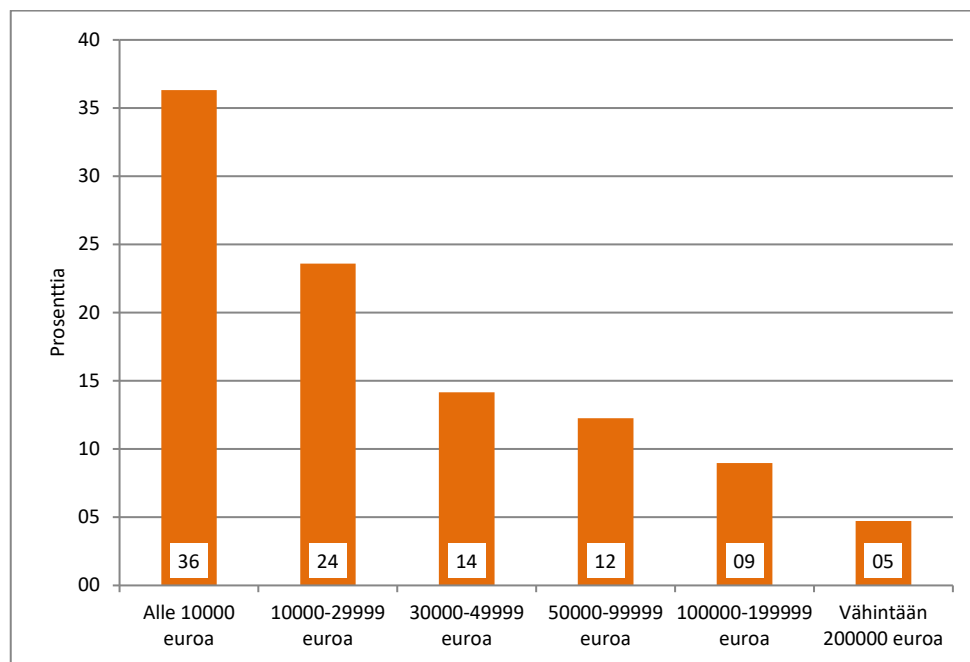
Liikevaihdoltaan vastanneiden yrittäjien yritykset ovat hyvin pieniä, sillä liikevaihto jäi alle 30 000 euroon 60 prosentissa yrityksissä vuonna 2018, eli nämä yritykset olivat joko kokonaan arvonlisäverotuksen ulkopuolella tai ne olivat arvonlisäveron liukuvan alarajahuojennuksen piirissä. 14 prosentissa yrityksissä liikevaihto oli 30 000-49 999 euroa. Yli 50 000 euroon liikevaihto kohosi runsaassa neljäsosassa yrityksissä, mikä tarvitaan normaalisti siihen, että päätoiminen yrittäjä voisi saada täysimääräisesti elantonsa yritystoiminnasta ilman muita tuloja (Kuvio 8).

Yrittäjäkyselyt osoittavat, että käsityöalojen yritysten liikevaihto koostuu enemmän fyysisistä tuotteista kuin palveluista. Palvelut olivat tärkeitä joka viidennessä yrityksessä (Kuvio 9). Tätä osoittaa myös vastanneiden yrittäjien toimialat, jotka ovat pääasiassa tuotteiden käsityömaista (pienteollista) valmistusta (Kuvio 10). Yleisimmät **toimialat** olivat tekstiilien, vaatteiden sekä kultasepä-

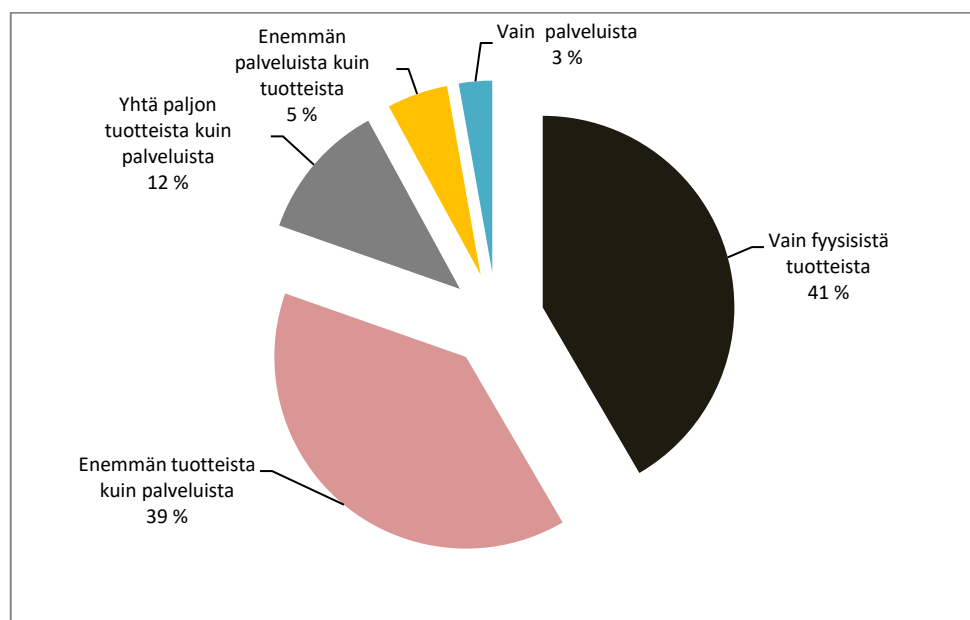
tuotteiden ja korujen valmistus. **Kyselyihin** vastanneita yrittäjiä oli lähes kaikista maakunnista. Eniten heitä oli Pirkanmaalta, Uudeltamaalta ja Varsinais-Suomessa (Kuvio 12).

Kuvio 8

Yritykset liikevaihdon suuruusluokittain 2018.

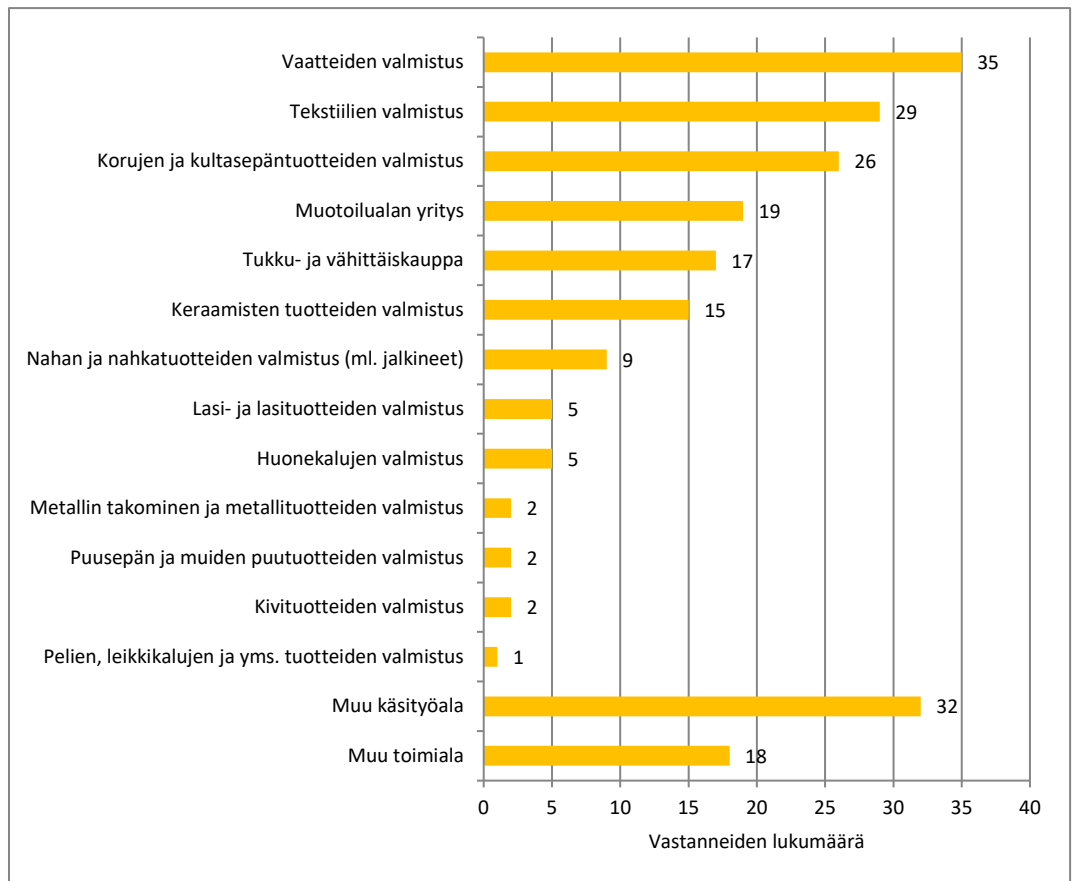

Kuvio 9 Yritysten liikevaihdon rakenne 2019.

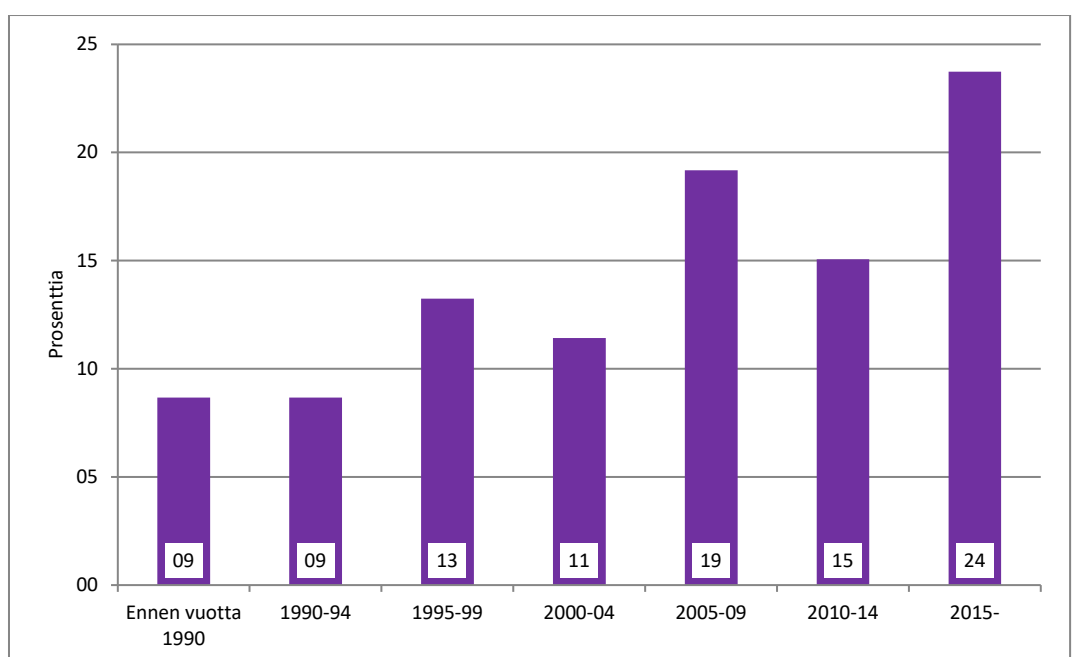

Kuvio 10

Yrityksen päätoimialoittain 2019 (kysymykseen vastanneiden lkm).

Kuvio 11 Yrityksen perustamisvuoden mukaan 2019.

Kuvio 12

Yrityksen sijainti maakunnittain 2019 (kysymykseen vastanneiden lkm).

